

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమత్పరదేవతాయనమః.

నాణిగ్రహిత

ఇది

శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరులచే

రచియింపబడినది.

204/5-

రెండవ కూర్పు.

రెండవ కూర్పు.

రెండవ కూర్పు.

కాకేనాడ.

కాకేనాడముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపించి ప్రచురింపబడియె.

తీరుపతి వేంకటేశ్వరులు,

తతావధానులు.

ఉపోద్ఘాతము.

204/5-

ఈకల్పితప్రబంధము పుచ్చా సీతా రామయ్యగారి కంకితమి
బడినది. ఇది యధికప్రయత్నముచే గమ బలవంతపెట్టి యతఁడే రచి
యింపఁజేసినాఁడు. తుదకు జరుగకపోయినను మాకాయన చేయఁద
లంచుకొన్న బహుమానము వేయిన్నీనూటపదార్లు. ప్రకృతము కృత్రి
నేత మృశిచెడినను దీనినిరదిచి వినిపించినపిదప నాలుగుసంవత్సర
ములవఱకును చక్కగాజీవించియుండి మొదటఁ బ్రతిశ్రుత మొన
ర్చినధనము నీజాలక యేదోమిషవెట్టి నానాటికి మాకు విసువ్రపు
ట్టించి “ఇఁకనితఁడు సమ్మానించినను స్వీకరింపఁగూడ” దనునభిప్రాయ
మును బూర్తిగాఁగలిగించి యట్టి యుత్తరముగూడ మావలసనగును
కొనెను. ప్రప్రథమము చిత్తుకాగితములమీఁదనే పుస్తకమును బూ
ర్తిగావిని పరమానందమునంది వెంటనే యచ్చొల్లింప నెఱవోయత్న
మొనర్చి “సమ్మానానంతరమునఁ గాని మాద్రాణమునకు వలనుగా”
దని మేమడ్డుపెట్టుటచే నించుకయాగ్రహించి పైమొత్తమునకు నోటా
కటి వ్రాసియంపెను. వెంటనే దానిపై వసూలుపెట్టి తిరుగఁగొట్టితిమి.
పదపడి కొన్నాళ్ళీ బందరుపురమ్మననే యుండెనుగాని ధనకోశ
ముచే సమ్మానముమాత్రము జరిగింపఁజాలఁడయ్యె. అనంతరము తన
యగ్రహారగ్రామమగు సిరిపురమునకు వాసముమార్చికొని యటనుం
డి యుత్తరముల మూలమున సమ్మానించు నభిప్రాయమును వెలిపు
చ్చఁజొచ్చెనుగాని దైవ మనుకూలింపమిచేఁ గృతార్థుఁడుమాత్రము
కానేరఁడయ్యె, తక్కినవిషయములెల్లన్నను నితఁడు ధనవ్యయమునకు
మాత్రమిచ్చుకయు వెనుదీయువాఁడుకాఁడు. దాతృత్వముతోపాటుగా
నవ్యవస్థిత చిత్తత్వమీతనికి సహజగుణము. “అవ్యవస్థిత చిత్తస్యప్రసా

దోషి భయంకరః” అనికదా? పెద్దలు చెప్పుదురు. కావున నిట్టివానికంకితముగా గృతిచెప్పట మాలోపమేయని మేమువ్రాయుకున్నను లోకము నిశ్చయించుకొనక యెట్లుమానును? ఇతఁడంతలో దైవవశమున మృతిచెందెను గాని జీవించియున్నను సమ్మానము చేయఁజాలడనియే మా నమ్మకము. సమ్మానము కేమి? అతఁడెట్టివాడైనను “యశముకొఱకుఁగదా? అతిప్రయత్నమున గృతిచెప్పించుకొనుట” యనియూహించి “మరణాంతానివైరంణి” యనుమాట స్మరించి యీమాకన్యక నతని పేరుమీఁదనే ప్రకటించితిమి. వితంతువాదాహమంతగాఁ దప్పులేనియిక్కాలమ్మున నీకన్యకకు బాల్యవైధవ్య మనుభవింపపలసినంత నిర్బంధనము లేశమును లేదు గాని యేమైనను నన్యధాకరించుటకు మనసొప్పినదికాదు. దీనిని సహగమనము చేయించవలెనను నూహ గూడ నుదయించినది కాని, యదియిప్పుటి శాసనమునకు విరుద్ధమని తిరిగి యునాగిపోయినది పదపడి యీవిశ్వస్థకు భరణప్రాప్తికలుగుననుకొనవంతి కలిగినది. “కాకమాంసంశు నో బ్ధిష్టం స్వల్పంతదపి కుర్లభం” అనునీతి నున్న యా భరణమునందాను మాకృతికన్యకిష్టములేదు.... గుఱగోపాదులు రసజ్ఞులొకమే నిర్ణయింపఁగలదుగదా? యని.....
.....యితఁడో నీయంశమును ముగించుచున్నాము.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

ద్వితీయ ముద్రణపీఠిక.

చదువరులారా ?

ఈ కబ్బయినగుచ్చి వ్రాయఁదగు సంశయములన్నియు మొదటి పీఠికయందే వ్రాయఁబడియుండుటచే నిపుడు సూతనముగా నిండు వ్రాయఁదగు సంశయము లెవ్వియును లేవు కాని ముద్రాణోత్తయునగు దలి యక్షరములు బొత్తిగా నలిగియుంటచేఁ బ్రతిపుటయందును నెన్నియో యుంటనిచోట్లు కలవు. అందు “ం, న, వ, మ, గ, వి, ఈయక్షరములు చాలభాగ ముంటనేలేదు. మఱికొన్ని యక్షరములుకూడ నంటనివికలవుగాని వీనినలె బొత్తిగానంటకపోలేదు. ఇక ప్రాశ్నచూచువారి ప్రశ్నాదమువలనఁ గలిగిన లోపములు మాత్రమీ క్రిందఁ జూపి విరమించుచున్నాఁడను.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
2	2	కట	కట
6	4	నేమమా	నేమమో
6	20	భంబు	భంపు
8	12	స్తేక	స్తేక
8	23	గుల్లు	గుడ్డు
8	24	జాతి	జాతిక
14	18	లోగ	లోగ
15	23	యెచ్చ	యెచ్చె
19	3	జిత్తి	జిత్తి
19	12	బెంకి	బెంకె
20	14	ల్లాల్	ల్లాల్

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
24	24	నొక్క	కొక్క
25	6	లును	లను
26	27	వ్యా	వ్యాని
27	11	ఁగుఱిఁ	గుఱి
27	15	గోర	గోరి
30	13	నిచ్చలు	నిచ్చల
33	24	గ్గునడ	గ్గుండ
34	8	బిడ	బిడి
38	9	తఁగా	తిఁగా
38	9	మురన్	మున్
38	15	యమున్	యముం
39	10	దజలె	దఁజల్లె
42	1	దునున్	దుమాన్యుఁడునున్
44	7	చెప్పిన	చెప్పెనన
46	9	చెనటి	చెనఁటి
46	27	నీటి	నీలు
47	4	భుజఁగు	భుజగు
50	8	దుందు	తుందు
50	10	నది	నయది
51	3	లేద	లేవ
51	20	నొప్పు	నొప్ప
52	4	బోవు	వోవు
54	17	టొప్ప	టొప్పు
58	1	సల్పె	సల్పె

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	బిప్పు.
58	4	సూపి	జూపి
59	10	వటందు	వటంచు
60	2	దున	దన ?
61	5	జల	బల
62	3	యిచు	యించు
66	10	స్యాందా	స్యానందా
68	23	వేళ్ళనో	వేనోళ్ళ
70	10	దేని	డేని
70	11	గురై	గురై
76	7	మీతని	మాతని
77	22	సందు	నందు
78	4	తోష	రోష
83	23	ట్టుల	నట్టుల
88	24	చవు	చనవు

ఈచూపినవి ముఖ్యమైన ప్రమాదములు అంటలేదని మొదట సూచించిన పూర్ణానుస్వారములోనగునవి దిద్దనేలేదు. అవి తటచుగా బ్రాసస్థానమందుఁగూడ నున్నవి. కావున దిద్దకున్నను సులభముగాఁ బ్రాసస్థానమందుఁగూడ నున్నది. కావున దిద్దకున్నను సులభముగాఁ దెలిసికోవచ్చును. అట్టివి కొన్ని యితరస్థలములయందును గలవు. ప్రాజ్ఞలే ప్రమాణమని యుపేక్షింపఁబడియె.

చెల్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి,
శతావధాని.

శ్రీ మత్పరశేవతామ్రేనమః.

పాణిగృహీత.

(తిరుపతివేంకటేశము.)

పృథమాశ్వాసము.

దుం దాపుడు. గౌరి భార్య, యచలశ్రేష్ఠుడు వాసమ్మ, వి
ఘ్నదుల్ వాపెడివాడు పుత్రికుడు, శుభం బర్పించుశబ్దము పే
రై దైవారెడివేల్పు నిత్యకరుణావ్యాప్తుండు పుచ్చాశ్వయుజ్
దాఁ దాత్పర్య మెల్లఁ బోయ నలసీతారామ నామాకితుఁడ. 1

చ. గురు వగుబ్రహ్మచండితులకు న్నతిసోపి జగత్ప్రసిద్ధవా
గురు లగుసంస్కృతాంధ్రకవియోగుల మొక్కియు నేటి మేలులక
గరము బహూకరించి యిఁకఁ గాకవితాళువనైకరాజ్యభా
స్వరులగు వామమాతృకవిచంద్రిలకుఁ బొనరింతు మంజులల్. 2

తే గీ లజ్జ గల్గిన పూర్వకాలమ్మునందుఁ, గోటి, కొక్కఁడు గల్గెఁబో ! కుకవి, నేటి
కాలమం దేమికర్మమో కవులనూటఁ, దొంబరులు కుపదమ్మునఁ దూఁగుచుండు. 3

చ. కైత యొకఁడు గా దిపుడు కాలము సర్వము మాటె వ్యర్థపుం
జాతురి హెచ్చె నల్ప మగుసాహితీతోఁ బెదపెద్దపాతముల్
చూతురు తప్పు దిద్దురురు, కూరత చచ్చెఁ గవీంద్రిలందు నీ !
మూతులు గట్టివెచ్చినఁ బోలదె? సత్కవులైనవారికిఁ. 4

చ. తగుదుమొ లేదో యంచు మదిఁ దత్తరపాటొకయింత లేక “మీ
దగుకయితమ్ము నూడితిమి ముం దది ముం దిది” యంచుఁ బట్టెముల్
దగులుతు రందుకోసమె మొదల్ దను రఁపుదు రిక్కపుల్ వృథా
యగుఁగద? వీరిసమ్ముతు, లహా! తగువారి కివేల? కాల్పనే. 5

తే. గీ. అన్ని పాత్రములకు మొదలెన్ని పుటలూ, నిండు సభినందనములతో జండుగకట
యొక్క, దేనియు నిజమగునూహ వ్రాయె, డల్లు వ్రాసిన నద్దాని నడతు రొకట. 6

తే. గీ. భారతముపై నెవరియభిప్రాయ ముండె, మనుచరిత మొదలెరిసమ్మతులునిలికె,
దీపి లేనిఫలముపై దేనెచిలుక, నేమి యగు దీపి గలదాని కేమివలయు, 7

తే. గీ. చేతఁ గానిశ్చవధానిచేతిండ, సర్తిఫిక్కెట్లుకట్టలే, సహజశక్తి
గలుగువారల, కవి యేల? కల్పనే స్వతఃప్రకాశుఁడు గోరునే? తనకు దివ్య 8

క. “సంగీతసాహితులు వా, గుగనకుక్ గుచము” లనట “హాస్యాస్పద” మం
చుం గన్నలుగా దిద్దెడి, శృంగారవిదుల్ కవీంద్రు లిక్కాలమునక. 9

ఉ. ఇంతకు నిత మాత్ర నిక నిన్న యనఁబులుగూడఁ జూచనా
కాంతము లెట మోటుచుచు గాళ్ళుగ మార్తురొప్పే శృటందురొ
తిత్రిణికాఫలము లనఁ దీఱదె? పూర్వకవీంద్రు లక్కటా!
యింత వివేకముం దెలియరే? యది దిద్దెడిపాటివారమే? 10

క. స్తనశల్యపరీక్షకుఁ బో, యిన ఫలముం గలదె! వాని నిటుపోల్చినను
య్యనఁఘనిభావము నెఱిగిన, జనుఁ డేగతి దిద్దు? నది రసం బెటు లిచ్చుక. 11

తే. గీ. ఇంతమార్దవ మెఱిగియు నిహిహి! వీరు, బాలకుల కంచుఁ జేసినపాఠపుస్త
కముననుభవోగములగ ధ నినుడఁజేసి, రతునపాధ్యాయులెటు చెప్పనగునో? యకట!

ఉ. కంకురుకుంక లైనపలుగాకికలార్థుల కెట్లు పాఠ మీ
ఱంకుపురాణముక నయభరప్రద మంచు వచింప నొప్పు? నా
శంక యొనర్పరే? నగరే? “సర్వము నీతికె” యందులేని మీ
నాంకునిఁ బెల్పు నారతిరహస్యము పాఠము పెట్టరాదో? ! 12

తే. గీ. తగినసామగ్రి దొరకిన ధార లేదు, ధార గల్గిన సామగ్రి దనరఁబోదు
లెండు గల్గినవారతో నొండు గల్గు, వారు డీకొన నది నగుఁబాటు గాదె? 13

ఉ. కొంచెము గొప్ప సంతసము గొల్పినఁ జూడుఁడు చించివేయుఁ డే
మంచియు లేనిచో, నివియె మా నమనమ్ము, లనుగ్రహించి మ
న్నించుఁడు కాళివాధబుధనేతవిధాన వృథావివాదముల్
పెంచకుఁ డాగ్రహించకుఁడు “పెన్నెపె” యందురు మే మెదర్కొనక. 14

- చ. పరిణతశక్తు లైన యలభారతపుంగవు లట్లు లుండ ను
ష్కరుఁ డనిపించుకొన్న కవిసామజసింహము రామకృష్ణ వా
గ్విరచనగూడఁ జూడుఁడు ప్రవేశఫలములు చిన్న చిన్న వ్యా
కరణపుఁబా తముల్ గొణిగి కయ్యముఁ జెంచకుండ క్షయ ! వాగ్విరుల్. 16
- క. తొలిబాసయందుఁబతె నీ, తెలుఁగుంబాస వెలయుచుదీపము లేమిఁకా
విలువగలకవులలక్ష్య, మ్ముతె తా మీభారమెల్ల మోయఁగవలయుకా. 17
- క. ఈభాగము మే మల దే, వీభాగవతమ్మునంద వివరించితి మీ
క్షోభ యిటు మరల నేల ! ప, రాభవ మందకుఁడు పైకి రాకుఁడు కుకవుల్. 18
- ఉ. కాలముఁ బట్టి దేశమును గాంచి ప్రభుత్వము నెంచి దేశభా
షాలలితాఁగి మాటు టది సత్కవిసమ్మత మాట నన్యజే
శ్యాలును నాంధ్రభాషఁ గలవాటను నొచితిఁబట్టి మేము క
బ్బాలను వాడుచుంటి మవి పండితు లేగతి నొప్పకుందురో. 19
- మ. అగుఁ గావ్య మ్మిది, యైవనుకా బ్రహ్మసప్రసాదుమ్ము, ప్రారంభమా
దిగ దీనకా బలుచోటులకా బాసఁగు నెంతేనికా రసాభాస, రో
మగునకా నాయికచేత, దుర్విటులనిర్మర్యాదవాక్యమ్ము, లా
ప్పుగ దానికా వెలయించుఁ బండితులు తప్పుల్ దీరురేమా కదా ! 20
- తే. గీ. కవిత యన్నపు డెవరివాగ్రిచన యెట్లొ, దాని కనుకృతి నేయుటే తగినఫణితి
అంతియేకాని యెల్లడ నననుగుణపు, శైలి గల్పించు టది యేటిచంద మగునొ ! 21
- తే. గీ. మాలపల్లె వర్ణించుచో మహినురులను, జెప్పుగతి దుర్విటులు వాడుతప్పుకూఁత
లెంతవృదువుగా మార్చినఁ గొంతయైనఁ, బచ్చి యుండక మాన దప్పట్ల నిజము. 22
- క. అనరాదు గాని యప్పుక, విని “గనులుకా జనులు మొదలు వేయఁదగని” ను
చనియె నివి భారతాదులఁ, గనుఁగొనెనో లేదో, శతము గన్నడు నకటా ! 23
- ఉ. తా నొనరించుకట్టునకుఁ దప్పినపాత్రము లెన్నియెన్నియో
మానుగ లక్ష్యసంగతుల మన్న నచేసి యదేమిపాపమా!
మానెను బోతరాజకవిమండనువాగమృతంబు గోలలే,
కైనను దోసముల్ గలవె? యయ్యెడఁ జక్కఁగఁ జూచువారికికా. 24

ఉ. తామరు రేఫముక జెలిమి రాదని పెద్దనివాద పెంచె దా
నేకశనుండి వ్రాసెనొ కవీయ్రుడు నన్నయ, కల్పయానినా
రే? కవు లొక్కరే, నుభయరేఫలెయ్యవి? నణల్, శసల్, లడల్,
గాక యభేద మీయొకటికా? తగకుండుట, మేలు మేల్! బభీ!

25

క. శ్రీనాథాయల లేనిలోపములు వర్ణించెక, రలాభేదసం
ధానంబుక దొంద్రొంచె దిద్ది, యది గన్నక నవ్వరే! కాబ్బికుల్,
తా నేయేయవి లేవనెక దనకు సంకర్షణు లొసత్తువీ
శానుల్వాదిరి విస్తరించుటకు కాస్త్రం బెట్లు వీ లియ్యెడక.

26

క. ఎఱిగి ప్రియోగించినదో, యెఱుంగనిదో తెలియవలయు నివోచ్చ నలవ్యా
కరణపుభాష్యములొ వ్రా, నీరి చీవా ట్లిడిరి లక్ష్యసిద్ధి బెలుపుచుక.

27

క. ఎన్నెన్ని పాత్రములు కవు, లెన్నెన్నివిధాలఁ జెప్పి లెన్నెన్నివిశే
షోన్నకు లరెఱుడఁ గన్నకు, నన్నియుఁ దెలియంగ శక్యమా? యొక్కనికిక.

28

తే. గీ. వాదిదౌష్ట్యమే కాని లేదు వాద, దుష్పలత్వము, లక్ష్యముల్ దొరక వనుట
బొత్తిగాఁ దప్పు, తెలుఁగున బొంకి రిట్లు, సంస్కృతమున నింతగా సాగ దాటు

29

ఉ. ఇంతకుఁ బోతరాజకవి నీతఁకు వాఁ బహివెట్టె దానిచే
నింత లిఖింపఁగావలసె నిందుకుఁ దిమ్మకవీయ్రుఁ డేమి, ను
స్వాంతులు తక్కులాక్షణికు లందఱు నేమి, యెదిర్చి యక్కవిక
గాఁతికిఁ దెచ్చి గప్పకవి కా దనుమాత్రములొనఁ బోయెనే.

30

మ. యతియో ప్రాసయో తప్పు పేరికిని రాదా? దానఁ బాండిత్యవి
స్తృతికిక లోపమే? భ్రాంతి పండితులకే, “యేవార్థమప్యన్యాయ”
మృతిపూర్వోక్తి దలంపుఁ డెదఱును దా మీపూర్వపుబా తముల్
వతి మన్మథులు దిద్దకే కలిగెఁ బ్రామాణ్యము, యోజింపఁడీ.

31

ఉ. వారికి నిచ్చవచ్చుగతి వారును వారును దిద్దరేని యా
భారతమాదిగాఁ దెలుఁగుబాసను సంస్కృతమందు నొక్కటే
దారిని బోవు పాఠములు, దానికిఁ గారణ మేమి? యిపు యు
జ్జారిత్రశాలయములకు దప్పులకుప్పులు కొన్ని చొప్పుడుక.

32

వ. అని శిష్టచారచ్ఛలమ్మున సూత్రప్రాయమ్ముగ నించుక చర్చించి యొక్కడఁ గార్య
వశమ్మున బృందావనపురమ్మున కరుగుటయు నయ్యెడ నాబాల్యమితుండిను ననా
దిపవిత్రితర పుచ్చావంశసంభూతుండును గానరసకోనిదుండును గవితామాధురీసురీ
ణుండును నగు సీతారామనామకవిప్రభవదతనూజుం డొక్కవాఁడు.

ఉ. తా నొకహార్యునిక శ్రుతిగుతారముగాఁ దగుదాని నూని డే
దానకుఁ బ్రీతి గొల్పుగతిఁ దానముఁ బల్కుఁగఁ జేయుచుక మఱిక
దానికి వేఱుగానిగతిఁ దఁబుర మీటుచుఁ గొంద తెల్ల “రా
నా” ననురీతిఁ బాడ నది హాయిగ వించుఁ దదేకచితుఁడై.

84

వ. కొండొకసేపు విస్మృతసకలప్రపంచుండై కాలక్షేప మొనరించి చిలునవ్వు నవ్వు
చు భక్తిపురస్సరమ్ముగా నిట్లనియెను.

85

చ. “తిరుపతివేంకటేశ్వరులు తియ్యనిమాటలతోడ నూరి పా
మరులకు మెచ్చుగాఁ గవిత మంచిగఁ జెప్పెద” రంచు వించు సం
బరపడుచుంటె కాని యొకపాటిప్రబంధము నైనఁ గైకొనక
జిరముననుండి యత్నమును జేసియుఁ గానయితక గృతార్థుఁడక.

86

తే. గీ. ఆత్మకూరునృపాలునియట్లు మిమ్ము, నేనుఁగంబారి నెక్కింప నేమొకాని
తక్కుసమ్మన మొనరింపఁ దగినపాటి, నీరి గలదు నుండు నాకు లచ్చిపతికరుణ. 87

చ. అన విని “నీ కొసంగు టొకయబ్బరమే? మఱి వివ్రలందు మేల్
ధనమున దాతృతాగరిమఁ దక్కుప్రశంసల నూటనాటఁ ద
క్కిన గలరే? నినుక దొరయక్తిరిపరుల్, కయికొ మృదశ్యముక
మనమున కిచ్చమైనకృతి మాన్యతకుక దగుదాని” నావునుక.

88

ఉ. ఇప్పటికెంతలేదనిన నిర్వచికిక బయినుండు మీకృతుల్
తప్పక సేయు నాశతవధానపుబద్దెములుక నృపాశివై
గుప్పినపద్యముల్ గలవు కొల్లలు, భాగవతంబు దీనిలో
గొప్పది, దానినేను మునుగోరితి, నీ నుకపోతి రెందుకొ?

89

మ. ఋతువుల్ పర్వతముల్ సముద్రములు నీరేజాకరిమ్ముల్ శత
కృతుముఖ్యామరసంఘముల్ తఱచుగాఁ గల్గుమ్ము నెల్లెడక.

శ్రుతులకా దహ్నుచనఁజేసి యికనే జోద్యమ్ముగా నూత్నపుం
గృతి నిర్మింపఁగోరెదకా నయమునకా శృంగారముకా మీఱఁగకా.

40

చ. మనుజున కెద్దియోయొకతె మానినియుండుట యెప్పునో? కుల
మ్మున కనుకూలమైన విరిబోజియె యంచొక నేమమా? యటకా
మనమున నెంచిమాడ నెట మంచియిహమ్ముఁ బరమ్ము వాయదో ?
వినవలె దీనికెంతయును వీలగుగాధ రచింపుఁ డొప్పుగకా.

41

త. అని సకర్పారతాంబూలమ్ము కెట్టి యంబరాద్యర్పణమ్ముల సంతృప్తిగావించుటయు
నలరి యతని డెందమ్ము చందమ్ము గుఱులెఱిగియు మఱింత విశదీకరింపఁదలంచి
యతనికాగూర్చి.

42

ఉ. పాణిగ్రహీతి యందురు వివాహితయైనసతికా, దవంతఁ దాఁ
బాణి గ్రహించి యుంచుకొను బానిసతొత్తును శాబ్దికాగ్రణుల్
పాణిగ్రహీత యందు రొక వర్ణమునందునెకాక యెన్నియో
పాణిగ్రహీతికికా గలవు పాణిగ్రహీతకునకా బ్రభేదముల్.

43

ఉ. దున్నయు నేచుఁగుకా సరిగఁ దూఁగునె? యంచయుఁ గొంగ యెందు నే
నెన్నఁడుగాని సాటిగనునే? మఱియొక్కడి కెక్క? డక్కటా !
వన్నెయువాసియుకా సుపథవర్తనముకా జెలువారుభార్యకున్
మున్నరికంపుఁదొత్తునకు మూఁడులెఱుంగఁగ లే గహా? విటుల్.

44

వ. అన నతం డిట్లు.

చ. విటులకు బుద్ధివచ్చుగతి వేళ్ళొకున్ దలవంపుగా విశం
కటపదగుంభనమ్ములను గాక కడున్ ములభంబులైలి నొ
క్కటి రచియింపుడి? కృతిని నైకొనఁ జిన్నటనాటనుండి మి
క్కుటముగ నన్ను నెక్కొలుపుకోరిక లిప్పటి కీరికల్గనన్.

45

వ. అనుటయు

ఉ. ఇందుకు గ్రంథకాలము లనేకములున్నవి దుష్ప్రవర్తనం
బందుఁ బురాకృతింపునుకృతాతిశయమ్మునఁ గాలువెట్టకే
డె దము తక్కియందవలె డెప్పుమై యటుగాక తక్కినకా
విందుమి? యెందు నేనియును వెన్నఁకుఁ దీక్షుగఁ జేయుకబ్బముల్.

46

చ. సుకృతపుబ్ధి మూలబహు సుందరియే గురువ. చు దోచు దు
ప్తకృతులె యాగమమ్ములగు జావళులే నయబోధకమ్ములౌ
నకటకటా! యొకానొకని కగ్గలమై తగుజన్మమునం,
దొకనికి బుద్ధిమార్పడకయుండఁ బురాకృతపుణ్యసంపదకౌ.

౪౭

వ. అయినను బాటించువార లసదని నీటన్ బోధింపమానఁదగదుగాన నీమనోరథఁబుచొ
ప్పున నట్లన చెప్పెదమని యంగీకరించి యాచారమ్ము కతవఁ గృతినేతయగు నతని
వంశ మెఱుంగింత వర్ణించెదము.

౪౮

బ్రహ్మయభోత్పన్నంబై యెక్కుడు ప్రశస్తి కెక్కు శాదిమవగ్గఁబునం దొక యవాంత
రకాళి యగువెలనాటి వంగడమ్మునందు గౌతమసగోత్రమ్మున “పుచ్చావామక వంశ
మ్మున ననేకులు మహామహు లుద్భవించి యశమును గాంచి మించిరి. అందుఁ గాల
క్రమమ్మున విశ్వనాథభొట్లగుధన్యుఁడుదయించె, నియ్యఁఘనికి విశ్వేశ్వరసోమయా
జులు జనించి యఖండ పండితుడై ప్రశస్తి నుటయే నొక దత్తులూరను నొక
యగ్రహారంబు సంపాదించె. నీమహనీయు కొమరుఁడు లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి,
ఈతనికి పెంకటసోమయాజియు, విశ్వేశ్వర సోమయాజియు, సీతారామసోమయా
జియు, లక్ష్మీపతి సోమయాజియు, కామేశ్వరసోమయాజియు ననునేగురు సాగ్ధక
నాము లుదయించిరి. అందుఁ గనిష్ఠునకు శీతారామశాస్త్రి, రామయ్య, రాజయ్య
అను సుతత్రితయ మావిర్భవించె. వీరిలో రామయ్యకు పూర్ణయ్య, లక్ష్మీనారాయణ,
కృష్ణయ్య, శ్రీరాములు, విశ్వనాథులు ననునేగురు సుతులుదయించిరి. ఈమైదుగు
రును నుప్రసిద్ధులే యైనను నిందు ద్వితీయుఁడగు లక్ష్మీనారాయణాచార్యుఁడు
స్వార్జితాఖండసంపత్సంపన్నుఁడును నిరతాన్న దాన నిరతుఁడును మహావచాన్యుం
డునునై మిగుల యశమునందె, ఈయన్నదాతయే జెజవాడలో నత్రముంచిన పరోప
కారి ఈతని యన్నదాన మహత్త్వముంగూర్చి యేమి యితరయోగ్యతలను గూర్చి
యేమి యెంతయైన వ్రాయవలసియే యుండును. ఈతఁడనపత్యుం డగుకతఁడన
పిన్నతమ్ముఁడగు శ్రీరాముని కుమారుని దత్తుఁగాఁ బిన్నఁటినాఁడైకొనియె. ఆతని
పేరు సీతారామయ్య, ఈయనకుఁ గన్నతల్లి బోగాంబ, పెళ్ళతల్లి లక్ష్మీంబ
ధర్మపత్ని లక్ష్మీదేవి, వీరలందఱును సద్గుణసంపన్నులు, ఈవంశము వేదబేదాంగాది
విద్యలకు నాకర మనియు తద్విహిత కర్మానుష్ఠానమునకుఁ గుదురనియు నిందలి

మహాపురుషుల నామములే కొన్ని సహస్రముఖముల వాక్రచ్చుటంజేసి యావిష
యమును మరల విస్తరించుట పునరుక్తియని యజ్ఞోలికైబోక యాయస్వయమునం
దెల్ల నెక్కుడు త్యాగభోగరాయఁడని లోకులచే నెన్నఁబడు సీతారామాస్వామ్యం
డీకృతికి సధినేతకావున నారసికుఁడు సభ్యుడయ పరఁపరాభివృద్ధిగా మాయొనర్పక
బూనిన పాణిగ్రహీతయను కల్పిత ప్రబంధమునకుఁ గథాక్రమంబు. 29

ఉ. పత్తన మొక్కఁడొప్పు “హరిపావకముఖ్య దిగీశలోక సం
పత్తులకెల్ల నొక్కయెడఁ బద్మభవుం డిరవొండు చేయఁగాఁ
జిత్తమునకొ దలంచి యిది చేసె నిజ” మృచి యెల్ల పాండితీ
వేత్తలు ద న్నుతింప నరవిందసమాఖ్యఁ బరీమళించుచుకొ. 50

మ. నదికిం దాపఁట చుట్టుపట్టులను నానందము పుట్టించుచె
ల్వారవక వర్తిలు తోఁటలొప్పునఁట వాయుప్రేరణకొ సౌరభా
భ్యుదయం బెప్పటికప్పు డుండునఁట యే యుద్యోగము స్లేక సౌ
ఖ్యదశకొ జీవన మయ్యెడకొ గలదఁ టవ్యం బట్టి చొం డుండునే? 51

ఆ. వె. లచ్చి యెల్లవేళలను నందుఁ గాపుర, మ్ముండుకతన దాని కొదవునట్టి
పేరు సార్థకంపుఁ బెపునఁడగ నేతి, బీరకాయరీతి నీఁసిలక. 52

తే. గీ. వెండికొండల మాదిరి వెల్లదీవు, లవిధమున మల్లెపూలరాశి వడుపునను
సంతత సుధామహోల్లాసత్సౌధ పటలి, కనులపండువు సేయునక్కటకసీమ.

మ. కనకమ్మన్నను లోష్ట్రున్న సరిగాఁ గన్గొంచు నన్యంగనకొ
జననింగాఁ దలపోయుచుకొ నిగమవిశ్వాసము పోనీక నె
మ్మనమెల్లపు విరాగమంద యిది ధర్మప్రక్రియన్ బొల్చి తా
మనసూయా పరులొట నత్తులనుమి? యప్రోలిఁ ప్రోత్తుమల్. 54

చ. అరిమదభంజనమ్మునన యగ్రహ, మాగ్రహ మబ్బివప్పుడకొ
శరణువారిఁ బ్రోచుట యశమ్ము జ్ఞానపు మేలిగుఱు, సం
సరణమసారమం చెఱుక, తుత్రియజాతిఁ బెట్టెసామ్ముల
పురమున, నేల శూన్యమయి పోవు నివామ్ముఁ బరమ్ము వారికికొ. 55

తే. గీ. సాధుసజ్జన నామముల్ సంతరించి, నట్టి తమపూర్వపురుషుల యశము చూచి
కాని తుత్రియకృత్యమ్ము కై కొనంగఁదగుదు రప్పరికోమటుల్ ధనదసములు. 56

[2]

ప్రథమా శ్వాసము.

ఉ. ఎండలవేళ దున్న రది యెద్దులగానికి హేతువంచు, బ్ర
హ్మాండము క్రిందుమీదయిన వాడినమాటకుఁ దిరులేదు వ
ట్కాండలు రాముసచ్చరిత గాక యనేకపురాణజాలముల్
మెండుగఁ దామెఱిగిన సుమేధసు లప్పరి నున్నపాదజుల్.

57

తే. గీ. పూవులమ్మటఁ గని పుష్పలావికలని, గులుతుపట్టుదురే కానిగొనబుతనపుఁ
లుకులును మేనితళుకులుఁ గులుకుఁజూపు, తాం!వా గాంగన లటన్నయాసగొలుపు

మ. ఎలనీటికబురణించు నీగ్ధలిగి తా మేకాలమం దింక క
ప్పలతోనిండియు నూరకే యెఱరినిక బోనీక పంకమ్ము లో
పలనుక నాల్పక యోగిచిత్తములలేవక బొల్చు నవ్వీటి బా
వులు గన్గొన్న మఱెట్టి పాంధులకుఁ బోవున్ మేనియాయాసముల్.

59

తే. గీ. కాంతియాజ్ఞించుపాంతు వేదాంతములను, జమకనేటికి? క్షమకునై జపతపమ్ము
లూననేటికి? నప్పరినున్న మత్త, గజముల ప్రవర్తనముగన్నఁ గలగవొక్కొ.

60

క. తమసహజుఁ డుచ్చపదవిక, గొమరారుట తాముక్రిందఁ గ్రుచ్చురుటయు నైఁ
పమి నచటి సైధవములు న, భయపయికిక దుముకు దవుడుపారడిపట్లక.

61

ఉ. తాళి యొకండు లేదనెడి తప్పిద మొక్కటితప్ప గేహినీ
లీలలఁ దమ్ముజేకొనిన లేతబాజుంగుఁ దన్నుచున్ గళా
కాలిను లొటకుక ఫల మసత్యము దూరముచేయు తద్దన
స్త్రీలు నిజమ్ము లంజెలఁ బరివ్రత లన్న మఱేమి దోసమా.

62

ఉ. అందోక భూసురుండు సకలాగమవేత్త యనాదినుప్రసి
ద్ధి దగువశమున్ మఱియు దీప్తికిఁ దెచ్చెడి సద్గుణవ్రజం
బంది చెలంగువాఁడు నిరతాన్నవిత్తిర్లికి నాటపట్టు న
స్పందితచిత్తవర్తనుఁడు భాసిలు శంకరు డన్న పేరునక.

63

మ. పరకాంతాపఃకీయని తహరణప్రాసంభముల్ సేయుము
క్కురులక వీరులఁబెట్టఁ దొక్కయొడఁ బ్రాక్కగమ్ముకజేసి దే
గ్గఱిఁక విన్నను హా! శివా! యనుచు లోఁ గంపించుటే కాక య
ద్దుతంబుక బెడఁబాపఁ జేసికొను నెందుక లేని సర్కర్మముల్.

64

ఉ. వైదికుడయ్యు లౌకికపువర్తనమందును బ్రజ్ఞగల్గి సం
పాదనచేసె లక్షలకుఁ బైఁ గడు హెచ్చగుద్రీవ్య, మగ్రిజ
శ్రీదత నిట్లు కాంచియును జిత్తజుబారికి లోగియొండె వే
శ్రేణియు నేని దుర్వ్యసన మేర్పడియొండె క్యయింపఁ డింతయుకా. 65

సీ. కట్టించె మిగులఁ జక్కసిరితి నన్న దానము నల్పునట్టిసత్రిములగములు
చేయించె నెంతో చేసాచి యడిగిన బ్రహ్మచారులకు వివాహములను
శివశేషపులకు హెచ్చినభక్తి నూరూర నమరఁగాఁజేసె దేవాలయములు
నేయించె ధర్మార్థమై యింపుసంపారునట్టితోటలు సూటికన్న హెచ్చు;

తే. గీ. యజ్ఞములు నేయఁజేసెఁ బైనందెఁ గృతులఁ నగ్రహారము లొకకొన్ని యాచరి చె
దిక్కువికలేను సప్తసంతానములను, నొక్కసంతానమే లేకయుండెఁ గాని 66

ఉ. ఆతనిభార్య యందులకె యాత్మ సదా దిగులాందుచుకా బురా
రాతికి గౌరికిఁ సిరికి రాక్షసహారికి వాణికికా సదా
ధాతకుఁ దక్కువేల్పుల కెదకాముద మిచ్చుత్రతము లెన్నియో
చేతికొలంది దానములు నేయుచుఁ జేసెఁ బ్రియుండు మెచ్చుకా. 67

మ. ఇట్లప్పతివ్రత యనేక కాలము నానావ్రతము లొనర్చియు వివిధనదీనదమ్ములఁ
గుండులిడియుఁ దదకు విసువుటయు నతండు 68

క. “అన్నతనూజునకును దాఁ, గన్నతనూజునకు భేదగతిగల్గునె?” యం
చున్నతరూపవికాలల, సన్నయుఁ దనయన్నకొడుకు సాంకర నెంచెకా. 69

తే. గీ. ఎంచి తనభార్యఁ న్నొని యిట్టులనియె, “గలికి! యెన్నాళ్లులిటు కష్టానికి నొర్చి
కల్పములనున్నత్రతములు కడఁగిచేతు?, విది పురాకృతకర్మము నెట్టులడఁచు? 70

మ. సంతానము లేకయుండుట యిహలోకానందమునకె కొఱతఁగిలిగించుఁ గాని పరి
మునఁ గించుకయు భంజకము గానేరదు. “అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి” యని కేవలకర్మ
తులు చెప్పుదురే గాని యద్దాని జ్ఞాను లొప్పురు. 71

తే. గీ. ముక్తిసందేది వానికి ముఖ్యమొక్క, జ్ఞానమగుగాని యితరముగాదు దాని
నెనయలేమందు నొకపాటిహీనరుల, కియ్యదియు నొక్కతెరువని యెఱుఁగు మబల.

సీ. భీష్మున కెందలుబిడ్డలు పుట్టిరి? శుకయోగి కెందలు సుతులువాడమి ?
రల యాంజనేయున కాత్మజులెందలు? గణపతి కేపాచి కాన్పుగలదు ?
వైవారలందలు పడిరె? దుగ్ధశుల, సంతానమ్ముగల్గునెందలు మహమ్య
లిపుడు పికాచాది హీనజన్మమ్ముల నెత్తుట లే దింతయేల? పుత్రుఁ

72

తే. గీ డెంతయును యోగ్యుడగు నేని యిహమునందుఁ
దమకుఁ బరిచర్య సలుపుట దక్కఁ బరము
నందొకింతయుఁ కాఁడు సహాయుఁ డొక్క
యెడల నగునందువేని నీ విదియు వినుము.

73

వ. పుత్రునివలన ముక్తిగలుగునని చెప్పెడిపురాణమ్ములే వారు పదిలేఱుగులనియు
నందు దత్తుండును బరగతికి సాధన మృగుననియు భూషించుచున్నయవి
కావున.

74

క. నాయన్నకు సుతులెందటొ, శ్రీయుతు లున్నార మొన్న చిన్నసుతుఁడొకం
డా యుర్భాగ్యసమన్వితుఁ, డై యుద్భవమందె వాని నగుఁ గైకొనఁగట.

75

వ. ఉదారుం డను పేరున నొప్పు వానికిప్పుడు వరుస్సు మాడునెలలగుటయుఁ గర్మ
వశమ్మునఁ దలిదండు) లిరువురు గతించుటయు నీ వెఱుంగనిది కాదుగదా ! ఆట్టి
శిశువుకొ బోషించుటయే మనకు నిహపరలోకమ్ములకు సాధనంబగునప్పు డవ్యానికి
మనసకలసంపత్తులుంగూడ నొసంగుట యెట్టి సుకృతం బొనఁగూర్చ నేరదు ?
మఱియు నొక్కవిశేషంబు గల వాఁర్నింపుము.

76

చ. కనుఁగవతీరు నెమ్మిగముకాంతియుఁ జెక్కులసౌరు నాశయొ
ప్పును నలికంబుచందమును ముద్దులుగుల్కెడి లేతనవ్వుసా
ల్పును వెడఁదైన పేరురముపోడిమియుకొ మిసిమికొ జెలంగు మే
నును గన వానిఁ బ్రాకృతజనుం డనబోల దొకించుకేనియుకొ.

77

ఆ. వె. “ఎచట రూపచుట్టు నచటన గొనములు, సంభవించు”ననుచు కాస్త్రునిదులు
పల్కుచుందు రింకఁ బనిలేదు యోజింప, వాని స్వీకరింపవలయు ననుడు

చ॥ పతిఁగని యిట్లుఁగల్గు నలపావని “యోయనఘాత్మ! మీరలా
నతి యిడి నప్పుడే యదియు నాకును సమృతమైన నిందులొ

వెలికి దోసయ్య గలవు వీటికిమీద యొరుసాకి వానిచే
సతమును గుండుమన్నమకజమ్మల నెందరిఁ జూడ మిద్దగఁ.

79

చ. కలిగినవాఁడు యోగ్యుడగుఁ గాక యయోగ్యుడే యానుగాక తా
ములుగరు తల్లిదండ్రు, లతఁ డాడిన దాటఁగ సాగఁజేతు ర
న్యల నినువన్న భేన మొకఁ డుండుటచే మఱి యెంతమంచియో
కలిగిన మీఁదనైనఁ దమకానుపునుకొనలెఁ జూడరెవ్వరుక.

80

చ. అచులిన బుద్ధివోడఁ దమ నత్యుపరాగము మీఱఁ జూచినకొ
గ్గినుముగ నత్తువాఁడొకఁడు గన్నడఁ జేతినేని యేరిలొ
పముననొ భేన మబ్బుట ప్రసవ, బటుగావున దత్తపుత్రో
కమునకు నగ్గలం బగుటకన్నను వేచొక పెట్టి యున్నదే.

81

ఉ. వాఁ డొక వేళ నత్తను వానితలొదరి యత్త దేగతికొ
గూడెడి సౌఖ్య! మెట్టు లొనగూడెడి? సంసరణమ్ము, లేనివో
లేఁ దనువంతయొక్కటియె లేదితరం, బిటులైన సంస్కరుల్
పాడగుఁ బెల్లులైడి వివాదలు, స్థిరమ లుబ్ధి యార్వగక.

82

తే గీ ఎందఱు జమీనుదారులు హీనులైరి, యెంద టగ్రహారస్థులు కుంఠువొంది,
రెందఱు ధనాద్య లియ్యెడ నింపుచెడిరి, గాన దత్తునిగొనుట దుఃఖపుతెనువు.

మ. కులవిభింశకు లెందు, ముండల ముటాకోయల్, స్వకర్మస్థితుల్
దెలియకొకలని మాటుబాస మొరకుల్, దీపించుచున్నార పు
త్రులు కాలస్థితిఁబట్టి, యిట్టి వెడఁగుందోకమ్మతో నేమి? వీ
రలు నేవల్పొనరితుకో? మఱి గయాకాగ్రద్దమ్ములకొజేతురో?

84

ఉ. ఈకలికాలమందు “సుతులే పరసాధన”మంచు నెంచువా
రే కడుమూఁగచిత్తు, లదియే మొకొ యెవ్వని నోటఁజూచినకొ
వాకు “మశ్రుల? తద్దీకము వైదికకర్మము లెందు? కంచునే
సోకు నెవండొ యొక్కరుఁడు చూడఁబడుకొ కుదియుకొ మహాత్ముఁడుకొ.

చ. పితరులసద్గతికొ గుఱిచి పెంచుకొనం దగు నెవ్వరేని నేఁ
ట్టి కులువరాటకుల్ సలుపు తీవుర కేదుతరమ్ము లిట్టటుల్

గతిచెడి ఘోషమైన నరకమ్మునఁ గూలుట నిర్ముఖంబు, సం
తతిఁ ఘోషము వోవుతటి దాపరమయ్యె నెకేటి సద్గతుల్.

86

చ. అన నతఁ డిట్లుపల్కు "నెపుడైవను గొందఱు మోక్షు లన్యరీ
తిని మఱిగొంద టును టది ధీరహితం బిపుడండు నెప్పుడై
కననగు దుష్టపద్ధతులు, కాదగు కార్యము కాకతీయ దె
వ్వని వశమా? యుగానుగతి వచ్చెడి చెట్టతనమ్ము శాగఁగన్.

87

తే. గీ. ఇంతసందియమేల? యే నెపుడు మనకు, లక్ష్మ్యనం దెన్నియేనితరమ్ములాయెఁ
గాని నే టి కయోగ్యుఁడొక్కఁడును బుట్టి, నట్లువిన నిష్పడిట్లేలయగునో? చెపుమ?

చ. మనుజుఁడు మంచి కార్యమును మానుఁజేసెడి పట్ల "హానిన
చ్చు" ననుచు జంకఁగూడ దొకచో నయినకా జెడుకార్య మూని "దా
న నగును మే" లటంచును మనంబిడ రా "దిది కాస్త్రవోదితం"
బని మన మాచరింపుడము హాని యిటన్ సవకూర దింతయున్.

88

క. అని పలువిధముల బోధిం, చిన శామెయు నొప్పె నంతఁ జన్నిఁతువుఁ గ
కొని తల్లిదండ్రులై హెచ్చిన ప్రేమయు మీఱఁ బెద్దఁజేసిరి, కడఁకక.

90

తే. గీ. ఎనిమిదవయేఁడు దాటకయనుపె యుపన
యనముగావించి బ్రాహ్మణజనములకును
నిత్యమును గావలసినంత నిగమభాగ
మభ్యసి పఁగఁ జేసి రయ్యాత్మకాతు.

91

తే. గీ. అన్ని కార్యమ్ములన్ని సుధ్యనొగివార్చు, బడికిఁజని లొకికపువిద్యఁ బఠనసేయుఁ
"బెంచుకొన్న ను నిటువంటి పిల్లవాఁడు, దొరకవలె" నంచుఁ దన్ను నెల్లరు నతి.ప.

క. ఆకారము నైశ్వర్యము, శ్రీ కలయును నొక్కరూపు చెందిన కరణి
లోకాత్తర గుణగణముల, కాకరమై పొల్చు నయ్యదారుం డెందున్.

93

ఉ. పెద్దలయందు భక్తి మఱి పిన్నలయందు దమరక్తి నేమపుక
నుద్దులయందు సక్తి పెడసోయగమందు విరక్తి యెంతయెకా
వాద్దు నతిక్రమించు కృతులందు నశక్తియుఁ గల్గి యెందునుకా
ముద్దునుతారపుక గొనపు మూలధనంబయ్య యాతఁ డొప్పెనుకా.

94

మ. అతఁ డీరీతిని గానమందు ఘనమానాసక్తి దీపింప నా

తమ తదీయంబుగ దానికై యధికమా ద్రవ్యము వెచ్చించుచుకొ
గుతుక మొప్పుగ వభ్యసించుచును దక్కుంగల్లు కార్యములకొ
మతి పోనీయక తన్మయుండగుచు నున్మత్తాత్ముడై వర్తిలక.

107

గ ద్య.

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి నేక టేశ్వర ప్రణీతం

బైన పాణిగృహీతయందుఁ

బ్రథమాశ్వాసము.

పాణి గృహీత.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

పుచ్చాకులదీపక
కోపాదికదూర గానకోవిద సుముఖ
ప్రాపక దాతృత్వగుణ
శ్రీపూరిత నిత్యసదయ సీతారామా!

తే. శీ. అవధరింపు మనంతరం బుత సకల, కుసుమసంజతులకు మేలికోర్కె యగుచు,
బస గలుగుదంపతుల పాలిపంట యగుచు, నలమె నెల్ల రుడల కసంతాగచుము.

కా. అక్కలమ్మన నాతఁ డెవ్వదియొ కార్యం బండుటంబట్టి తా
నక్కార్యమ్మును దల్లికిం దెలిసి యా యంగీకృతిం బొంది యొ
ష్ఠక్కజ్జ బాటుని మద్దరాలిఁ దఃభార్యన్ మేల్మికోప్పించి తా
నొక్కండున్జనె భాగ ధేయపుర మత్యుత్సాహ పర్యాప్తుడై.

3

ఉ. ఆపురిలోన నాటకము లాడెడికాలలు పెక్కులుంటఁ దా
నేపని కేగఁ జెట్టిపని యెల్లను దీరినమీఁదనైనఁ బో
నోపక నాటకమ్ములను నొప్పుఁగఁ జూచుచు గానపుంజపుర
బాపురె! యంచు మెచ్చుచును బాడెడివారలఁ గూడిమాడుచున్.

4

మ. తనయూరిన్ దనయిల్లు వాకిలియు నాత్మవ్రవ్యసంపత్తియున్
దనయిల్లాలిని దల్లికిజ్జ దనదుభృత్యవ్రాతముజ్జ జిత్తమం
దుననైనన్ దలపోయ కెల్లపుడు సంతోషపరిదఃభైరవ గీ
తనివాదామృతవాగ్ధిలో మునిగి యీఁదన్జొచ్చె నశాంతమున్.

5

క. గానంపువినికి నెపమున, మానము మర్యాద యనుచు మతి నెంచక యా
యానీచులతో వేశ్యల, వైర గృహమ్ములకు నేగు నవారనా మతఁడున్.

6

మ. ధనవంతుండఁట! రూపవంతుండఁట! విద్యావంతుఁ డావాఁడఁ టే
ధనసారీమణి వానిఁ జూచి మదిలోఁ దాతృగ్యముజ్జబూన దై
నను నాతం డొకకొంతకాల వటు గానం బొనుటేకాని య
క్కనకాంగీకుచకుంభసంభృతులకుం గాఁడయ్యె లోలాత్ముడై.

సీ. “ఇతఁ డబ్బువో నామసుకకు నెల్లుండికే చేయింప లేనె? కాంచీకలాప
మతిపురాతన మైనయట్టి నాయలు మేడ గాకుండ నె? యితండు నెన్నెకన

నీ యమాయకుడు మాయేణాక్షి నెనసిన మఱువాడు గొనవచ్చు మాన్యభూమి
ధనమునకేమి యీతం దొప్పకొన్న చో నూరక నాకూతు నొసగుదాన”

తే. గీ. నిట్లు వృద్ధవేశ్యలు తమయెడలందు, “నెస్వతెక్కువామ్మ నోచెనో యిట్టిభాగ్య
మున” కటంచు మాటికిఁ బ్రశంసనుబొనర్ప, దిరుగు నాతఁడు మిత్రులఁ దఱచుగూడి.

ఉ. చున్నరికమ్మనక వరుసుముర్దును మేనిహారంగు వేసపుం
జెన్నను గాంచి యెంతయును జిన్నెలు వన్నెలు వొల్చుబోగపుం
గన్నెలు “వీనివంటి యెనకమ్మనఁ బొల్చెడి కోడెకాండు” లే
రెన్నఁగ దేనికబ్బుకొకొ యిట్టి బొజుంగులఁ గూడు భాగ్యముల్.

ఉ. పొడకొలమ్మనక బొడమి వైక మొసంగినవానికెల్లఁ దా
నూడిగమల్ బొనర్చుచు నయోమయ మైనమనమ్మ దల్చురో
చేడెల శట్టువుల్ ఫలముచెందఁగ నెక్కడనో యొకండు చే
కూడుఁ బటాళిలోఁ గొలము గొప్పసిరుల్ గలయిట్టివాఁ డొగిక.

సీ. గానమ్మనం దింతకొంక్షగల్గిన వాని కేల లేమండఁబో! యింతులందు
లేకమి యేలేమలీల లాతని మదియందు నచ్చెనొ యెట్టు లరయవచ్చు
ముందేమొకాని యేపూవుఁబోడికిని నిప్పటికిఁ జిక్కెటంచుఁ బలుక రాదు
గానాభినయము లాకాంక్షించినంతసే కృభిచారి యనుటయు వలనుపడను

తే. గీ. ఇల్లలికింతసే పండు వెట్టులగును? నావగింజను నరభాగ మైనఁ గాదు
విందుమో కందుమో వీనివిధము నేట, రేపటను, డాఁగు నే? లంజెకాపురములు.

వ. అనుచుఁ బ్రసంగించుకొనుచుండురటు. ఇది యిట్టులుండ,

చ. “నిను మదిఁగోరి యుంటి నిదినిక్కము నమ్ము” మటంచు నెన్నియో
తనమదికోరికల్ మృదుపదమ్ములతోడ లిఖించి యంతలో
నన తెలివొంది “యేకొలము నాతికి నియ్యది గొప్పతప్పు దా
నను జెడఁబుట్టి రిక్కొలమునంగల యంగన లిట్టిపట్టునక”

ఉ. నా కితఁడే వశుండయిన నాకొలపుం గొనముల్ త్యజించి యీ
పోకడల్లెఁ బోకడచి పూఁలుకానియుణమ్మ దీర్చుచుక
రాకలు పోకలుక మఱచి రాణిగఁ దద్వహమంద యుందు నీ
చాకలి మంగలిక దనుపు చావునకక మది గల్గజేయుచుక.

ద్వితీయాశ్వాసము.

ఉ. ఈగతి నుల్కనట్టి తరశేతుణమున మది నుల్కి యాతనికొ
లొంగొను నట్టిమార్గమును లొంగి దలపోయని చారుగాత్రమున
సాగ దటంచుఁ జంతిలనిచానయు నొక్కతెయ్యేని లేదఁ టే
రాగము లేసిమాను లనురాగము గాంచరె? యొక్కపట్టునకొ.

14

ఉ. అం దొకమందరాంగి జలజాక్షి యనకొ జరువన్నెలాఁడి తా
నెందు స్వవిద్యలందుఁ గడు నెన్నిక గాంచిన యెమ్మెలాఁడి వా
నిం దననీధి నేగుతటి నిక్కిగనుంగొని లొంగొనంగ నెం
చెం దననీచజన్మ మది శ్రేష్ఠత కాకరమై చెలంగఁగకొ.

15

తే గీ. ఎంచి తనమదిలోన యోజించి తనకు, దగినమేటియుపాయ మొదవమి జాణ
గానఁ దనకెంతయునువశుఁడైనయొక్క, విటునితో మంతనమునఁ దానిటులుపలికె.

ఉ. కన్నెటికమ్ము గాకమును కామ మొకించుక లేనియప్పుడే
పిన్నతనమ్మునకొ మిగులఁ బెంకితన మ్మలరారునమ్ను లొంగ
గొన్నవిటాగ్రగణ్యుడవు కోటు లొసంగియు నాఋణమ్ము, నీ
వెన్నఁడు దీర్పనేర విటు లెవ్వతె నిన్ను గణించు? జెప్పుమి.

17

క. నగలా! నాణెములా! యే, వగలా.డికి నైనఁ గాని వలపు నలుమనే?
మగనాలికన్న హీననె? నగరే? నను నాకొలమ్మునం గలకన్నెలో.

18

ఉ. పిన్నటవాట నన్నుఁ గొని పెంచినతల్లి ఋణమ్ము దీర్చితో!
కన్నెటికమ్మువాఁడు నొకకాసును గొంగునఁ గట్టినేర్చితో!
వన్నెలుఁ జిన్నెలుకొ గలుగ వచ్చెనె? భాగ్యము లేర కాడ! ని
న్నెన్నఁ బనేమి? వాదుమనసే కడుమెత్తని దెన్ని భంగులకొ.

19

ఉ. తల్లియుఁ దల్లితల్లియును దజ్జనయిత్రీయు నెన్నికొంపలా
గుల్లలుచేసి గుట్ట లిడికొన్నధన మ్మది యెల్ల నల్లయుం
బెల్లముగాక నీకతన పెల్లఁగ దొల్లఁగజొచ్చె నింతకుకొ
దల్లికిఁ గాని పోకిళులఁ దాఁ జను రోచెలి పేరు దెచ్చునే.

20

కా. “అమ్మా! అంకుమగండు వీపును చా నావంతయుక నల్పదే
నమ్మంబోకును రాజునైన నొరు నైనంగాని నీచేతిలో
సొమ్ము బెట్టిననాఁడు దక్క మొగముక జూరెట్టుకే” యంచు నే
ర్చె మ్మామల్, చెవి నిట్లు గట్టుకొని పోరెక, దల్లి నిస్పాపగక.

21

ఉ. అయిన నదేమొ నీ వనిన నావల వేలకువేలు వచ్చినన్
గాని వృథాప్రయాస మిటఁ గన్నడినక మన మింద చచ్చుఁ బో
నీ నెల కొక్కరూపికయు నీ విడనెంచ వికెన్ని నాళ్ళు ని
న్నుని చరింతుఁ? దల్లియును నున్న కుటుంబముఁ దిట్టిపోయెగక.

22

ఉ. ఈపురిలోని మాకులమునింతులయు దొకవిద్వేఁ గాదునూ!
రూపమునందు నేరుపున రూఢిగ నా కెఁయైన చాన నీ
నే పరికింపు మందఱును వేలకువేలు ధనమ్మ గూర్చి రే
నే పదిదైతి నీకతన, నీవును రా విఁకఁ గొన్ని నాళ్ళకుక.

23

తే. గీ. జనని నానంద మొనరింపఁ జాలనైతిఁ, గొలమువారలలోఁ బెద్దకూశ నైతి
బేలనై సరివారలఁ బోలనైతి, నేల వేయును? నీకె యిల్లాలినైతి.

24

చ. ఇతరకులమ్మునం బొడమునింతులఁ బిన్న టినాఁడ తెచ్చి పెం
చి తగిన ఁదై బుద్ధియును జెప్పియు నొండొకజాతిపుష్క రు
కృతుల నకుల్ స్వజాతి నలరించినభంగిని సానిఁ జేయ నా
నతి తమ కత్త దెఁతయును సానులకుక దలవంపు నింపుచుక.

25

చ. అయచు నొకప్పుడుక విసని యప్పులుకుల్ చెవి సోకినంత న
వ్యతితకు దాసుఁడైన విటవల్లభుఁ డొన గుండె జల్లనక
గన లుకయింప నాఁచికొని కా దని యా నని పల్కలేక లో
ననుకొనె నిట్లు “సీ! పడపుటుగన లిట్టిరె” యోకేనియుక.

26

చ. ననుఁ గనికాని భోజన మొగర్పను న స్వినికాని యన్యముక
విన దొకవేళనైన నను వీడి యెఱుంగదు గర్వ మన్నమా
టున వినరాదు దీనివ్యాసయం బిపు డొకటిలోన మాత్ర, “గో
వనితల పేర్మొకల్” యనువార్త లసత్యము లెట్టుల? భువిక.

చ. జనని యొగర్చుబోధములచందము దాఁదలకెక్కి యుండునా?
తనచెలికత్తియల్ సలుపుతంత్రము లాత్మఁ గలంచియుండునా?

ననుఁ దలఁచాఁటు నింక నొక నా మకునికొ వరియించి యుండునా?

కనికర మింతలేక యిటు కాలులు ప్రేలుట కేమిహేతునో.

28

చ తనపసిప్రాయమందు విటు దైవముగాఁ గనునవ్వెలందియే

చనఁ జన మోటువాటి యొకచుదమునకొ గనుఁ జుల్కఁజూచు లొ

గినకొలఁదికొ మఱియెంత వణకించును సేవకుకన్న హీనుఁ గాఁ

గను నిది తుచ్చజాతులకుఁ గాక మఱొక్కఁటఁ గల్గ నేర్చునే.

29

వ. అని యచ్చెలి నుడ్డేరించి.

తే. గీ. అడిగినను వచ్చు ద్రవ్యము లడుఁకున్న, రాకపోవునె? మర్యాద రాదుగాని
మగువ! “యేడ్చినదానికి మగఁడువచ్చి, యేరులాడికినదానికి రాకపోఁడు.”

తే. గీ. మొదలఁ దా నెంతచేసినఁ దుదకునొక్క, మాటతో నదియెల్లను మట్టుపడును
వినవే! యీసామెతనునీవు వనజనయన! “నూలునోములు అంకుతోఁ దీటిపోవె” 31

చ. ధన మనుమాట వేళ్ళ కునుదానికిఁ దోడన నీడవోతె నుం

డినయదియే, తగుంగతి గడింపవలెన్ సమయముమాచి, యీ

నిరయపు డావు పాలిడదె? నీటి నొసంగవె? వన్న కాలమం

దన జలదమ్మ, లింత మదిఁ దోచనిదానికిఁ జెప్ప నేటికిన్.

32

క. అన జలజాక్షియు మోమున, మనువగవు నెలంగ నోయనుంగుబొజుంగా!

నిను ధన మమ్మకుటకు వెచ్చినె? యెక్కడఁదెత్తు? వది, యెఱింగింపుమొగికొ. 33

వ. ఇట్టిపట్టుక గృహ్మకు నొక గొల్లచేడియ చెప్పిన సమాధానము గల దా
కర్ణింపుము. 34

మ. జనన మ్మాదిగఁ బొట్టనించితివిగా! చార్యమై కార్యము గా

ధన మొక్కింతయు నీయకే వ్రజసతీదాంపత్యముల్ గొన్న నీ

జననంబుల్ పదిళోటు లీటుము దీర్చ న్నేర్చునె? యట్టి, నీ

కును నేయున్నది? యేమొసంగద? వహా! గోపాలచూడామణి.

35

వ. అని యాజలజాక్షి యతనికొ గొంతబుజ్జగించి మఱియును.

36

మ త్రకోకిల గాన మకొ మివచేతఁ గొందఱిఁ గన్నెలకొ వలపించి యా

వైది శాట్యచటంచుఁ గొందఱి బాలలకొ గిరుద్దిచ్చియుకొ

మానవాణక రాప్రవీణతః జాపి కొందటిః బోడలక
మానభంగ మొనర్చునీవును మా కొసంగడి దేమిటో.

37

ఉ. కావున నిన్ను నేను ధనకాంతు మొయిక్ జననాఁటనుండియుక్
బూవిలుకానిముచ్చటలఁ బొందఁగలే దిది నిష్కవంబు, నే
నేవిధి నైన జన్మ మిది యెంతకునుండునో యంతవట్టు నీ
తో విడకుండుటే నిజము తొంబదివిఘ్నము లిందు వచ్చినకా.

38

క. మనచెలిమికి భంగ మొందును గల్గకయుండునట్టి త్రోవను ద్రవ్యం
బును నార్జింపఁగవలె నే,మన! ద్రవ్యము లేమి నెట్టులగుఁ బోషణముల్.

39

ఆ. వె. “కూరుచుండి తినిన గుళ్లుగోపురములు, నాట” వెన్ని నాళ్ల కగును నింట
నున్న ద్రవ్య మింక నొండొక్కసమపాటు, మెద్దియేనిఁ జూచుటే హితంబు.

40

క. ధన మెంత నీవొసంగిన, గొన నది యెచుంటివేని? గూఢమ్మగు వ
ర్తన గల్గుపీయునివై మన, మెనసినగతి నుంచుకొనిన నెనయుదు వింటే.

41

ఉ. ఎంతధన మొసంగినను నెన్నికగల్ మొనిండ వైచినకా
గాంతుఁ డొకండు వేతొకఁడు గావలె నిష్టఁడు కోవెలంది, కీ
యింతుల మర్మకర్మము లొకింత యెఱుంగ రహా! జమీనుదా
ర్లంతిపురమ్మలం దిడుదు రందును మానవు మాప్రవర్తనల్.

42

గీ. అభినయమటంచునో గానమనియొ వైద్యమనియొ మఱియెద్దియోమిష యనవుపఱచి
తనకుఁ బ్రియుండగుచాని నంతఃపురమున, కశ్రీమమ్మన రప్పితు రబ్జముఖులు.

43

క. అది యేమికర్మమో తొం,బదిలక్ష లొసంగెనేని మదనుండేనిన్
గుదురదుమన మిక్కంతల, కద నెఱిగినయట్టివిటునియందుం బోలెకా.

44

మ. ఇదియే నిక్కముగాకయున్న విను మీ వీయూరనేకాదు తొం
బదియూళ్లకా గనుఁగొమ్మ ద్రవ్యమహితుల్ మాజాతి పూఁబోణులకా
బదిల మ్మాగతి నుంచుకొంటుయును నప్పద్మాక్షు లింకొక్కనికా
గదికికా దూతిక సంపి తెచ్చుకొనుటే గన్పట్టు నీ కలెడకా.

45

ఉ. కొందఱువెట్టు లయ్యెడలఁ గొండొకమానినీ ద్వారమందుఁ గా
పుం దగుజీత మిచ్చి యిడిపోదురు వాని కొకింత యిచ్చినకా

జెందనగఁ ధికికొ విటునిఁ జయ్యన వాఁ డొనఁగూర్చుఁ గొన్నిచో
ట్లం దగ వాఁడె యా విటుఁడు, లంజెలనెజము లెన్న నేటికికొ.

46

ఉ. నమ్మవుగాని నీకు నొకనాతిచమత్కృతి చెప్పుదాన మా
యిమ్మున కావలకొగల మృగేతుణ నాథుఁడు శత్రు సుండఁగా
నమ్మకచెల్ల! యింకొకని నచ్చటనే రతిఁ దేల్చె నిద్ర నోఁ
డమ్మహితుండు దీపమును నాటదు కాంతల కెంత లిప్పనుల్.

47

చ. ఒక వెలచానలేయనుచు నూహ యొసర్పకు స్త్రీలజాతికే
సుకరము మాయ యందు వెలసుదరు లిందులకై జనించుటకొ
బ్రకటనకెక్కెనేనియును బాధయు నంతగ లేమిఁ జేతు రి
ట్టి కుట్టిల కృత్యుల్, విటు నటింపఁగఁ జేతురు కీలుబొమ్మగకొ.

48

ఉ. నావును నాతఁ డిట్టులను నాతిరొ! పిన్నటివాఁటకుండి మీ
రోవెలఁడుల్ పొనర్చు కలురోతలు నేను నెఱుంగువాఁడ నీ
వేవిధి బోధచేసెదవొ యేర్పడఁ జెప్పుము ద్రవ్య మాగతం
బావల, నద్ది యెట్టిదియునైనఁ బొనర్చెద శంకఁ దక్కుచుకొ.

49

క. అన జలజాక్షియు మనమునఁ, దనకోరిక నెల్లునని ముదం బుదుచు నే
ర్పున నిట్టులనియె దానిగ, సన నేమిట నవ్విధాత సలిపెకొ బలిరే!

50

చ. అరసితిఁగాదె! నీ వలయుదారుని, నాతఁడు మేటిసంపదకొ
ధరణిపుసంతవాఁడఁట యుదారత నామమె చెప్పుచుండ నొం
డొరులు వచింపనేల! యతఁ డొక్కొకనాఁ డొకనాతియిట్టి కే
గి రహిని గానముకొ వినెడి కీ లది నీవు నెఱుంగ కుందువే.

51

తే. గీ. ఇప్పటికి దేనియందు నయ్యెమ్మికాని, మదిలగింపమి నిక్కువం బడియు నొక్క
నిముసమున నేను లోఁగొందు నీకునాకుఁ, దగినద్రవ్యము సార్థింతు దానఁజేసి

52

క. కావున నాతనితోఁ జన, వేదధముననైనఁ జేసి యయ్యెడ కతనికొ
రావింపుము తక్కినపని, నీ వేమియుఁ జేయవలదు నేన యెఱుఁగుదుకొ.

53

ఆ. వె. ఆతనితగలు గాఁచి యమిఁద నీమిఁది, పేర్కొ విడతు నఁచు భీతి నీకు
లేశమైన కలదు, లేబ్రాయమునఁ దగు, లొక్కన్నవాని విడచుగోల గలదె.

చ. అరః డొకవేళ నన్నఁ దనయఁతిపుఁమ్మన నుండఁజేసి భృ
త్యతతులఁ గాపువెట్టినను దప్పక నాదగు నేర్పుకల్మి నీ
కుతుకము నెట్టులేని సమకూర్చెద వేయునునేల? వాని “నా
ప్రితి” ననిపించెదన్ వలపుఁ బెంచి క్రమమ్ముగ నీరురాఁకకున్ 55

క. అనవుడు నాతఁడు తనదువ,దన మించుకఁ జేసికొనియు ధన మీలేమిన్
దన కది యీగతికిన్ దక్కినఁ దక్కు దటంచు నెచ్చి కీ లెటిఁగి యొగిన్. 56

ఆ. వె. అది యకృత్యమగుట నాత్మ నెఱింగియూ, దానివలనఁ గలుగుతగులుత్రిష్ణ
కొనఁగలేక “వల్లె” యని యొప్పుకొనియె నే,పనికిఁ దుచ్చునిటులు పాలుపడరు? 57

తే. గీ. రాణి నొరుఁ గూర్చె మున్న భల్లూణస్యపతి
తనసతికిఁ దాన దూతయై చనియె నలుఁడు
పరుఁ గవయఁ బొందఁ డిడె నాజ్ఞ భార్య, కంత
కన్న ఘనఁడనె? యిది భార్య గాదు నాకు. 58

క. అని మనము సమాధానం,బుచు బొందఁగఁ జేసికొని నుచుఁబడె మెలమె
ల్లనఁ, జని యొకదినమున ని, ట్లనియె నుదారుఁ గని మైత్రియలకడుకతనన్. 59

మ. తమ రీయూరికి వచ్చు కార్యమది సొంతం బాయెనే? యేమి
షము లీప తనమందుఁ గాంచితిరి? వాస మ్మిచ్చటన్ మీకు సా
ఖ్యముగా నున్నదియే? యిటన్ దమరు నింకన్ గొన్ని నాల్లుదురే?
తమ రేగన్ మముబోఁటిమిత్రులకుఁ జింతల్ నెప్పఁగా శక్యమే. 60

కా. గానమ్మున్ వినుచుంటి రొంగద! సమగ్రప్రజ్ఞ యద్దాన నే
మీనాక్షీచణి కొప్పు! నాట్యముననేమి? యన్యచుండేమి? యే
యేనాశీకముఖుల్ నుతింపఁ దగువా రీవీట? మీవీటియూ
నీనాట్యాభినయాదికమ్ములకు హాయిన్ జెందువా రుందురే? 61

చ. అనవుడు గానమందుఁ గల రంగన లయ్యెడ నెందఁ జెందటో
యనుకృతికైన లే దభినయమ్మున నొక్కతె మాపురమ్మునం
దున, నన నేల? దేశమది దుర్గతిభాజన మొక్కదీనికే
నినికియోకాని యియ్యెడ వివేకిని గన్నడ దందు నెందునున్. 62

- క. నెలనండి యెందఁతుందటో, యెలనాగలఁ జూచుచుంటి నించుక గానం
బలవతులై కాని యభివము, మొలయును మాదేశ మిదియు నొక్కటై తలఁపఁకా. 68
- క. వినియుంటిఁ బ్రసంగమువశే, మున మును నీపట్టణమున “ముగుర యొకతె చ
క్కరితీతి వభివముమ్మనఁ, బనిసేయు” నటయు దాని వలయుకా జూడకా. 69
- తే. గీ. దానిచామమ్మ మఱిదితిఁగాని యంత, సుప్రసిద్ధుఁ బేరేల? సాగనువకును
నదియె తగిఁదియట యిందుకంతకవన, చుల్లుకటయెంతనిజ మి యీ యంశములు సు. 65
- క. దూరపుఁ గొండలు నునుపను, తీరో మఱియే మి “యాసతి? వభివమును
దేరాచులు సరిరా” రని, పేరు గలను దానికచటఁ బెద్దననుడుకా. 66
- క. విని వెదకఁ బోవు తీనియ, దన కాళ్లకుఁ దగిలికట్టకఁడు సంతోష
మ్మను గని, యది యొక్కతెయే, చను నీపురిలోని సానిజాతికెఁ దొడవై. 67
- తే. గీ. అదమువకిక్క, మరియావలందులెక్క, యభివముపునేని, నడివయసకురతీని
గానమునవీణ, మేల్కొననానజాని, సుపదకు మీటి, వానికేవల సాతి? 68
- క. చిన్న పుట్టినుండియు న, కన్నులు నెఱుఁగుదును నేను, గలకలనగవు
జెన్నగు నెమ్మొమున కొక, వన్నెయిమక మృగుల మధుర వచనపురచనలో.
- తే. గీ. బాల్యమును మొట్టిమెవఁబట్టిబైకుఁగొట్టి, యావనమురాధముమ్మన ననఁగఁజెలికి
చతులఁచెంకలదూఁతురు గనులుచెవుల, దూఁతు నడుమెకుకేగెనో తోఁచ దనానా! 69
- సీ. వనసుదీఱఁగ నొక్కమాటు చూచిన గండశిలలకై నను గుండజలజనించుఁ
జనపుమీఱఁగ నొక్కసారి ముట్టిన నుక్కుకంటాలకును బులుకలు పొసంగుఁ
గులుకుచు నొకసారి పలుకరించినఁ బిచ్చవానికై నను గచ్చ వదిలిపోవుఁ
బదనుగానొకమాటు భావమ్మునూదింప బచ్చుకై నను బుట్టు రిన్ముతేవులు 70
- గీ. మురపుమరిసిన మద్దులు మాటగట్టుఁ, బలుకుపలికినఁ దేనెలవానగురియు
వృన్దావన నోటరన్నలురాలు, కలితలావణ్య పేటి యక్ష్మాచుఘోటి. 71
- సీ. బిబ్బోకవతి గబ్బిగుబ్బదోయినిఁ జూడ మతిమాలి బతిమాలు యతియు రతికి
ఉడురాజమభి కంటఁబడి దానిజడఁజూడ జడదారి పెడదారిఁ జనఁగఁ దివురు
కన్నెమిన్న బెడంగుకన్నసన్నలుగన్నఁ గన్నవాఁడును దార్మిగున్నఁజేయుఁ
గల్గి మద్దులు గుల్లుచిల్కపల్కల గల్గి పల్కరింపఁగఁజూచుఁ గల్గియై 72
- గీ. నొంటిపాటునఁ జెలికడ నుండెనేని, దత్తగమ్మన వేదాంత మెత్తవడును
జెలికరీరమ్మ నొకప చేస్పృశింపఁ, బుండ్ల మొదలింపఁజేయు నపుఁగుకునకు. 72

ఉ. చామనచాయయఁక మిగులఁ జక్కని చక్కర లేడిమాపు ల
క్కామనికైననుక వికృతి గల్పనఁజేసెడి సోయగమ్ము లీ
లామధురోక్తిచాతురి కలాకలనమ్ము బెడంగుఁ బ్రాయముక
మోమునోయారముక భువనమోహనమై తగు నవ్వెలందికిక. 73

తే గీ. పేరు జలజాక్షి యది నేతిబీజకాయ, గామ జలజమ్ములనుదెచ్చి కమలసూతి
తాపకము నేయుఁల్పిపిథమ్ము దోఁప, నతికె మోమునననుటొక్కయక్క జంటె. 74

గీ. అనుదారుండువల్కు “నీ ముత్యగమ లె, మున్న నేనిన్నయనియు నక్కన్నె కడమ
మనముపోవచ్చునో? నిఘనఁడెవఁడును, బెట్టికొనియుండఁడో? నానికట్టులేదా”

చ అన నతఁ డిట్లువల్కు “నది యాకొలమందుఁ బుట్టఁదగ్గ జ
వ్వని యని యెంచఁబోవుఁడు ధ్రువమ్ముఁ బూరుగుతోఁటలొని చం
దనలతయఁక గలంజప్రవనమ్మున నొతులసీచుతల్లి, దా
నినడతచందముక వినుతు నిక్కయు మీమన మక్కజంపడక. 75

ఉ. కన్నెటిక మ్మికానొకఁడు నైకొనె, వాని యదృష్ట మెట్టిదో
చెన్నఁటివాదుతప్ప నలచేడియ రెండ్వొ వాఁడెఱుంగఁ దా
దిన్నియొరురి యాపయిని నీ! యని యెందులకో విరక్తి లోఁ
గొన్నదివోలె నైకొనదు కోటు లొసంగెడివాఁడు వచ్చిఁక. 76

ఉ. దానికిఁ బ్రాయ మియ్యెడల దగ్గరదగ్గర నిర్వదేఁడు లే
మానిని యుండు నిట్టిక్రియ మానవలోకమునందు? దస్మనం
చేనరవాధనూనపయి నేర్పడియుండెనో? యెందుకోస మీ
మాసము తాలెనో? యెరులమానస మేగతిఁ గాననయ్యెడిక. 77

నీ ప్రాగ్భవరీతిగాఁ బద్యమ్ములనువ్రాసి “వ్రాయుమీ? కా” బంచుఁ బుపువారు
యుత్తరమ్మును వ్రాయు కుండి యెచ్చటనైనఁ గనుపడ్డ “గరుణ లే” దనెడివారు
లేనిపోనిపని గల్పించుక యింటిచుట్టును బడి తరుగాడి చనెడివారు
అంగీకరింప లేదనెడికోపముచేత గోడకుఁ గాకితాల్ గొట్టువారు

తే గీ. ఇంటిపై బెడ్డలనువైచి యేగువారు, గొట్టరలెనందు లోలోన గొణుగువారు
నై రుదమ దానిపొందుఁ దామందలేక, విసిని వదలిరి యాజోలి వీటినిటులు. 78

దు. ఎవనికా ధన్యుఁ జేయనున్నదియో? తా నెవ్వని తరుణ్యముక
గనివర్ణ్యం బొనరింపనున్నదియో? యేకాంతాశిరోరత్నముక

సవతాలై యుడికింపకున్నదియో? యేసాగజ్ఞు సంసారసా
రవిహీనత్వమువాప నున్నదియో? నేరం బోల దూహింపఁగఁ.

80

క. అనవుడఁ “దాదృశగుణగణ, ఖనిఁ గనుఁగొనుటయును గొంత గణనీయమే నీ
వెనువెంట నెప్పుడేరియుఁ, జనుదెంచెదఁ దెల్పు తగిన సమయ” మృనుడుకా. 81

క. “కనుఁగొని తెల్పెద” నని యా, జవవంచకుఁ డరిగె దానిచక్కఁదనము నె
మ్మనమున నాటుకతన నూతనమాంద్య మ్మయ్యువారదరి కరుదెంచెకా. 82

క. దానియిలు నేరిన ట్లద్దానికొ గనుఁగొనినయట్లు దానిచతురతకా
దా నోడినట్లు మనమున, దానింగను దానినెంచు దానినుతించుకా. 83

తే. గీ. మునుపువినినప్పుడే కొంతమొలకగనిన, వానియనురాగవృత్తు మివ్వారికతన
నిపుడు తిరిగియు వింటుచే నెదిగి వింత, సరణి నొక్కింత శాఖోపశాఖలలమె. 84

క. అట్టిమొద నింతకుమున్ను జలజాక్షిఁగుఱిచి ప్రశంసించినవంచకున కొక్కింత శత్రు
వగు వఱియొక్క విటుం డిట్లు. 85

తే. గీ. ఎవనితో నెన్వఁడేరి దన్నించుకంత, యగుగకున్న పు మంచియేయగును గాక
చెట్టుగుఁగాక తనయంతఁజెప్పవొడఁగు, వానికన్నను బేల యెందైనఁగలఁడె? 86

క. అయినను మీశ్రేయస్సు ప్ర, ధానముగాఁ గోర మీదుతలఁ వెక్కంగా
నానేర్చినంతలో మీ, కేనొకసంగతిని జెప్ప నెంచితినిజుఁడీ. 87

క. విటవ ర్తనలోఁ జిన్న, పుటచుండియుఁ దిరిగి దానఁ బడుపాటుల నొ
క్కటియుమ దక్కక యెఱిగి, పటుమతి నని నన్నెఱుంగవలయును మీరల్.

క. విధవల నేకులు గల, “రా, విధవలలో మొట్టమొదటివిధవ యెవఁడు” నా
నధమపువేశ్యలఁ గూడెడి, విధవయె! నాయనుభవమున వినిచెదఁజుఁడీ. 88

క. ప్రేమ మొకించుకలేకయె, కామము గలవనితవలెనె కానునకై తా
నోను సుతునైనఁ గూడెడి, సామాన్యం గూడువానిజన్మయు భునమే? 89

తే. గీ. ఇవాపరమ్ముల నెఱుఁగని హీనమతులు, కష్టసుఖముల నెఱుఁగని కఠినమతులు
మానమర్యాదలెఱుఁగనిమందమతులు, తక్కువెలవెఁదులపొందు దలఁపఁబెందు. 90

ఉ. దండుగద్రోవామలో సకలధర్మములకా విడనాడి బోగపుకా
ముండలతోడఁ బోవుటకు బుద్ధిని బ్రేరణ చేయుచున్న యా
గండలకొడ్డు దానికి సరాసరిగా ధన మియ్యకున్న బ్ర
హ్మాండము ముద్దిపోయినట్లు లాభమునేడుగు సర్వశూన్యతై.

ఆ. వె. ఉండఁ గొంపలేక, పంకఁ బానుపులేక, ముండకిచ్చుటకును ముకుపు లేక
మొండితనమువూని దండివార మటుంచు, బండవిటులు దిరుగుచుండఁ గనమె.

కా. వేసానుల్ పచరించినకొ మనము తృప్తి జెందఁగాఁ బోదు వ్య
త్యాసముతో ప్రబలించు బుద్ధి చెడు నాయాసము మొడొను వి
శ్వాసముకొ జెడిపోవుఁ గోప మొదవుకొ వాంఛల్ తుదల్ ముట్టు వీ
స్త్రీసాంగత్యముకన్నఁ బాడుపని వేతేలేను చర్చింపఁగక.

94

కా. వైకుంఠ మ్మయి శంభులోక మయి దేవజ్యేష్ఠ నావాస మై
వాకంబై నరలోకమై నరకమై నానాఁటికిం దోచు నీ
రాకాచంద్రుభీసమాగమమునకొ బ్రాజ్ఞేతరుల్ వోలె ను
వ్లోమల్ పండితులుకొ భ్రమింతు రిది యిక్కుప్రాయ మూహింపఁగక.

95

త. గీ. మొదలసంసారమే కడుమోహమయము, గాన దానికె యొప్పరఖండమతులు
దానిలో లంజెవలని యిందైననుఖము, చెప్పరా? శత్రునకును నీచేటు వలదు.

క. తలిదండ్రులు మోదింతురా! కులమునను బ్రతిష్ఠగలదా? కులకామిని. లో
నలమట గాంచదా? యేమిటఁ, గలుగుకొ సౌఖ్యము లంజెకాఁపురమందుకొ!

క. తనువు చెడు మానమడఁగుకొ, ధనముడుగుకొ శునిరిఁ దనకు దవ్వగుఁ బాన
మును నబ్బు జాద మెనముకొ, ధనకాంతలు నేర్పనట్టి తప్పులు గలవే?

99

క. “మనతలన పుట్టెనే? యిప్పుడు” లని యొకవేళ మీరు ప్రశ్నింతురు, కై
కొనవలె నటులేనియుఁ దా, దనకన్నకొ జిన్నదానిఁ దగియెడిదానికొ.

క. “వచ్చియు దానికుచములును, వచ్చియురాట్టి మద్దుబాలురపలుకుల్
హెచ్చగు మోదమునిచ్చును” నచ్చును రసీకులకు నవియె నవనవగరియన్.

క. ఒఱఁగినచనుఁగవ గలిగిన, తరుణిం గవగూడుకన్నఁ దజుచై కడుఁ గి
క్కిటిసినచనుఁగవ గలిగిన, తనుబులపదతాడనము శతగుణము మొలుఁగొ.

ఉ. గిల్లిన బాలు గాటుకలికికొ గరఁగూడిన సౌఖ్య మబ్బుఁ గా
కెల్లొటాఁగి బుట్టును నెత్తతతర చేసిఁజిట్టి య
యల్లరిబోటిఁ గూడ నుఖ మబ్బునె? మాటలతేట దక్క వి
యల్లమునందుఁ జాచికొనుఁ దూరకవాఁగెడివాఁడఁ గాఁజూడీ.

102

ఉ. “పున్నమనాఁటి చందురునిపోడిమి మంచిది గా” దటంచు నే
నెన్నఁడుగాని పల్క నిక నేనున? నద్ది క్రిమక్రిమముగా

సన్నగిలుకా, ద్వితీయ నగుచందురుఁ డన్నఁ! గ్రహకృతముగా
నున్నతి చెందు భేద మిదియొక్కటి సోదకును న్నవోభవకా.

108

తే. గీ. అందులో మీర లెద్దానిపొందు నేను, నెంచుచుంటిరో యదియు మీకీడుగాదు
దానికుపకార మొనరించుతలఁపుఁలిగి, వాడటులుసెప్పె నేనాఁటివనిత మదియు.

తే. గీ. ఇపుడుమితోడఁజెప్పిన యీప్రియుఁడు, డెరిమి నివ్వన్నెలాఁడికి వలపుమగఁడు
పేరుగుచ్చుంగనేల? యీయూర దీనిఁ, జూడకున్నట్టివార లెచ్చొట లేరు.

క. ధనవాంఛలేకయే యివ్వనితామణి యీ సు వచ్చుకఱకే విటులకా
గని పిల్చి కూడఁజొచ్చెను, దన కొలయున కన్నెల్లఁ దను నవ్వంగకా.

అ. వె. “మాటుచునువుదానిఁ జేరంగఁదీసిన, మొనఁటిచుగని సోదె మొదలుపెట్టె”
నన్నతీతి నిది రసాభాస, మందును, నెక్కుడనుచు మీర లెఱుఁగవలయు.

క. చాతుర్మాస్యలలో యతు, లేతీరున బొంకెదరొ యదే తీరున నే
శ్యాతరుణులు వరుసు గడుకా, దాఁతురు; తలక్రిందుచూడఁ దగు నటు నిచటకా.

అ. వె. తనకుఁ బెద్దయైనతరుణితోఁగూడుట, యాయు వణఁగఁ జేయు టట్టులుండ
“దాని కేటివీనితగు! లేడకే?” డంచు, నగుదు రెల్లవారు నగడు చేసి.

తే. తీ. కడఁగి “కడవంతగుమ్మడి కాము కత్తి, పీఠకగు లోఁకు”వనియట్టి బోటి నొప్పు
టొప్పికంబేనియును దీని నొప్పుబోకు, దింతకన్నను జపఱరా లెందులేదు.

క. అన నతఁడిట్లను “నేమము,లును గఱవే?” చెప్పవచ్చు లోఁబడియొడి య
జ్జనములు దొరకగు వేశ్యా, జనులకుఁ గలదొసఁగు రితరజనులకు లేవే? 111

తే. గీ. దేనియందైన ననుభూతి దీటుపిదప, దాని నిరసించువాండఁత జ్ఞానిగాఁడు
మొట్టమొదటన నిరసించు నట్టివాని, నెన్నఁగాఁదగు వారలు నున్న జగతి.

క. అనిపలుక నాతఁ డంతటఁ, జనియె నుదారుఁ డిటులోనఁ జర్చించె “నొకం
డనుమోదించినవస్త్రపు, జనుఁ డింకొకఁ డొప్పఁడిదియ సహజం బెందుకా. 113

క. చందురుకాఁతిం గని లో, నెందఱు సఁతోమ మంద? రెయ్యెడలను దా
మందునె? పంకజములు, జగమందఱికికా ముదమొసంగునది లేదెందుకా.

ఉ. దాని ప్రవర్తనకా గుఱిఁచి తద్దయు నాతఁడు నచ్చఁ జెప్పు న
స్తేనరునైన నయ్యతివ యేలికొనకా గమకింప దన్నమా
తే నిజ, మక్కతమ్మునన యీతని కాతరుణీవకంసమం
మానెనూయ, నిక్కచుది యొక్కఁడు నెప్పెడిబుద్ధు లొప్పునే శి 115

ఆ. వె. దానినినిదాది తన్మయబయి చిత్తగృత్తి విస్మృతాశ్శృత్త మయ్యెఁ
గనిన యప్పు డేమి గనున్నదో, బుద్ధి కర్మ మనుసరించుఁగాదె! యెందు. 116

పీ. కాంతలతోఁ బొందఁగాకామి సిక్కమా! యటులైన నేలపెండ్లాడవలయు ?
అన్యకాంతలఁ గూడు టనుచితం బందుమా! యటులైన నిదియుఁగా దన్యకాంత
వెలయాండ్రొచ్చెల్మి తప్పిదమానటందుమా! యటులైన వీండ్రొందు 'కవనియందు ?
సత్కులీనులకు నాచారంబు గా దందుమా! యింతలోన నేమాఁ గులమ్ము ?

తే గీ. కలియుగమ్మున నీరీతి కట్టుఁబాటు, గాని మున్న శకుంతల గాదె? వేశ్య
యాపెఁ గొన్న దువ్యంతున కందునించు, నేమి లోపమ్ము గల్గె? నిందేటికంక!

చ. పలువురు నొక్కచేడియకుఁ బాల్పడు తొప్పనుగాని నేమయుక
వెలనెడి యిట్టియుగ్మలిని వీధిమొగమ్ము గనంగ నీక తాఁ
గులసతిఁబోలె నుంచుకొనఁగూడదె? దీన మతేమిలోపమా?
గలిమికి నెందునుక ఫలముగావె? మహాన్నతభోగభాగ్యముల్. 118

ఉ. భోగమునందు నిచ్చలును బొందనివారిల తేరు దానికిక
ద్యాగము ముఖ్య, మందులకు ద్రవ్యము గావలె దానిలేమి న
య్యాగమవేత్త లీగుఖము నందఁగలేక స్వరీతి నెల్లఁక
భోగవిహీనులక సలుపఁ బొత్తము లీక్రియ వ్రాసి రీనునక. 119

క. ఒకని భవమాటచేఁ బర, వికచాఁభోజాక్షి నెనయువిధ మది దోసం
బింక సకలజనులకును దా, నొకగతి భవమగుట వేశ్య నొందందగదె. 120

క. భవనాశనతత్తనాశన, ఘనతా నాశనము లిందుఁ గలుగుట భ్రువ మై
నను నెల్లఁకును నయ్యవి, పనుపడు ననరాదు భాగ్యవశమగుకతనక. 121

తే. గీ. ఎందు వేనియు సందియమైననుకుండ, మనుజుఁడుప్రక ర్తముచుగొనఁగవలయు
గాని దీగ యోజన కొఱగాదు "సంశ, యాత్మవశియించు" నని నెద్ద లంఘుగాదె.

ఉ. సారవిహీన మైఃభవసాగరమందుఁ గురంగలోచనల్
సారము, తెల్విబేటలును జాణతనమ్మును నందుముఖ్య మీ
తీరు స్వతంత్ర లైన నుదతీనులులందుఁ బొసంగు, జాం డ్రొక్కో
జారిణులంచు మానుకొనఁ జాతురి యింతెటుఁ జూడఁ గల్గెడిక. 122

ఆ. వె దోసఁగులెన్నియేనిఁ బొసఁగుఁగాకెందును, గలలఁ గానవిద్య కన్న లేదు
అంగ నాజనమ్మునందు రూపాజీవ, కన్న మనము దనువుకన్నె గున్న.

- చ. అదియునుఁగాక వస్తుగుణ మారయనెంచిన జేసికెందు నే
య్యది సహజంబొ దానిఁ గననొనట, వేటొకచోట నించుమీరి
చు దనకు నట్టిసంగతియె చొప్పడినకొ సహజప్రచారమై
యొకకమిఁ దెచ్చి పెట్టివటు లుండకమాన ద దెన్ని భంగులకొ. 124
- క. ఆమనిఁబొడము రసాలము, తో మఱియొక ఋతువునందుఁ దొడగునదియొ తా
నామధురిమ మిడనేరదు, పో! మహి నది మేనమామపోలిక యగుటకొ. 125
- క. ఇటు పలువిధముల యోజిం, పుట కారంభించునంత మొట్టమొదటి య
వ్విటుఁ డేగు దెంచి “యటకే, గుట రే” పని చెప్పుట ను రగుల్మానపక్షోర్కొకొ.
తే గీ అందులకె సిద్ధమైయుంట నగఁడువల్లె, యనియె నతటచుటు నాఁడుదగు గుదెంచె
నమ్మసఖుతోడఁగూడి యన్నాతిమిన్న, సదనయనకేగె నభినయాసక్తి నతఁడు. 127

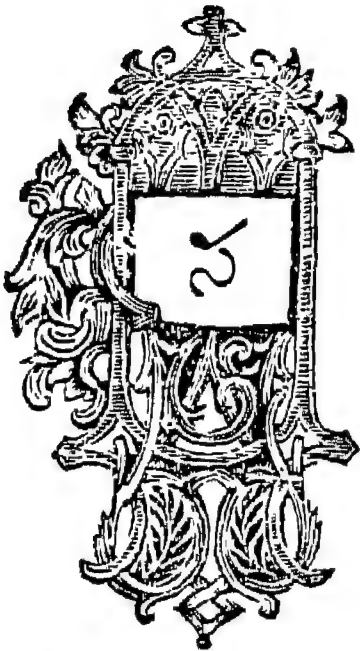
గ ద్య.

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి నేకతేశ్వర ప్రణీతం
బైన పాణిగృహీతయందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

పాణిగృహీత.

తృతీయాశ్వాసము.

సరసతర, దుచిగీత,
స్వరసాదర లక్ష్మణాగ్రజన్మృహీతా
గురుతర భాగ్యసమేతా,
చిరకీర్తిప్రాప్తికామ సీతారామా.

- తే. గీ. అవధరింపు మనంతరం బాలతాంగి, యెప్పుడునుగనుమాయకయెసకమెసగు
తనదుదేహమ్మ గేహమ్మ దిదధికమగు, సాంపుగులుకనలంకృతులచొనిషిపినప. 3
- క. తత్తదుపాగమ్మల న, త్యుత్తమగతినవరించి యొక్కయెడఁ దదా
యత్తమ్మకుచిత్తమ్మన, నత్తరుణి గవాత్తునిహిత మగుమా పాలయన్. 3
- తే. గీ. ఎదురుమామమ నున్నంత నిరువురచటి, కేగి రేగుటయును దరుణేందువదన
దవ్వలన కాంచి కేళీసదనములాని, కంతలాఁ జనె సిగ్గున్నయబలవోలె. 4
- తే. గీ. అయ్యవారుని నొక యుచితాసనమున, నుండఁగాఁజేసి నగ్మసఖుండు లాని
కరిగి “యిదియేమిపాప మోయబల ! యతని, దీసికొనివచ్చినప్పు డీతీరు తగునె?” 5
- వ అన నాటకకరిగమన యతని కిట్లు.
- ఉ దూరమునందు నున్నయెడఁ దోయజనేత్రుల కెంతయేని వా
గ్ధోరణి యుప్పటిల్లు చుదిఁ గొం కొకయిందుకయున్ జనింప దా
ధీరతయున్ గభీరతయుఁ దెంపును బెంపును దగ్గఁజూర య
వూరుషమోము గన్గొనినఁ బోవు నదెంతటి ప్రోడకేనియున్. 6
- క. నమ్మెదవొ లేదో యాతని, నెమ్మొగముం గనినయంత నే మదిలో నొ
క్కుమ్మడిగ లజ్జ వొడమెన్, జిమ్మిన నది వదలిచనను చేసదగులుటన్. 7
- క. పసితనమునుండి నన్నున్, గుసుమశరవిహారములఁ దగుల్కొల్పిననీ
దు సమీపమ్మన నితరుని, దెస మొగమెటు త్రిప్పి నిలువఁ జేకువగులున్. 8
- క. పలువురుప్రియురాండ్రొక్కట, గలఁభఁ బురుషుండు నిలువఁగలఁ డదిరసమున్
దొలఁగింపదు కామిను లటు, నిలుచుటకున్ దగరు రసము నీరసము నగున్. 9
- మ. అను నక్కలికి ప్రసంగమ్మన కడ్డుగా నతం డిట్లు.
- క. అతఁ డచట నే నిచట నుం, ట తగదు నే నెఱుంగఁజ్జి టక్కరితనమా?
యాతన! యిది, సిగ్గు మీకా,తి తరణులకు నున్న యంత తెల్లం బెన్నున్. 10

తే. గీ. అని యడండుగుటయు నయ్యతివమిన్న, యల్లసల్లన వాకుండునట్టియెడకు
నరిగి యటఁ గంబ మొక్కింతయడ్డుగాఁగ, నోరగానిల్చి కాంచుచునుండునంత.

క. తనమది నద్దానినిఁ గనుఁ, గొను పెప్పుడటంచుఁ గోర్కె గుబ్బతిలఁగఁ జిం
తనసేయు నయ్యుదారుఁడు, వనితబెడంగంతఁ గాంచి వహ్వారె! యనుచుకా. 12

తే. గీ. మెచ్చి “యిచ్చపలాక్షి నామేడనుంచ, నేర్చితినయేని నాకు వన్నెయునువాసి
కలుగు జన్మన మిది సార్థకత్వచుండుఁ, గలిమిగలుగుటకును ముతగలుగు ఫలము. 13

క. తగు కాంతతోడఁబొందుకొ, దగులని మనునజుకునైన ధనధాన్యముల్
సొగసును జాణతనమ్మును, భవద్వందితము లధికపాపాస్పదముల్. 14

ఉ. ఈతరుణీమణికొ గలసి యించుక భేదము లేక యండఁ దా
నేతరుణుండు కామకల లెప్పుడు చింతనసేయుచుకొ లన
ద్వీతవినోదముల్ గనుచుఁ గేల మోదచయాయుత్కృడై వను
స్థితికే సార్థకత్వ మొదవించునో వాఁడుగదా? గృతార్థుఁ డా.” 15

క. అని యూహసేయు వానికొ, బనరాలొకన మొనర్చి మురియు వటియు న
వ్యవిత కిలసాటి లే దని తనలో, వానందమందుఁ దనియు నెడందకా. 16

తే. గీ. అట్టియెడ నర్మసఖుఁడిట్టు లను “జగాన, నభినయమ్మున నీపాటి నుందక తె
గానఁగా గాదు గానమ్ముఁ గవనశక్తి, దానికొ దోడు దీని కేతరుణు లీక్ష?

క. ఎదుటకొ జెప్పిన నతియని, మది నమ్మనకుతికిఁ దోచు మాటలొకేలా?
గుదిగూర్చె నన్ని సంగతు, లిది తావుగ నెంచి ధాత యింపెసలారకా. 18

క. అని జలజాక్షిం గనుఁగొని “ననబోణిరొ! సిగ్గు వారవాతికిఁ దగునే?
కనుఁగొన వచ్చినవారల, మనమెక్కొక మెలఁగకుట మరియాదటవే? 19

క. సిగ్గుగల వారకాంతయు సి, గ్గువలు కులాంగనయును జెకుదురు నీవీ
యెగ్గులుగ నేర విది యొక, పెగ్గు యనుచు గునిసె దింనుఁ బెంపుగలుగునే. 20

తే. “సగముచచ్చి యంతయుఁజచ్చి జగతిగాన, హాస్యములు నేర్చికొనవలె” నందు రందు
నభినయమ్మునునట్టివ యదియుఁగల్గి, యంతసిగ్గునడఁజను నె? యొయిగురుబోణి. 21

క. నీ తెలివితేటలకు సం, గీతాభినయప్రసక్తికొ గైతకుఁ బ్ర
ఖ్యాతిఁ జెడఁగొట్టెఁగద! లో, కాతీత బైన లజ్జ యలవడి యబలా. 22

క. అనుమాటకుఁ బ్రత్యుత్తర, మును జెప్పక యంతకన్న మొగ మించుక వం
చి నగుచు నా జలజాతీ య, భినయపుఁ బొండిత్యమెల్ల వెల్లడి చేసెకా. 23

తే. గీ. తెచ్చి పెట్టిన సిగ్గయ్య ధీర యగుట, సహజవైఖరిఁ గనఁజేసి చలదపాంగ
వీక్షణముల నొక్కింత వెల్లిగొలుప, నిండుమరులెక్కి యయ్యుదారుండువలుకు. 24

తే. గీ. ఏటికిద్దాని నీవలయించె? దింక, నీవు చెప్పిన దంతయు నిక్కమయ్యె
“వజ్రులంజెలలోఁ బతివ్రత కులాంగ, నాజనముల లంజెయు” నాఁగవినమె. 25

తే. గీ. నీవు చెప్పినయట్లున యీ వెలంది, యేదియో కారణమున నిక్కొలమునఁ
బాడమెఁగాఁబోలు వయసున శ్రోడయయ్య, నింతబిడయమిక్కులమున నెందుఁగలదె.

తే. గీ. అభినయముది చూచినయట్లులయ్యె, గాన మీరీతి చక్కనికాంతి గలుగు
పలువరుస గలకలుకుల కొలయు టగుదె! కవన మీరెంటికన్నను గష్ట మగునె? 27

క. అను నాతనిపలుకులు విని, తనపై నవ్వానిచునయు తగులుట నిక్కం
బని యెంచి యంతలోఁ దీ,ఱని చింత వహించి యిటు కరమునూహించుకా. 28

ఉ. చక్కనివాఁడు మేటి సరస మృగువర్తన మొప్పువాఁడు బల్
టక్కరి గానముఖ్యకలలకా గడునేర్పరి ద్రవ్యవంతుఁ డ
మృక్క! యితండు నాకుఁ బ్రియుఁడౌట పురాకృతపుణ్య, మైకనుకా
జిక్కిన పూర్వపుఁబ్రియుని స్నేహము నేగతి మాననేర్చెదకా. 29

క. ఇతనికా గాఁచిన దాదిగ, వతి నీరై యంతు లేనిమరులున కెరయై
సత మైనచింతఁబడి వి, స్మృతసకలం బయ్యె ముందు మెఁగుట యెట్లొ. 30

చ. ఇతని వరించి యెల్లపు డహీనసుఖముల నందుచుకా రిమో
న్నతి కఠికార మూనినచునమ్మునఁ దకా దలపెట్టనేని నకా
మతిఁదలపోసియుకా విసివి మాటికి దూటియుఁ ద్రోవగాన క
చ్చతురుఁగు కాముముకావిడి యశ మ్మెటువంటిది నాకుఁ గూర్చునో. 31

మ. ఎప్పుడో యే మగునో యటుచు మదిలో నెంచంగ నేలా! యితం
డిపుడే తా మొగ మింత చేసికొని యేదే బెద్దయాపత్తు నె
త్తిపయికావ్రాలినయట్లు చింతగొనుచుకా ధీరత్వముం బూనుటకా
గపటానందము మైకె జొప్పడుగతికా గన్పట్టుచున్నాఁడహో. 32

పీ. ఏకర్మమెఱుంగని యెలబ్రాచుమున నేను కసరికొట్ట నొకింతవిసుకడయ్యె
నెఱిగియు నెఱుంగని చిలుతగుబ్బలశాఁటి పరుసదనానకు వెఱువడయ్యె
నెట్టకేలకు నాదుగుట్టు కైకొని వృద్ధ యాడిపోసినదాని కలుగడయ్యె
నాకారణమునఁ దనకుటుంబమునఁ గల్గుకలహమ్ములకు భీతి గాంచడయ్యె

గీ. నన్నిటికినోర్చి ననుబ్రియురాలూ లేక. దైవమో యనుబుద్ధి నెదందలంచు
చున్నచాని వృథా ద్రౌర్యచున్న కార, ణమున నిడనాడు నాకు జన్మమునుగలదె

గీ. దౌత్యమంగీకరించె నాతనిఁగరంచె, నంతఁబో కియ్యడకుడెచ్చె జింతగలిగి
యును మదుపకారమునకు దానినెడఁజేసి, యీనుదిగమింగె నింతవిశ్వాసిగలఁడె?

చ. ఇటుపయి నీతనికొ మఱవకే యొకభంగిని గారవించి య
క్కటికము చూపి నేను గలకాలము సౌఖ్యము నందఁజేసినకొ
గటకట! తానెదకొ మఱమఁగాక యిద్దెల్లరు గామియాట, నా
కెటు మఱవంగవచ్చు నిది యెన్ని భవమ్ములకైనఁ జాలదే.

35

చ. “తనప్రియఁడైనవాడఁ టొకతప్పును నాతనియందు లేదఁ టే
పనియు నొనర్చువాడఁట! నెఱాసు! ధనమ్మున కాస చెంది య
య్యనఘుని నీచకృత్యమున కాస్పరుఁ గా నొనరించె నొక్క రో
వనిత” యటన్న దుర్యశమువాయుఁగ నాకు నుపాయ మున్నదే.

36

తే. గీ. “పెండిలివి నాడకుండిన నుండఁగాని, వారకామినియైనను వరు నొకానొ
కని వరించి తడనుగతిగా మెలంగ,వలయు” ననుకట్టుఁబా టుండవలదే? జగతి.

ఉ. మాలెతకన్న హీన లగుమానవతుల్ వ్యభిచారవృత్తికికొ
జాలక కట్టుఁబాటునకు జురుచు నొక్కొకనికొ వరించుచుకొ
గాలముపుచ్చుచుండ, గణికాజనమంతకు నెంతహీనమో
కూళతనమ్మునకొ బడుచుకొంటుకు రోయి దొకించుకేనియుకొ.

38

తే. గీ. ఒకఁడనొయినమీఁద వేటొకనిఁ గట్టి, కొంటమాచార మొకకొన్ని కొలములం
దు నందులొననుజేర దీయధనుకులము, ధాత వంచించె నీజాతి తలిరుఁబోండ్ల.

క. అనితనమనమునఁ జింతిలు, వనితామణి సారెసారె, నార లిరువురుకొ
దనతన కనుగుణ మగు రీ, తిని జింతం గాంతు రదియుఁ దెలుపకొవళమే!

40

గీ. ముగురు నీగతి నొండొరు మొగనుగనుచు, నెడతెనిచింతయునుసంద్ర మ్మీఁదుచుండఁ
దరణి యంతటివారికిఁ దగణియగుట, కో! యనఁగఁ బశ్చిమాంబుధి డాయఁజనియె.

క. అంత నుదారుం డచ్చెలి, చెంత న్నిలపోపలేక చేతోబాత
కాంతికి వశుడై చనియెడి, చింతక లేమట ను నతనిచెలికాఁ డనియెక్క. 42

ఉ. గానమువింటిమో కవనకౌశలముకొ డిలకించి నారమో
వశానమునందుఁ గల్గు నసమానపుఁజాతురి దక్కఁ బంకజా
తానన యించుకే నభినయంపుఁ బ్రసక్తియుఁ జూపదయ్యె మీ
రీ నలినాక్షివై నలిగి యిక్కఁగణిక జనులెట్టు లొప్పగుకొ. 43

ఉ. నావును నాతఁ డిట్టులను “నాదునునమ్ముఁ గోప మంచు నీ
వేవగ నిశ్చయించి? తది యొక్కడివాతురి? యంతమాత్రనే
యావగలాఁడి నమ్మునె? సఖా? యొకవిద్దియఁ గాదు దీని కే
తొవల నేలతాంగి నవతుం గనఁజాలు! నెలాను! వహ్వార! 44

క. కనుఁగొనినమాత్రనే మన, మన మోదం బుప్పతిల్లె ముమ్మాటికి ని
క్కఁ కాంగి కింక శ్రమమి, చ్చిన దానంజేసి మనకుఁ జేటగుఁజుమ్మి. 45

చ. ఇది మొద లిత్తలొదరికి నెవ్వరియొద్దను పద్దె చూపునీ
చదశఁ దొలంగఁజేయ నుచుచాపుఁడు యత్న మొనర్చుఁగాక యి
చ్చకవతి సిగ్గునం దిటులు మృగ్గుమనుండులు చూచి యాత్మసం
పద నెఁడింపఁ జేయుచెలిపట్టున. నాతఁ డనుగ్రహింపఁడే. 46

తే. గీ. మరలవావచ్చుఁగవచ్చుఁద్వరయదేల? యబలయేమగు? మనమేడకరుగువార?
వభినయంబెరుజొచ్చు? నెందడఁగుగాన? మరునె! యారంభశూరతజగతి నెంచు.

క. నావును నర్మసఖుండ, పూవుబోడిఁగని నల్గుఁ “దొలఁతిరొ? నీవైఁ
గవలసివంతకొరిక, చే వచ్చినవారి నిట్లు నే నుం దగునే? 48

క. నునుగొత్తి! వారి మంచితనమున న్నీలొటు దాఁ గనం బడదయ్యెకొ
దమలపుటాకులకుకొ నో, చమి? యెటుఁగవె? యిదియు సాచిచంద మ్మగునే?

మ. అన నచ్చేడియ భూషణభవల పొల్పవ్వారిగా నల్లఁ గ్ర
క్కునఁ గేళిభవనమ్ముచెంతఁ జని యామల్ పోకలుకొ దక్కుఁ గ

ల్లిన మేల్వస్తులుగూర్చి పల్లెరమునక గీల్కొల్పి యొయ్యారమె
ల్లను రూపై చనుదెంచెనో! యనఁగ మెల్లకవచ్చి యచ్చేరువక.

50

గీ. వినయభయసంభ్రమమ్ములు వెల్లిగొనఁగ, నిలువఁబడునంత నద్దానినీటొకింత
యడ్డులేమిని గనలార నతఁడు గాంచి, నిలుపునీరయి యట్లన నిలువఁబడియె.

51

తే. గీ. అంతనచ్చెలి మిన్నకరాగ్రీకీలి, తమ్ములకు శాగవల్లదళమ్ము లతని
హస్తముననుంది పల్లెర మచట దించి, చని యథాస్థానమున నిల్వఁ జవులుగులుక.

ఉ. అంత నుదాయఁ డొక్కగతి నచ్చొటువీడి తడేకచిత్తుఁడై
యింతివిలాసముల్ మగురయెమ్మెలు వైదలిమేల్ హొరంగులుక
గాంతయొయ్యారముల్ కనులఁగట్టినయి టైమట న్న ట్రింప న
క్కుంతుఁడు లేనిమేళ మటఁ గల్పనసేయఁగఁ జూచుచుకజనెక.

52

ఆ. వె చనుదు నర్మసఖునిగని యిట్లువల్కు “నో, చెలిమికాడ! జగతిఁ గలుగుపట్టు
ణముల మాపురమ్ముకంగల చోద్యముల్, గానరావు వేరొకంట నెందు.

53

చ. అటఁ గులకామినల్ పడపుటంగనలుక మఱివేసవేలు మి
క్కుటమగురూపముక హొయలు కొల్లఁగఁ గలవారలుండు) నా
కెట నిటువంటిచానఁ గను టెన్నఁడునుక లభియింపదయ్యె ని
చ్చట భవదీయసంగతివశమ్మున నింతటి భాగ్య మచ్చెఁగా!

54

క. శాతోడ నీవు నెప్పిన, యాశరుణీమణియె యిదిసఖా? యది గాదో?
యీతీరెక్కడ? నీవను, శాతీరెక్కడ? శతాంత మంతరమునుమి.

55

ఉ. చూడకచూచు నేర్పు వినుచుక విసకుండెడికాశలమ్ము మా
టాడక యాడుబాణతన మన్నిటికేమి? యొకింత లొనఁ బో
రాడుట కమ్మనోభవు విటాళిపయిక బురికొల్పుపొల్పు పూఁ
బోడికి దేనికిక గలుఁగబోలను దీనికిఁ గల్గుచాడ్పునక.

56

తే. గీ. గుబ్బలబెడంగు పిఱుఁగులగొప్పతనము, మేనితళతిళలును మోముమిసమిసలును,
గలికియైనంతమాత్రిన గల్గు నిక్క, తమున మెచ్చితి నంచెదఁ దలఁతువే మొ.

చ. పలుకులువేయునేల? పరభామ లనక గను రెత్తిమాడ నే
తెలఁబెఁడెల్ గుఱుమ్ముగను వీనులుచల్లఁగ నెంతపొడినక,

గలగద మనసం; బిచట గానమటుండ మటొండటుండఁ బ
ఱ్ఱులును వినంగలే దకట! కోరికలీరిక త తనేటికిక ?

చ. తరము లవెన్నియోజరిగెఁ దాతల తాతలు వారితాతలుక
మఱియును వారితాతలును మాకొలచుం దిటువంటి కోర్కెలక
మరగరు, దానికేమి, కడు మన్ననకెక్కిన పొంతుతీధురం
ధరు లటువంటివారి కేక నాకతనక ద్రిదివస్థికుల్ చెడెక.

60

తే. గీ ఏచుయినఁ దప్పింక నీయింతిచెలిమి, యయ్యదియు నీయధీనమై యలరుకతన
నచిరకాలలభ్యంబని యాత్మనెంతు, ననుడు నతఁడెట్టులను నుదారునికిఁ బేర్చి.

61

ఉ. చెప్పితఁగాడె! మురన్రసిక కేఖర! యలలితాంగి చంద, మ
య్యొప్పును గొంత మీ కనుభవోచిత మయ్యెఁగదా! తనంత న
య్యొప్పులకుప్ప యొప్పికొను టొక్కటిదక్క నుపాయమిందుకుక
జొప్పడ దన్య, మేమయిన నుందరిడెందము చూచిచెప్పెదక.

62

చ. ధనమన లెక్కలే దొకట దానికి లోగిన వేలసంఖ్య క
చ్చున, నదియేనిఁ దజ్జననిమాపునకుక భ్రమగొట్టునేమి? య
వ్వనజముభీలలామమును వంచనసేయఁగ నేయిపాయముక
బనుపడ దైన యత్నమును మానఁగరా దెపు డెట్లు లుండునో?

63

చ. నినుఁ గనుఁగొన్నమాత్రముననే వెలచేడెల లెక్కయేల? యే
వనజముభీలలామములు వాంఛ యొనర్పక మాననేర్తు? రై
నను నిటు యత్న మేల యన? నాయనుభూతినిఁబట్టి చూడ ని
క్కనకనిభాంగి యోగిఁగఁ గాలముపుచ్చెడునంచుఁ దోచెడిక.

64

ఉ. కాని సమంజస మ్మచుచుఁ గన్పడ దిప్పటి యూహాయక సదా
గానమువందురక్తి వెలఁగల్గు నలంకృతులందు సక్తియున్
నూనశరప్రచారములఁ జొప్పడుకబ్బములక బ్రీసక్తి య
చ్చానకు మొండు, తద్విధము చంచలతం గనఁజేయు నియ్యోధన్.

65

గీ. మునిఁగిపోయినదేమి? యమ్ముకుదత్తల్లి, తోడ మీమది నున్న సంతోస మెఱుంగఁ
జేసి యామీఁద చానికిఁ జెప్పఁజేసి, యేమియు జెప్పిమాతు నిందేటిదింత ?

66

ఉ. నావుడు నుత్సుకత్వ మెవచాటు నుదారుడు పల్కు “ నెప్పుడో
నీ విటు నేతు” నన్న నెటునే నిలుపోవుదు? నేటిరేయి నా
కావగలాడి, యాయతివ, యాచెలి, యాచిగురాకుఁబోడి, యా
కావరపుం జనుంగవ వొకాటపుటిక్క, పశమ్మ గావలెన్.

67

క. శేషేమో మనమేమో, యాపూవు బోణియేమో యస్యమదేమో
జేపా మ్మిప్పుడ నాసం,తాప మ్మెడఁదాపు మికఁ దడయకు మిచటకా.

68

త. గీ చందురుం ధర్మముదయించెఁ జదల వెన్నె
లయును బర్వఁగఁజొచ్చెఁ దొలంగెఁ దమము
మందమాయత మదె చూడు కుందముల ప
రీసుశమ్మును వెదజలెఁ రేగె మయఁడు.

69

ఉ. తల్లికి నేమిచెప్పెదవా? దానికి నేమని విన్నవించెదో?
శల్లకపాణి కేక్కిఁనుఁ గృపక గలిగించెదో? నన్నుఁ దస్మిన్
వల్లభుఁ జేయు భారమది పైవిడికొ మ్మెటు నీ వొసర్చినకా
జెల్లు నటం చెల్లుగు మొకచేడియ వానిఁగ నకదలంపుమా.

70

చ. కలదు ధన మ్మనంతముగఁ గంటికి మింటికి నంటుమాడుగుల్
గలవు సమస్తముం గలదుగాని యొక్కించాక లేనివారిలో
పల నొకరుండ నియ్యబలఁ బాణిగృహీతగఁ జేయనేనిఁ, గో
ర్కుల కెనగాని సంపదలు కుంకుమలేని కులాంగ నామణుల్.

71

ఉ. ఏ నని తా నటంచు నొకయించుక భేదము లేకయుంట న
చ్చానకుఁ జెప్పగాఁ దగిఁగంగతు లేమని బోధనేతు నీ
కే నెఱిగింపఁ గావలయునే? యదిగాక, పురాకృతంపుఁబు
జ్యాఁగదా! లభించితివి నాకొకదూతగ నీవు నెచ్చెలి.

72

చ. అన “నిదె పోయి వత్తు” నని యాతఁడు వెన్నకునేగ, మీఁద మె
ల్లన బసకేగి మిక్కిలి యలందురు నెమ్మదితోడ భోజనం
బొనరించి మిత్తరాఁకకయి యొక్కెడ నొక్కఁడు గూరుచుండి తా
గనఁగొనుచుకా గ్రుటికా యుగముగా గణించుచు మారు దూలుచుకా.

73

ఉ. చెప్పఁగ రానివేదఁలచే నలచేడియ నాత్మనెంచి “నీ
గొప్పపిఱుందులున్ వలపుగొల్పెడి మేల్ పలుచాలు లక్ష్యముకా

దప్పని చూపుకోపులును హమరతంపర లైనలీలలుక
ముప్పిరిగొన్న మోహమున ముంచెగదే? జగదేకమందరీ.

74

ఉ. చందురుబాధకే సయిపజాలుడనో, మడవాగ్ని కాంకకే
కందకయూడనో, ప్రళయకాలునిజో దలచల్లగాలికే
వందురకుందునో సకలవాంఛలకుకొ గురురైనమమ్మన
శ్చందనవల్లి! నీదయిన సంస్కరణాశయే మానుకొందునో?

75

మ అకటా! నే నెటుతాళువాడ, నటు నీవాకంబవు బాటునకొ
వికచాబ్బయ్యు లిరుంగెలంకులను నావిర్భావముకొ జెంద మి
న్నక వీక్షించుచు లజ్జ కొజ్జ వయి యాన దింపఁగాఁ జేయు నా
ప్రకృతికొ లోనఁ దలంచినంత మది నీరంబఁ గురంగేక్షణా.

76

క. అని తన్మయమగు మనమున, ఘోరతర మగు రాగమెదిగి కాలూన నతం
డనిమేషత్వకుఁ గైకొని, యును సురతావాప్తిగొఱకు నూహించు నహం.

77

తే. గీ. అట్టు లొకకొంతనేపు మి స్మరసి యచట
గలికి గోరులసొంపు నచ్చెలియమోము
మెంపు నొకకొంత గని యతఁ బెదవిఁజిది
నర్మసఖు నాత్మ నెంచి తన్నాయకుండు.

78

మ. “ఇదిగో! వచ్చెద” నంచు నేగి చనఁదేఁ జేనాక్షి యేరీతి మ
న్మదముకొ గాంచెనో? యెట్టియత్తరము నన్నంగూర్చి తానంపెనో?
యదనుకొ వమ్మొనరింప నెంచదుకదా? హా! దైవమా? యెట్టి క
ష్టదశాపాకము మిత్తుఁ డొప్పికొనునే? చాతుర్యముకొ జూపఁదే?

79

ఉ. ఎక్కడిమిత్తుఁ! దే నచటి కీతని నంపుట గొప్పకష్ట “తా
నక్కన కాంగి కీతఁడు ప్రియంపడువాఁ” డని వింటిగాదే? నీ!
మత్తుర యెంతచేసె? ననుమాన మొకించుకయేనిఁ గాంచ కా
డిక్కున కట్టివాని వెనుదీయక పండితి నెంత వెచ్చిన్?

80

తే. గీ. “తెలివితేటలుగలవాఁడు ధీరుఁడితఁడు, చనిఁచోఁగార్యసిద్ధియా” నని తలంపఁ
గూలిపాలి సామెతయొనగూడ దాని, నొగి నభయసాయకఁ జేయుచుండె నేమె?

[6]

తృతీయాశ్వాసము.

- ఉ. “కుంటెనకాఁడొకింత కొనగోటునునైనను మీట కెందు వా
ల్లింటిని నాయకుఁ గలుపఁగా గమకింపఁ”డటంచు మున్ను నే
వింటిని వేయసార్లు, విధి, వీఁ డిఁక నచ్చెలిమిన్నతోడ నా
యంటును సొంటునుం దెలుప కాదుచుఁ బాదుచుఁ గూడుచుండఁ బో! 82
- గీ. తనడుచి తమ్మునేనియుఁ దగినసొగసు, గలుగుచెలిమిన్న కడకంప గదలిరాదు
అట్టివోఁగేవలాన్యుల సంపనగునె? దౌత్యమునకన్న సతిపొందు తప్పిదంబె? 83
- క. పురుషుఁడు పురుషునినంపుట. తరుణి తరుణినంపుట యును దగ గొండొరు లొం
డొరుల ననుపదగు దౌత్యము, విరచించెడిపట్లఁ గడువివేకము మెఱుఁగు 84
- మ. అని మిత్తుం గడు దూఱుచుకొ మనమునం దాలోచనలో నే యుచుకొ
వనితకొ లోఁదలపోసి యుల్కిపడుచుకొ వైరాగ్యముం గాంచుచుకొ
దనకై తానటకేగ నూహగొనుచుకొ దర్శించుచున్ దాపఁకుకొ
గనుచుకొ గుండుచు నుండునంత హితుఁడుకొ గన్పట్టె దౌదవ్యులకొ. 85
- క. కని “యతఁడగునో కాఁడో”, యనియును “కావ్యమ్ము సఫలమయ్యెనో లేదో”
యనియును “నిష్కారణ మి య్యకఘాత్ముని దూఱినాఁడ” ననియును విగచుకొ. 86
- తే గీ. అంత డగ్గఱ కేలెంచి “యనఘ! నీవు, పరువుకొ జని యాశతపత్రినేత్రఁ
గాంచి మెలమెల్ల నీప్రసంగమున డించి, తెలిసికొంటిని మదిచున్న తెఱఁగు కొంత. 87
- క. అంగీకృతి నూచింప ద, నంగీకృతి తెలుప దెంచు నతివలు లేరే?
రంగైన మిమ్మువంటి భు, జంగుఁపిలు పంది యిట్టిచందము కలదే? 88
- చ. అయినను నాలతాంగిహృదయం బొకకొంత భవత్సమాగమ
ప్రియమని కొన్ని చెయ్యుల నెఱిగితి నంతఁ దనంత నెమ్మిఁ ద
ద్దయుఁ గఠినాత్మ యయ్యతివతల్లియు నయ్యెడ కేటదొచె నా
శయు మొకకొంత దెల్ప నది సమ్మతి గన్పడఁ జేసి యిట్లనెన్. 89
- ఉ. ఏయెడనైన “నియ్యతివ యెవ్వనిసాని?” యటన్న వో “ఫలా
నా” యని చెప్పికోఁదగిన నాయకుఁ డద్భిర మాకుఁ గీ ర్తియా
“నీయనసాని యెవ్వతయొ యెట్టిదియో?” యని నప్పుడో “ఫలా
నా” యని చెప్పికోఁదగిన నాయక గల్గిన మీకుఁ గీ ర్తియా. 90
- తే. గీ. ఎట్టులేనియు మర్యాదయే ప్రధాన, మరుచు వర్తితునేకాని భవమదౌత
వచ్చినను వేఱురీతుల కిచ్చనేయ, నెఱుఁగరే? మీరు నావనోవృత్తి రీతి. 91

చ. ధనికుడు రూపశాలి గుణధన్యుడనుకొ వదాన్యుడకొ
జీనవయ సొప్పవాడు నెటుచేతులు? కాద్యకుఁ డెట్టుకేలకుకొ
దనకు లభించె మీకృపకతమ్మున, నియ్యెడఁ దక్కఁజెల్లునే!
యనువగువాని మానఁదగునా? మనకెల్లపు డిట్టి డబ్బునే? 92

ఉ. కావున మీరుచెప్పురసికప్రసరుకొ గని శంకఁదిక్కి నే
నీవిధిఁ జెప్పిఁట్లు వచియుంపుఁడు “నామతనూజపైఁ గడుకొ
భావము మీకుఁ గల్గు టది భాగ్యమకాని సదా కళత్రీసం
భావన దీనిఁజూడఁదగుఁ బ్రాయము శాశ్వత మానే? యేకికొ. 93

క. విడువవలసివచ్చిన లో, గడ నిచ్చిన డట్టులుండఁగా దానికి ము
మ్మడుగధికమిచ్చుటకు ని, ప్పడఁ జెత్రియు వ్రాసికొనుఁడు పూవుంబోడికొ. 94

క. “మోహిట మించుకయు లే, కీముసలిని యిట్టులనియెనే?” యనకుఁ డచట!
కామకు లెక్కడ? సత్యము, లేమాడ్కిపి?” నాకుఁ గ్రొత్తలే! యివియెల్లకొ. 95

తే. గీ. మొదల నేర్పటొకం డిట్టులాదవేనేని, మేమె మీరయి మీరలే మేమునగుచు
నుండఁగావచ్చుఁ గూడునే!! తిండిపట్టు, వటియువ్యవహారపుంట్లు మాటకులు 96

గీ. అదటెంబోలెఁ జలువుర నాశ్రయించి, యొకరికనుఁబ్రామి యొకరితోవికవికలకుఁ
బోవుటలు నాగృహమ్మునపూవుఁబోండ్లు, నేర రిదిమీకుఁ బదపడి నిక్కమగును. 97

చ. వలపు గలన్ని నాల్లు మగువా! చెలియా! సకియా! తలోదరీ!
చిలుకలకొల్కి! యంచుఁ గడఁజేరికచేసి సమస్తసమస్తపు
పలుమలు తెచ్చియిచ్చి యటువై నది కొంఁదొక తగ్గెనేని య
క్కలికి మెగమ్ముమాడ రిది కామకథగ్మము నే నెఱుంగుదుకొ. 98

చ. కలసినకొన్ని నాల్లొకటిగాఁ గనుపట్టెడిమేను లై దినం
బులు చనుమీఁద రెండునయి పోవఁగఁ బోవ మగఁడు నాలు నై
వలపు క్రమమ్ముగా నుడుగుపట్టున సానియవస్థ చూడఁగా
వలయు మతోక్కఁ డట్టియెడ వచ్చునో? యచ్చునో? కామతాగ్మముల్. 99

చ. వదలిసఁ జచ్చిపోమ మనవైపుకి యిర్వరయంను నెందుఁ దా
మొదలఁ గనంబడుకొ బిదప మోహముతగ్గి మొ జ్ఞానమబ్బియో
మదనతికన్నఁ బూరుషామాస మొండొక చుల్కఁబొలు న
య్యది గనికెట్టలేని వెఱుండ్లమ నేగతి ముప్పునెగ్గడిన్?

చ. తగినటుండు చేతులుడు తారసమైన ధనము నీడు సో
యగమును నీగియుక్తగులుగు ట్టిడయేని యతండు నిగ్ధుం
డగు మన మిచ్చువారు కఱవా? ధనమిచ్చెడి వారెకాని, యే
మగువకు నేని సౌఖ్య మనుమానము మాగణి కాకులయునన్. 191

గీ. “సానులనుజేయుటుడిగి లోకానుగతిని, బొడిలియొనర్చుకొనరాదె? వెలవెలందు”
లంచు గొండలుబోధింతు రదియునంత, మంచితోవరుటంచు నామదికిరాదు. 192

కా. త్రాగుంబోతులు జూదగాండుని పనితాగ్ధప్రాపకుల్ సోమరుల్
బోగంపుంగొలమందుఁ బుట్టుపురుషుల్, పూఁబోఁడ్లు విద్యావతుల్
యోగోద్రేకిను లుత్కులార్హు లెటు లీయోషామణుల్ నీచులన్
భోగింపం దగువార లిట్టులయినన్ బోకున్నె? మర్యాదయున్. 193

ఉ. సానిగఁ జేసెనేనియును శాస్త్రులుఁ బంతులు మంతులున్ ధరే
శానులు వైశ్యరత్నములు సంపద గల్గెడి యెల్లవారు సం
స్థానము గాచు సేవకులచందమునం దనయిల్లు గాతు రిం
కేఁ లినాక్షికిం గలవె? యిట్టిమహోన్నత భోగభాగ్యముల్. 194

సీ “ఏకలెక్టరుకు లేదింత వ” ర్కనుభంగి ను తరములును బ్రత్యుత్తరములు
“ఏడాక్టరుకును లేదింత యల్పడి” యన్న చందాన నిలుగాచు సారలులును
“ఏజనానాకు లే దీచంద” మనుభంగి నూడిగం బొనరించుచేడియలును
“ఏదేవతకును లే వీ కాస్క” లనులేవ ఫలపుష్పముఖిసస్తుపటలములును

తే గీ తనకొలమ్మునఁబొడమినచునుజు నొకనిఁ గట్టికొని కాపురము సేయులికి కట్టు
గలుగ నేర్చున? సానియై వలచి వలపు, గలుగఁజేసెడి కలికిమిన్నలకు దక్క.

తే. గీ జగతి “వాణిజ్యకృషికర్మ జనవరేణ్య, సేవనముల సంపదల్ చేతులు” నని
చెప్పుదురుగాని తగినట్టియొప్పుగలుగు, సానిగడనకు నవి శతాంశములు గావు

నే. గీ నీచ మిదియంచు గొండలు నీతివిరులు, పల్కుమరు సత్యమే యట్లుపల్కువారు
సలుపువృత్తుల నిట్టివైద్యం బొకింత, లేదె? యొక రొండొకరి నెంచలేకపోదు.

కా. ఉద్యోగం బని స్త్రీడరీ యనియు నెంతోమంది శ్లాఘింతు రా
యద్యోగంబు శ్వవృత్తి రెండవది తా నొక్కొక్కడన్ మాపనిన్
“హృద్యంబౌ” ననిపించు లాభమది యెందే గల్లు నావృత్తి సం
పాద్యం, బహ్యది పూజ్య మెల్లగకు, నీచానీచతల్ మాచిరె? 198

- క. ఏకాక్షరము లొక, పే కడవొటను స్వచ్ఛుతి నే తద్యక్తిక
దాఁచు నసత్యమ్మిది వే, శ్యాకాముకు లైసరసికు లారయరు మదికా. 109
- క. ఏచ్ఛుతిఁ దలఁచి మా చిన, నాచ్ఛుతిఁ దగినకష్ట చుందుండెను వే
శ్యాచ్ఛుతికి నెజ్జపయికా, గావలసినయంతపసిఁడి గలిగెడిఁగాదే? 110
- తే. గీ. అయిన నే మిట్టిమేలైనయట్టి వృత్తి, కిప్పు డెన్నెన్నియో సుఖుటించె ముప్పు
లక్కతమ్మునఁ దగినంత యట్టికట్టు, దిట్ట టలు చేసినన్ గాని దీఱిదింక. 111
- గీ. అయచు నేమేమియో చెప్పిన నుదారు, దాననము వికసీప “నోయనఘ! వృద్ధ
గోరు టది తప్పుగా దిది క్రొత్త మగునె? యెవరుగోరరు? కూతుల నిచ్చుపట్ల. 112
- క. వారలు గోరిన నది యొక, తీరుగఁ గనుపట్టుఁ దగమతికా దలపోయికా
ధీరులకు నదియు నితరము, నారూఢిగ నొక్క విధమయగుఁ దుద కెన్నకా. 113
- ఉ. ఇంకను నేటిరేయి నను నేణవిలొచ్చనతోడఁ గూర్చు నా
యింతి యనుగ్రహించెనో? మఱుకొదియే నిదిగాక యట్లు నొ
క్కింత కచించెనో? నొడువు మిచ్చుట కెన్నఁడు వెన్నఁదీయ నే
యింతికి నేనిఁ దప్ప దిది యేటికి నాకడఁ జెప్పఁగావలెకా. 114
- క. అనవును నతఁడిట్లు నే, నను నట్లు చెప్పి తక్కునోగతిఁ గలవ
ర్తన నెఱిఁగితి నంగీకృతి, కనుపట్టెక జనుటె తడవుగా? మన మింకకా. 115
- ఆ వె అనుచు నయ్యదారు నచ్చెలిమిన్న కే, శీగృహమ్మునకుఁ జెలిమిదలిగ్గు
వెంటఁ బెట్టుకొనుచు వే దీసికొనిచనె, న్మొసఖుఁడు కామధర్మవేది. 116

గ ద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

లైన పాణిగ్రహీతయందుఁ

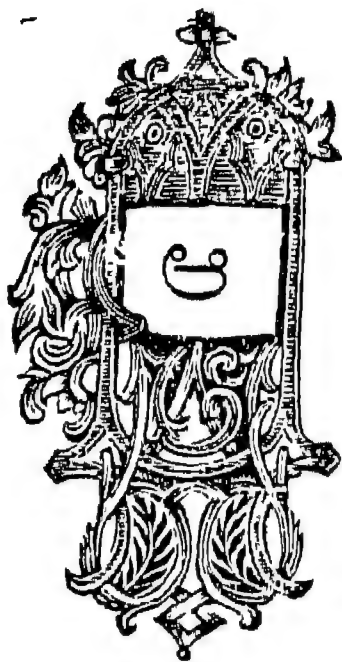
దృతీయాశ్వాసము.

పాణిగృహీత.

చతుర్థాశ్వాసము

కృత్తిగుంఫిత

జోగాంబారామయ్యార్య సువిరక్త తపో

యోగపరిణామ లలిత

శ్రీ గ. ంభర్యాభిరామ సీతారామా.

తే. గీ. అవధరింపు మనంతరం బత్తూద, రీతుణి నువారు గల్పి యాకాముకుండు
చిన్న వోయినమోముతోఁ జెలియ నునము, నందుఁ దలఁచుచుఁ దనయింటికరిగి పిదప.

మ. అకటా! పిన్నటనాటనుండియును నాయనంద మానందమై
వికలత్వమును దాదృశంబయి దయావిర్భూతిమై నెందు భి
న్నకృతుల్ నేరకయున్న నెచ్చెలికి నన్యస్వంబు నేఁ దబ్బి నక
వెకలిక జేసెఁగదా? వృథా వెలచెలిక జేమించి కామించితిక.

8

ఉ. నావలనక గ్రహించె లలనాపణి బాహ్యరతాది సర్వసం
భావన లక్కటా! యది నెబా! సని యన్యఁడు మెచ్చనయ్యె; గో
దావరి పుట్టు టొక్కయెడ దానిప్రయోజన మింక నొక్కచో
నీఁది గొత్తయే? యెఱిఁగి యిమ్మెడ నేఁ దపియింప నొప్పునే?

4

క. నాకన్నక గడ లేతప్రాయమును విన్నాణమునుక దేదముక
శ్రీకూలంకవభోగభాగ్యములు వాసికబొల్చు నవ్వానితో
నేకీభావము నంది యియ్యబల నన్నే ముందుఁ గామించు? నే
నీకాంతామణికింక నీర్విడుచుటే యెబ్బంగి యుక్తముగుక.

5

చ. అరమరలేక చిన్నతనమాచిగ నొక్కటియై పరస్పర
స్మరణముదక్క వేటొకవిచారము దూరముఁజేసి విప్రలం
భరసము వెల్లఁబుచ్చుచుఁ బ్రపంచమెఱుంగని యట్టియుగ్మముక
విరహముపాలు నేయు నవివేకికి ధాతకు జన్మ మున్నదే?

6

ఉ. సానులులేరె! యీబగతి, బాణలు గారె! మనము నీరె! యే
సానికి నేబాజుంగునకు సఖ్యము లేగతి గల్గె? గల్గుఁ బో!
యీనియతిక మఱొక్కనికి నింతిని దానయి కూర్చి పొక్కునో?
మానము దక్క దెందు వెలమానిని నమ్మియెమ్మికాండ్రుకుక.

7

సీ. కలికి యంతకు వానికెలవ నల్లనలిచ్చి యొయ్యారముగ వీడె మియ్యకున్నె?
 యబల యంతకు వానికుక్కు చక్కఁగఁజేరి మద్దునుద్దులు మించ మురియకున్నె!
 వెలఁది యంతకు వానితలఁపులూరఁగఁ జెక్కుఁగొట్టి నెట్టన మద్దు వెట్టకున్నె?
 గరిత యంతకు వాని మరుకేలిఁ గరఁగించి గరువంపుబిరుదంబు గాంచకున్నె?

తే. గీ ఆబలన లేనిపోనిదైవట్టికలుక, గాంచి యంతకు నాయెమ్మెకానిచేత
 ననునయమ్ములవెన్నియో గొనకయున్నె? చెనట్టిదైవమ్ము నన్ను నుంచించె నకట!

మ. పలికెంబో! చెలి నన్నఁగూర్చి “యొరునిన్ బ్రాణేకుఁ గావింపు” మం
 చలుకకొ లోఁగొనియున్ వెలిం దెలియనీ కంగీకృతిన్ జూపి ని
 మ్మలఁపంచౌ మదినూని వాని నతివన్ గల్పంగ నా కొప్పునే?
 తెలియంజాలక మోసపోతి నిట నీతిన్ బూనఁగాఁ జెల్లునే? 9

చ. వెలచెలిఁగూడు టొక్కయనివేకము కూడినవా రసత్యముం
 బలుకమి గొప్పకప్పిదము, పామునెడన్ బుజువర్తనమ్ములా?
 నలుపుట, దేవుఁబట్టి సదృశంబగు పత్తిఁ గూర్చు టొప్పు మా!
 వలపున ముంచి మించి యెటు వాతులు గోతు లొనర్తు రక్కటా! 10

తే. గీ అనియెఁబో! లంజెయాటఁ దాఁజ్జిమాట, నాదుయోగ్యతయొయ్యెడబూదిఁగలిసె
 వేయునేటికి? వెలయాఁడ్ర) డాయువారి, కంతకన్నను దుర్వృత్తు లబ్బు నిజము. 11

ఉ. దానునిరీతి దానిపదతామరసమ్ముల నాశ్రయించుట
 జేసికదా? మఱియొకమ జేయనిదుమ్మతి నేర్చుకల్మి న
 న్నాసతి చేయఁజేసె నకటా! యిటు లెప్పుడు చెప్పె నప్పుడే
 కోసిన నేమిపాప మగు? గోమలిశాలుక యంతయింతగన్. 12

తే. గీ. నన్నఁ బినవాఁడునుండియు నమ్మఁజేసి తుదకు నీగతి దుర్గతిఁద్రొసి యొరునిఁ
 గలసి కులకు మనున్న యక్కలికిమిన్న, కేల తగుదు? నాయును రిహమునందె. 13

ఉ. ఇంతయపాత్మురా లగుట యెల్లనెఱింగి యదేమి పాపమో
 యితిపయిన్ మనంబు పరువెత్తెడి నుత్తలపాటు జెందెడిన్
 గాఁత దలంచి, యాధ! “విటకాండ్రకు నెక్కడిమాన?” మంచు నీ
 ద్ధాతముగా వచించు కవిత్వల్లజు లూరక వాఁగువారలే? 14

ఆ. వె. నమ్మశ్శక్తులైన నీటి కాండ్రకు మనం, నీయ కిచ్చినట్లులే నట్టిఁతు
 రకట! వారకాంతి లద్దమ్ములో మోమ, దెట్టులుండు? నిదియు నట్టులుండు.

తే. గీ. మచ్చిబంగారమున కాడిమూర్తియై, వెలవెలంగులప్రేమ లోనలనుకొన్న
యిట్టివిటులకు ద్రవ్యక్షయం బటుండ, బలువురును నవ్వు టియ్యది పైనికొసరు 16

తే. గీ. తనవునందలి సారమంతయు సయితము, నల్లల్లన లాగి వారాంగసాజ
నంబు తమవిటులకు గుబుసంబు భుజంగు, లునువెడలఁద్రోతు రిదిగనఁగొనరు విటులు.

చ. కొలమునఁ బుట్టి ట్టియొకకోమలిఁ బిచ్చటవాడఁడ వెడ్డియై
కలిగినయంతలో సుఖముగాఁ దలిదండ్రులు నత్తమామలుకా
బలుచులు దన్ను మెచ్చఁ గులపావనుఁ డన్నయశక్ము లోఁమం
దలనుఁ జరించువారివికవా ? నిజమైన సుఖము లెమ్మెరుకా. 18

క. అని యీతఁడు పలునిధకుల, మనమునఁ దలపోయుచుండె మానినియు మదా
రునిఁ గలసి కులుకమను నొ,య్యన శాలా నితనిఁ దలఁచి గూత్యంతమునకా. 19

మ. అకటా ! నన్నెడఁబాసి యెన్నఁడెఱుగం దవ్యాజరాగాశ్రియుం
డొకరిం బోలెడివాఁడు గాఁ దలఁడు నన్నుల్లమునం దెంచి యే
మికతలో నేనుఁగ సానాసించెడినా ? నామేలెల్ల రమ్మయ్యె న
మ్మిక నావై నికనైననుం జెవదె ? యేమి ? వాని తప్పెట్లగుకా ? 20

ఉ. వేకుక కాఁ దఁటంచు మది నెక్కస మించుక లేక “యొ దొయం
గూడఁగఁ దెచ్చు ” టంచు ననఁగూడునె ? విత్తము కారణముగాఁ
జూడనిచూడ్కిగా మఱి బాజుంగులఁ గూడినఁ గొంతఁ గూడుఁగా
కేవలి యిట్టిర రనము ? లేమనిచేసితి ? నేను మెత్తురో ? 21

క. వా నారణ్యునఁ గులమున, కే కానికళ కుగల్గె నిహిహీ ! యిటునై
నాకత విన్నచు గోరుక, యేకాముకు లిచ్చగింతు ! రిల వెలచెలులకా. 22

ఉ. ఎంతటి మానహీనులూ ! మఱెంతటి యేవము లేని పంపలూ !
యెంతటి బుద్ధిశూన్యులూ ? మఱెట్టికాహా ? విటకాంధు, బోగపుం
గాంత లొనిచ్చి హేయములు కన్నులనిండఁగ నెప్పు చూచుచుకా
బంత మొకింత పూన రిది బాలిశవృత్తిగఁ జూడ రక్కటా ! 23

క. త్రాగుంబోతుల బుద్ధిహీనత గదా ! ద్రవ్యము సారాయకికా
రాఁగా హేతు, వదెంత కట్టుచెడినకా రాక్షసురే ? వా రహా !
బోగంపుంగొల, మట్లనే విటులనుకోభిగా ప్తి దుశ్శీల మై
బీగం బూడ్చినపెట్టెయై యిటుచెడికా లెం పేది నానాఁటికికా. 24

క. ఇక్కరణి నన్యయోజనః, జిక్కియు నన్వానిమనము చెయ్యులఁ దనకుం
దక్కించికొనియె విటులకుఁ, దక్కినసంగతులమైన దలపు గలదే?

25

ఉ. శువులవిల్లు పోరఁ గలపోతుములెల్లను నొక్కరాత్రికే
యవ్విటుఁ డవ్వెలందియును నాని సుఖించి, ర విట్టి వట్టి వం
చెక్కఁ దెల్పకొప్పును? నదేమిటి? కింత కెఱుంగనట్టి వా
రెవ్వరు? పక్షులుక బశువు లీసుఖ మందవె? యంతకెక్కుడే?

26

అ. వె. కుక్కుటములంత గొక్కురుకొయనె, నలమఁదొడఁగఁ జల్లనెఁగలి
చుక్కవొడిచెఁ దక్కురిక్కలు తటిగె, న, బ్బాస వెల్లవానె జాతె రేయి.

27

ఉ. అంత సుదారుఁ డచ్చెలి యొమారముగాఁ దను సాగనంప న
య్యింతిలిసముల్ వృషయమెల్లెడ వేళ్లు ఘటించ సంకటక
ధ్వంతమడంగియుక దనయెదం గలధ్వంత వనంతమై తగక
జింతమటొందు లేక యలచేడియ నెంచుచు నింటికి జనెక.

28

తే. గీ. సారసమ్ములు వికసింపఁ జక్రవాక, జంపకుల కింపు జనియింప జగములెల్ల
నంధతనుబాసి మోదింప వోయిబెంప, రవి యదముమందెఁ గుముదినీ చ్చవులు డిదె.

చు. అటు లొక కొంతకాల మల కుబ్జమభీకణి పొందు నందుచుక
విటులశేఖరుం డయి వివేక మొకించుక లేక స్వీయమా
కటకము మాటయే తలఁపఁగానక యుండెను నంత దల్లి య
ప్పటి చరిత మొకింత విని పండెఁ దదానయనాథ మాపుటక.

30

ఉ. పుప్పిననెట్టులో చెలిఁ బాయఁగలే కడఁబాసి “యత్తగం
బంపుచునుండుమా?” యనుచు నాదర ముట్టిపడంగఁ బల్కి నై
లింపనివాసముం దొరఁగలేక యలందురు నవ్వుపుణ్యకా
ర్యంపుటవస్థయెల్లఁ దనదై చనె నీతిఁ జింతనొందుచున్.

31

కా. “అయ్యబాననఁ గన్నకన్నలనె భార్యకాడ నేతెంచుటల్
నాయజ్ఞానమి రాజుఁగన్నకనులక నాథుక విలొకించినక
హేయప్రక్రియఁ దోపకున్నె? యదిగా కీలకమం దెన్న నే
స్వీయరత్నము వారకామినులవాసిం జెందఁగా నేర్చునో?

32

మ. అనుగుక వెన్నుకు లాగివేయుటకు నయ్యబాక్షిసాంగత్యమే
కదాసామగ్ధ్యముఁ జెందియున్నపుడు వెన్నుకదోడు నీవేల? యా

గొడుగా? యీసుడిగాలిఁ గూడిననుఁ జిక్కుల్ పెట్టుటలో మాని ముం
దమగుక సాగగనిమ్ము వామనవి నీ వాలింపు మిప్పట్టునక.

83

ఉ. ఈవును గాలియుం గలసి “యేణదృశక విడ నాడి యేగు లా
‘ప్పే? వల”దంచు న న్నిపుడు వెన్నకుఁ ద్రిప్పఁ దలంచినా రహో!
దైవబలమ్ము చాల దది శల్లిఁ దా నకతార మంది న
నీచిధి లాగుచున్న దిపు డేమియుసేయకు మాతపత్రిమా.

84

మ జడ మీ వయ్య జగమ్ము లెక్క తన నుచ్చాస్వస్కమునం బొల్పు న
ట్టిడు నీకుక సహకారి యాట నను బోటిం జేర్చునుకించి నా
యమగుక వెన్నచుటల్పే దీ, వొరులతాపార్తిక వారింపకగదా!
పుడమికబుట్టితి వాతపత్రిమ! నినుం బోయక దలకదాల్చుఁగక.

85

న పడపడి ధూమశకటం బాహోహించి యుత్తుడు.

ఉ. శల్లిని దుష్టుగా లనుచెదక దలపోయుచుఁ దండియొగ్యతా
భ్యుల్లసనంబు నూరక యహో! యని మెచ్చుచు సా.రెసారె క
ఫుల్లవసాణిచెయ్యుల జపం బొనరించుచు సేగ నున్నవా
రెల్లరు నంతరాయ మగు టెంతయు శత్రువు ణోడెఁకాండ్రియక.

86

క. రై లేదేఁగారణమున, బాల మొనరించి కనుకజరగినచో నా
వ్యాఘోలుఁ డదియుఁ “దనకన, కూలించెడి జాలి” యనుచుఁ గొఁడొకనెంచుక 87

ఉ. చిక్కినమేనితో వగపుచెందెడిదెందముతో స్వతఃప్రభక
దక్కినమోముతోఁ దనదు వాపునకుక జనుపుతుఁ దల్లి చా
మిక్కిలి గాగవించి యునుమిందిన దెంచక, నై నొకప్పు పెం
పెక్కిఁఫక్కి నీతి జనియింపఁ బ్రసంగ మొనర్చె నీరతిక.

88

చ. మునుపెటులైననుక గృహము మోసిక నీకిఁకఁ గాలిసంకె తా
టను చెలియంగదన్న? కడుఁడక్కరులక దరిఁ జేర నీకు ను
న్న? నయముచందముక దెలిసి వాయనకుక యశ మబ్బఁజేయు మ
న్న? నెనరుగల్గు మన్న? ద్రివిణంబు వ్యయింపకు మన్న? వయ్యుక.

89

ఉ. ఏపని కేడకేనియును సేగిన నయ్యెడ గేహవిస్మృతిక
గావుర మాచరించు టది గాదు గదన్న? కళత్ర మెంతయుం

దాపము నందుడువచ్చుతులఁ దారకుమన్న ? యొకింత పూర్వులకొ
దాపసచర్యులకొ దలఁచి తద్గతి నిల్పఁ గదన్న ? మేటివై.

40

ఉ. వచ్చెడి రైతులకొగని జవా బెవరితురు ? సాహుకార్లకు
న్నచ్చెడిరీతిఁ జెప్పఁదగు నాయకు లెవ్వరు ? తఁద్రినాఁడె తా
నిచ్చినసామ్య పుచ్చుకొను లెవ్వరు ? కోరెడివారి కప్పు లి
ష్టిచ్చుటదెవ్వ ? రెక్కడికి నేగిన వక్కడ కాపుగమ్ములా ?

14

తే. గీ. ఎన్ని జన్మముల జేసి ? రెన్నియగ్గి, హాసములు తెచ్చి ? రెంతటి కన్నమిడిరి
భూము లెందటికిచ్చి ? పూర్వు, లందు దుర్వ్యయంబింతలేదు దుందుడుకుచను నె ?

తే. గీ. ఎంతద్రోహులు ముందు నీచింటునుండి, తీసికొనిపోతి ! నామీఁదఁ దీరగెకతన
మరలఁబంపిఁదియెంత ? యెఱుఁగుదే ? కు,మార ? యిది మెల్లనెయ్యెడ మణిఁగిపోయె.

ఉ. ఈగతిఁ జెల్లఁజేయ వన మిక్కడిలెక్క ? ధరాపురందరుల్
జోగులుగారె ? యాస్పపులఁ జూచుటలేదె ? యిదిట్టులంచు మే
లాగు సహింతురా ? సకలలక్షణముల్ గలభార్య యుండఁగా
బోగపుదొతులకొ మరగఁబోయెడినీకత లాలకించుచుకొ.

44

ఉ. వత్సరమైనఁగాదు జనవంద్యుఁడు తండ్రి గతించి, నీకు నే
తత్సరుయమ్మ నిన్ద మియఁ దార్చుటమాని యయోగ్యతాఖిగల్
కుత్సిగ లగ్రికాతులకుఁ గూడనిచీడలు లంజెముండ లం
దుత్సుకతాధరంబు గొనుటొప్పునె ? కర్మము కలిపోవఁగకొ.

45

ఉ. వింటిని నీమవైఖరులు వీనుల సూచులు సూడిసిట్టు లే
యంటును సొంటు లేని కుల మక్కట ! గంగను గల్ప నిన్నుఁగై
కొంటిమె ? కొంటె మొప్పెలను గూడుక గాడిదరీతి బోగపుం
గుంటలయిండ్లు దూఁతుడవె ? కూళవె ? గోలవె ? బేలవె ? సుతా !

46

కా. అన్నా ! వైఁట బ్రాందియంట విసికీయం టక్కటా ! నీమ నీ
విన్నాణం బెటులబ్బెరా ? ద్విజకులానిర్భూతియుకొ బానముకొ
మున్నెచ్చో వినలేదు నీదుతలనే మున్నెకొ మహాపాప, ము
చ్చిన్నంబయ్యెఁ గులమ్మ నీకతన చీ ! చీ ! గోత్రవిధ్వంసకా !

చ. నయము భయమ్ము నెమ్మదికి నాటంగ దల్లి యొనర్చుబోధ య
మ్మయి విని మోహవంచి యిమ్మిక్కిలి యుత్తరమిక “యెవ్వఁ డ

ప్రయనములొని చెయ్యలను బొయక యియ్యెడఁ దెల్పె" నంచుఁ ద
ద్దముఁ దనలొన సిగ్గిలు నుదారుడు లో మఱియొను దోఁపమికా.

41

తే. గీ. అట్లు వినయంపుగనియి యన్న పానములకు సయితములేదని ముగ్ధుఁ గాంచి
లోననించుకచింతించి లోలహృదయ, యగుచు వాసతి దాఁట్టు లనియమఱియు. 48

చ. ఎఱుఁగక చేయుకార్యముల కేమి? యిఁకేనియు బుద్ధిగల్గి యు
ద్దురితము వాయుపొంటె గురుదోషనివారిణి గంగ కేగి య
క్కఱమెయిఁ దండ్రికిఁ గతులు కల్పనచేసి పురమ్ముఁ జేరు వ
త్సరమును గాకమున్న యిటుసల్పుట యొప్పుగునంచుఁ బల్కుదుకా.

49

చ. "ఒకవినసి గ్గడంప నిది యొక్క యుపాయము గల్గె" నంచు నొ
ప్పదముగఁ దల్లియాజ్ఞ గొని పెద్దలఁ గొందఱి వామె తోడుగా
సదమలబుద్ధులకా బనుప సాయముగాఁ గొని యాతఁ డేగ న
మ్మదనవారాలయమ్ము పరమప్రథితార్థపురాః గాళికికా.

50

సీ. అడుగడ్డునకు వింతలై స్వాంతమును దన్ను దేవళమ్ముల దీపు లావహిల్ల
నిరుప్రక్కలను నభోంతరము దాఁటిన మేటి మేడలసౌరు మిర్మిట్లుగొలుప
నెఱుఁగూడ నచటనే యంతయాచ్ఛాదనంబును లేని లింగాల పొలుపులెఁగ
వాలుకాస్త్రములు నభ్యయనంబు నొనరించువిద్యార్థు లెల్లడ వేష్క నింప

తే. గీ. నెన్నియో దేశములనుండి యేగుదెంచి, నట్టితైర్థిజనము లెప్పట్టునఁదగ
నూత్రిపట్టినగతిఁబొల్చు సురనది పరి, సరమునందొప్పుఁ గాళికాపురవరంబు.

తే. గీ. ఎన్నియోఘట్టములు, నటనెఁదఁతొంద, రోమహాత్ములు సన్నాహు, లామహాను
భావులను గొల్చి జ్ఞానమ్మువడయుగేన్తు, లెల్లమెడ నొప్పునప్పురం బింపు నింపు.

కా. గంగాస్నానము నాచరించి పిదపం గాళీకు సేవించి మీఁ
దం గామామరకల్పవృక్ష మగు తద్భార్యకా విశాలాక్షి భ
క్తిం గేల్మోడిచి మ్రొక్కి మాధవముఖాదిత్యార్చనలోసల్పు పూ
తాంగుల్ వేలకువేలు వొల్తు రట నిత్యంబుకా విముక్త్యర్థు లై.

53

ఉ. తాదృశమైన యప్పురముధన్యత నెఱ్వఁడు నెప్పఁజాలు? బ్ర
హ్మాదులు లోకజాలము లయంబగునప్పుడుఁగూడ దాని గొ
రీదయితుండు శూల మలరించి తదగ్రియనందు నిల్పు నొ
కేదగు దానిసాటి? నతియింపఁగఁ జెల్లదె? కాళికాపురికా.

54

ఉ. ఆపురిజేరి యాతఁ డటఁ నాచరణీ పును లైఁకృత్యముల్
వే పచరించి దానములు వేలకువేయగ నిచ్చి భూమిచే
బాపల గొండటిక దనిపి మై గయకేగి యటక బిత్తపిరియా
కాపరిపూర్తిజేసి యట సాగి స్వదేశము బోవుదెంచుచున్.

55

చ. తిరిగియుఁ గాకికేగి యట దేవళముల్ మఱికొన్ని చిత్రముల్
పరిపరిగాంచి గంగ నటఁ బట్టఁ బ్రయాగకు నేగి తత్సరి
త్సరసముఁబట్టి యప్పురిని సొంపగు కోటఁ గలట్టి మేటియ
బుర్రములు నూచి యేగఁ దనప్రొలికి నాపుఁతోడ నేకుకక.

56

తే. గీ జనని కభిషేక మొనరించి సతియుఁదాను, నమ్మహాగంగఁ బూజించి యగణితముగ
విప్రీలకు నన్న దానంబు విస్తరించి, తల్లి సంతసచంద నుదారుఁ డంత.

57

కా. సంసారిస్థితిఁ జక్కఁబెట్టుకొనుచుక జాయక దగక జూచు చా
ళ సాపాత్రముగాఁ బ్రవర్తనము మెచ్చక జేయుచున్నంత మీ
మాంసక జేయక తల్లి యాతనియెడక మర్యాద నీక్షించి “ప్ర
ధ్వ సప్రకిరీయ తగ్గ” నంచుఁ దలఁచెక దత్త్వంబు నూహింపమిక.

58

ఉ. “అచ్చెలిఁజూచుటెట్టు? లింక నయ్యెడ కేగునుపాయ మెద్ది యే
యొచ్చెనుచేసినక జనని యొప్పెడి!” నంచుఁ దలంచునంతలో
నచ్చపలాక్షి యయ్యెడకు నాత్మపురమును వీడి మున్నె తా
వచ్చుటఁజేసి కమ్మఁ దగవ్రాసి తనంతన యంపె దూతికక.

59

ఉ. వచ్చిన దూతిచేతి “కిదె వచ్చిత” నంచు లిఖించి యిచ్చి పో
నిచ్చి మనముఁక బెరుగు నిచ్చలు మోమునఁదోఁప నంతలో
పొచ్చెడి యుత్సుకత్వమున కెద్దియుఁ బొరము గాక యేగఁ దా
నచ్చపలాక్షిఁ జూడఁగ నుదారుఁడు లోన భయము గ్రమ్మఁగక.

60

ఉ. “ఈ త్తరమైనవ్రాయ విది యుక్తమే? నీ” కని యింతి కల్కుచో
“ను త్తరమేమిచెప్పుదు నహో! మది నెంతటిపేర్మి లేనిచో
నత్తరకాక్షి తాన యిటుకై చనుదెంచునె? యెంతదూర మ
ప్పత్తన! మంబహేతువునఁ బంకిలచిత్తుఁడనైతి కక్కటా!

61

ఉ. అంబయఁగాదు హేతువు రహస్యమునం దొకయు తరంబు నే
కంబుజశ్లేశముక బనుపు నాపె నివారణచేసెనే? నిమి

త్తం బిట వేటుకా దొకస్వకంత్రిత లేమియె కాదు కాదు డెం
దం బదియేమొ! యెప్పనికిఁ దార్చిన నేగదు నాటనుండి యుక్త.

62

చ. కలికయె కారణంబిచటఁ గాఁదగు నత్తరళాక్షి వీడి నే
వెలికరుడెంచు టాదిగ నవీనవిధం బొడఁగూడె నేమియుం
దలఁపదు చిత్త, మేమిటికతం బని చిత్త యొసర్పఁ దాను నం
దులఁ బొరబాట దిప్పటికిఁ దోచె నిజ మ్మిది” యంచు నెంచుచుక్త.

63

ఉ. నేరము సేయుమానవుఁడు నేతకడక జరుపోల్కె మోయునం
దీక్షిదైవ్యముక్త మతి మదిక గడుభీతియుఁ గొంతలజ్జయుక్త
వారక తోఁప నచ్చటులవారిజలోచన యున్న చోటికిక
దారె నుదారుఁ డట్లు యగుఁ దన్ములపట్లఁ గృతాపరాధికిక.

64

క. నలుగడలు గాంచి పదపడి, జలజయభి వసించుకృపాముచానుఁజని యటక
గలకలికిఁ గాంచినంతన, పులకలు గనుపట్టె మేను పొంపిరివోయెక్త.

65

చ. తనుఁ గని మాటలాస దొకదండము వెట్టును మోయు నెత్త ద
క్వవరువానేత్ర) యంచు మది వంత యొకిత నుఁగాంచ కల్లన
ల్లఁ బ్రియురాలి డగ్గటి కొలాసగతిక జెను గీఁటి మోయు నె
త్తిన శతపత్ర)నేత్ర) యొకతీరున నశ్రిలు బాలువాఱఁగక.

66

ఉ. కొఁడొక నేపు నేర్పుమెయిఁ గొంటెతనమ్మున మిన్నకుండి “నీ
మిండతనంపుఁ జంద మిది మేలుగనున్నది యిట్టివాఁడవా?
వెండియు రేపె వత్తునని వెల్లిపడె యొకసందు చేసి రా
కుండుట నీకుఁజెల్లె నిటు లొంశొయ లెవ్వరు నేర్తురే బలీ!

67

చ. ఇరువదియేండ్లప్రాయ మదియే గెడునంతకు మిన్నకుండి పై
“నరువదియేండ్లకుప్పు చదు” నన్నటు లే నినుఁగట్టికొంటు యి
క్కణి విచారమందుటకె కాక సుఖమ్మునకా? నిజమ్ముగాఁ
బురుషుల నమ్మామానినికిఁ బొక్కుటవక్క మటొందు గల్గునే.

68

మ. మతు లేకీకరణమ్ముగాంచకయొ నమ్మన్నమ్మికల్ చాలకొ
కుతుకంబుల్ నెఱవేఱకొ సిరులు లేకొ యేదియో మూడియో
సలికిక భర్తకు నత్త దొక్కయెడ నీసఖ్యమ్ముచేకూట దు
ర్మతియొ దానికి దైవ మెయ్యదియొ సంపాదిండుఁ బ్రత్యూహ యుక్త.

69

చ. నినుఁ గనుఁగొంట కిక్కరణి నేవయి వచ్చితి నన్నమాట యే
వనితయు నేని మాకొలచువారలలో వినె నేని నవ్వకుం
దునె? యెట నేని సావల కిటుల్ చను టొప్పునె? దానికేమి పీ
తినిగనఁజేసి తిట్లరుగుదెంచుకృమమ్మున కోర్చి యెమ్మెయికో.

70

ఉ. “లంజెగదా!” యటంచు మది లక్ష్య మొకింతయు లేమి వీడితే
నిం జనుగాని యొక్కచెలివీడి యొక్కొక్కొక్కఁ ఘక్కి నొప్పు “నీ
మంజులవాణి యిట్టి” దనుమాదిరి నిర్ణయ మాచరింప న
క్కంజభవుండు నేరఁ డనఁగా నొకపాటి బొజుం గెలుంగునే.

71

చ. వెలచెలియై జనించి కనువేఁదులు చెందినపట్ల దానికీ
గలుగుట యబ్బురంబె! పలుకవ్వచు, లొడ్డ ననంగ నేల? చం
చల మగు నాదు నెమ్మఁచుచందము నింద యొనర్తుఁగాక యే
లలనలుగాంచిరో? నుఖములకొ నలవుల్ తలకెక్కుపిమ్మటకో.”

72

చ. అని పలుమాలు దూలుచెలియకొ దగుమాటలు సెప్పి కొంత సి
గ్గున కగుచెయ్యులకొ గొలిపి కొంత కృమమ్మున నుప్రసన్నఁగా
నొనరించి మించుపేర్మి దళుకొత్త “నభీ! నినుఁ బాయు టాదిగా
మనమది యేమొకో! పనిమాటిన దయ్యె నిజమ్ము నమ్ముమిం.

73

ఉ. ఇంతియకాకయున్న నిక నేపని నేనియు మాను టొప్పుఁగా
కింతియో; నీకు నుత్తరము నేనియు వ్రాయునె? యంత పందనే?
కంతునిసాక్షి నేఁడు నినుఁగాంచితి నెమ్మన మెప్పటట్లు ని
శ్చింతతగాంచె నింతయును సిద్ధము నమ్మిన నమ్మకుండినకో.

74

ఉ. వచ్చినతత్క్షణంబ మగువా! యలకాళికి నేగివాడఁ బై
నమ్మగఁ యాత్రఁజేసికొని యక్కడనుండి యు మొన్నవచ్చితికో
బచ్చనివింటిజోదుకృప వచ్చితి వంతననీవు, యాత్రకుకో
వచ్చెఫలంబు, నిక్కమిది వంచనసేయఁడు దైవమెవ్వరిన్.

75

ఉ. ఈవును నేనునుం గలసి యియ్యెడ హాయిగ నుండవచ్చు సౌ
ఖ్యవనా మీపురంబు, మనకన్నియు మంచివెకాని తల్లిగా
రీవిధమొప్పు దామె కిది యించుకయకొ దెలియంగరాదు కో
పావిలయైచో మనకు హాని ఘటించుట నిక్క మెమ్మెయికో.

76

ఉ. కావున నీవు గోప్యగతిగా వసియింపుము నాదునామ మెం
దే వచియింపఁబోవు వచియించినమాత్రము యేమిగాని యే
యేధికైన గోప్యగతియే కడుశ్రేయముఁ దాఁగునంచు నక
గేవల మెంచఁగూడ దపకీర్తియుఁ గీర్తియు రెండు నట్టివే.

77

ఉ. పేరగుదాన వీవు, కడఁబెంపుగలట్టిది మాకుటుంబ, మీ
కారణ మై రహస్య మది గావలసెకా మఱియొండరితి యే
నే రెటు సంచరించెదరా యేరికిఁ గావలె నింతవీటిలో
నూరనుగాని యిట్టిపురి నొక్కని కొక్కనిజోలి గల్గునే.

78

క. మీపురము లొక్కపదియో, మాపురి విడఁ దీసి కట్ట మానిని! దీనకా
గాపురము నేయుగేన్దులు, దాపునఁ గలవారిపేరె తామెఱుఁగఁగనూ.

79

తే. గీ. అట్టిసంగతిలో నిటు కథిం దూర, ముండు మావీధి, యియ్యెవనుండు నిన్ను
నెవఁడుగుర్తించి మాతల్లికెఱుఁగఁజెప్ప! నట్లయిన భయమేలన? నదియువినుము 80

ఉ. మీపురిలోననే సలుపు మిమ్మటపుం బను లట్టు లుంచు మే
యేపను లేను నీపడకయింట నొనర్చితి వాని నన్నిటిక
దాపక చెప్పివా రెవరొ కల్లి, కిదెక్కడివెంత? జారతా
వ్యాపుతి తానయై జగముపై కగుగుక్క నిజ మింత కోమలీ."

81

క. అకవుడు జలబాక్షియు బ, గ్గున మండిన పగిదిదోఁపఁ "గులవనితగ న
న్నను జాచెదనను తుది యె, ల్లరువోయెనె? యెంతలోఁ గులటనైతిఁ గటా! 82

క. జారుడను దుర్యశము పర, నారల, జోరగతిఁ గూడు నాయకునకు నా
మారమణిఁ గొనిన నీయప, కీరితి లే దిపుడు నీదుకృప వింటి నిటుల్.

83

క ఏలంజె వచ్చు? దానై, వేలకువేల్ మైశులున్న వీటికి నీ కి
ల్లాలననుగొంటి "గలదే, రై" లను మల్లెవఁ దవకు దానేల? యిటుల్.

84

క. యోగినిగతిఁ గాలమ్మును, నే. గడపుచునుండ నీవు నేరువుమై నకా
భోగినిగఁ జేసి చింతా, భోగినిగాఁ జేయ నుంటి పాదయితిఁ గటా!

85

తే. గీ. మొదల మాతల్లియాటల మోసపోక, పురుషసాంగత్యమున బుద్ధి పోవనీక
యండ నాముండయొక్కనికొప్పఁజెప్పె, వానినానాఁడ పోఁగొట్టి వ్రతముగొంటి.

ఉ. దానికి సంతరాయచుయి దాపర మైతివి దానికేమి నా
మాన మెఱుఁగకే కడుగుమాళమునక దగునిన్నఁజూచి మా

యానిధిగా గణింప కకటా! తుద కెందుకుఁగాని పుడనై
బానిసతో తన చెడితి భారము నీకయితిక వృథాగతిక.

87

ఉ. ఎదురు సృష్టిచేసె బరమేశ్వరుఁడీచెడుగుఁగొలమ్మ? పై
నందముఁ జందముకొ గలుగునట్లు లానర్చుఁగ నే? చేసె బో
పందల కెల్ల విందొనరుపక విధియింపఁగ నేల? యూరకే
తుందఁగఁజేసి యిక్కరణి గుత్తుక గోహఁగ నే? యిక్కటా.

88

ఉ. అందముఁ జందముం గనియె యాదరము న్నిజ మంచు నమ్మియో
వందలు వేలు నీయఁదగు వాఁడనియో యొకమాయ కానికికొ
దెందము నమ్మి వానికిఁ గడిందిగఁ బ్రాయము ధారవోసి యం
తం దను వీడ నేడ్చెడియవాధమలమ్మఁ బట్టఁ జెల్లునే?

89

చ. కలుగుట దుగ్గభం బొకఁడుకల్గిఁగ జెద్దరహస్య మందుకుకొ
దలరక యొప్పుకొన్న దుదివాకను నెగ్గను వానిచెల్మి యే
వెలచెలియే యొక్కయెడఁ బ్రీతియొ ర్చుట తప్పిదంబు, పం
ద లయిన దప్ప నొండుగతితన్వలు దీన జనింపు టొప్పునే.

90

చ. కలిమిని లేమి నొక్కగతి గారవముకొ బచరించుచుకొ దళ
త్తళ గల జవ్వనమ్ము దిగఁ ద్రావినపిచ్చుట నేనేఁ బూర్వపుం
జెలిమి యొకించుకేని యెడనేయని పెన్నిటి గల్గునెతి కం
జలి యొనరింప నొప్పు దివివత్పతి యుంచినసారియేయుకొ.

91

నీ తగినసంతాన మ్ముదయమంద “నానా నా!” యని వారి తెవ్వాని ననఁగవలయు?
అన్నదమ్ములు గౌరవార్హు లుండిన వారు తల లేచునంచు నెత్తఁగవలయు?
తమఁగన్నతండ్రి యుత్తమఁడేని యతని మొగ మ్మేమిగతిని దాఁగించవలయు?
ఏదేని శుభ కార్య మేకేర నెవనితోఁ గాంతుమైఁ బీత మెక్కంగవలయు?

తే. గీ. నక్కటా! తాను బాడగు టట్టులుండ, వెడకముందటివారల వెలికి దార్చు
రోవెలందుల పుట్టువులో రోతెగ వె, యెలుగ నేర రీయగమ్ము హీనమతులు.

ఉ. అట్టికులమ్మునం దెటులనైన మఱేమి పుర కృతమ్మునకొ
బుట్టినదానికికొ వగనఁ బూనిన లాభము గల్గఁబోదు తా
గట్టికర్మముల్ కుడఁపుగాంచక తీటునె? యిప్పుడేని యీ
గుట్టు నెఱింగి యొక్కరుని గూడి దినస్మలు పుచ్చఁ జెల్లదే?

92

ఉ. ఒక్కనిఁగూడి కాపురము నొప్పుగఁజేసెడి చానపాండులే
 ఫక్కిని జారుడన్న దురుపద్రవముకొ గలిగించు వింటి నీ
 చక్కినిగాక సర్వజనసమ్మతమై మళయాళమందుఁ బే
 రెక్కడి సగ్రజాతులకు హీనకులాంగన తోడి కూటముల్.

94

ఉ. కావున నన్ను బారగతిగాఁ గయికొందువయేని నొల్ల “భా
 ర్యావిధిఁ జూచుకొ” మ్మనుచు నప్పుడచెప్పె మదంబ, బానికి
 న్ని వెటు లొప్పికొంటి? వదిలేడిటులకొ గిన్నరింతె? మాకొలం
 బేవగదైన మాసరణి యేవము నైఁప దదెన్ని భంగులకొ.

95

క. అసవుడు నుదారుఁ డచ్చెలి, కను “నే లొక్కొక్కి నంటి నది నీకింతకొ
 మనము నలయించెనే? యే, మని భార్యగ నిన్నుఁజూడననుకొంటి? చెల్లీ.

26

ఉ. చక్కఁదనమ్మలేదో? గుణసంపదలేదో? వయస్సులేదో? బల్
 తక్కులమారిగావో? వివిధమ్మగు : దైలు నేరవో? నినుకొ
 జిక్కనికొఁగిటుకొ జనపు చేసినపిమ్మట భార్య గీర్వయుకొ
 మక్కువకొనె? యేల యనుమానము? మానుషు మానినీమణి

97

ఉ. నమ్మవుగాని నీవు మదిపాటినదాదిగ భార్యఁ జూడఁగా
 నెమ్మది సమ్మతిఁ గనదు నేరము లూరక తోఁచు దానిపై
 నెమ్మొముఁ బూచు నీగుణములే కద! యింతకు గారణమ్ము, నీ
 సొమ్మనుకొమ్ము నన్నను ద్రిశుద్ధిగ మాటలు వేయునేటికికొ.

98

గీ. విప్రులకు సాల్గుజాతులవెలఁదులందుఁ, గలదు స్వాతఃశ్రయ ‘మది నేఁటి కలియుగమునఁ
 గాదనుచుఁ గొందఱుడ్డిరి గాని యింత, మాత్రమున, బోయెనే? పూర్వమతముసకియ.

సీ. బ్రాహ్మణుఁడైపుట్టి పరమచండాలితో సంసారియైన విశ్వాసి యొకఁడు
 ముగుర ముకొ జంపినముండమోపని గట్టికొని గృహస్థయైన ముగుణుఁ డొకఁడు
 వికమత్యమున కియ్యవి ముప్పనుచుఁ గులాచారముల్ వదలినజాణ యొకఁడు
 “పింగాళిచిప్పకు వెండిగిన్నెకు భేదమున్న క!” యనియెడి యోగ్యుఁ డొకఁడు

తే. గీ. వీరలేకద! సభలలోఁ బెద్ద లిపుడు, మనకు మర్యాద వీర లేమని యొనర్ప
 రింతకును ద్రవ్యవంతున కెవఁతోడ, నేమిపని? వెలి యాతని నేమి నేయు?

చ. జనని గటంచుదాఁక నొక చందమునకొ జననిమ్ము మీఁద ని
 న్నును స్వగృహమ్మునం దిడచు నూతనబుద్ధి యొకింతలేక నా

జన మదియెల్ల నీకు నుపచారము సల్పెడు నట్లొనర్తు న
న్ననియెడి వాడొకండు గలడా? మఱి తల్లి కొకింత జంకెదన్.

101

ఉ. దాపగ నేల? విన్ము మును తండ్రి గతించెడువేళ ద్రవ్యమున్
నూపి మదంబతో “నిది త్రిశుద్ధి నీ మరణంపువేళ నీ
వీపసివాని కిమ్మిచట నించుకయేని వ్యయింప కంయల
నోపినమాత్రముం గలిపి యుచ్చగతిన్ బొనరింపఁగాఁదగున్.

102

తే. గీ. యావకము ధనసంపద యాధిపత్య, మవల నవివేక మియ్యని యడఁచు నొక్క
టొక్కటియె మానవుని నివియొకటనన్ని, యునుబొసఁగె నేనిజెప్ప నేముండు సాధ్య.

చ. నవనవయావనుండయిన నందనుఁ డొప్పుగఁ గాఁగి చల్లనా
రి వెలయుపాలభంగి నొకరీతికి వచ్చెడుదస్క బాగరూ
కవిధిని సర్వముం బయినిగాంచుచు ద్రవ్యము చేతి కీక పై
శ్యవహృతికాలి యైనయపు డంతయు వానికిఁ జెడఁజేయుమి.

104

చ. అని పలునీతులన్ దెలిపి యాపెకు సర్వము నప్పగించె గా
వున మన కామిసమ్మతిని బూనకచెల్లదు దానఁజేసి ని
న్ననిచెడ వేలుగాఁ, బిదప నోపిక వెట్టితివేని యెల్లగన్
బనిఁగొనుదానవై మెలఁగవచ్చును బొచ్చెయితేనితీరునన్.

105

చ. అవుడు నవ్వెఁదియును నక్కట? యెందుల కింతసోదె? నీ
జవని శతబ్దముల్ నుఖవశ్యమున నుండెడుఁగాక నీధనం
బును నుఖముండఁగాక నను మోసముచేయక భార్యగాఁగఁ జే
కొను టది చాలు వచ్చెఁ బడికోటులు దానన నిక్కమితయున్.

106

చ. ధనము గడించియుంచి యది తాము గతించెడివేళ నెవ్వరే
నినిఁ గొనిపోయిరే? జగతి నీతి యనీతియుఁ గీర్త్యకీర్తులున్
దనచనువేళ వెటబడుఁ దక్కినదంతయు దూరదూరమై
పనుపడు దీనికేమి! పదిపాళ్ళును నీక్కున గాంచఁగల్గితిన్.

107

ఉ. పిన్నటనాటనుండి కడఁబెంకెతనమ్మున నుంటెకాని మా
కన్నెఁబోలె నెల్లరకుఁ గాళ్ళకు మ్మిక్కెడి దానఁగాను నా
మున్నరికఁబు సాగుటకు మూలమవై ననుఁ గొంటివీవు లే
కున్న మఱేమిలే ధనము, లుల్లము చల్లబడె న్నిజమ్ముగన్.

108

ఉ. ఏమనఁ? దెబ్బనాన విను మే మొద లీకొలమందుఁ బుట్ట లే
దేమనుజుండు నన్దనెనో యెవ్వతె తల్లియొ యే నెఱుంగ న
న్నేమెయిఁ దాను గ్రహి నెనో! యియ్యది పెంచియుఁ బెద్దఁ జేసి బల్
నేమము లొలి నేర్చెఁ? గులనీతికిఁ దావలమై చెలంగఁగఁక.

109

క. ఆనీతులు నామది కిం, తేనిం జొరబాట వేగతిన్నేర్చును? చి
త్తై నెడనిపక్షికి భా, పానియతి న్నేర్చు, గులమ చను ముఖ్యంబై

110

క. సంగీతము సాహిత్యముం గొమరగు నభినయము ముగుదలకెల్లఁ
సంగతములగుట నాకుఁ బొ, సంగుక దగుసాటిప్రజ్ఞ జగదీశుకృపక.

111

ఉ. ఇంతకు నాకొలమ్ము మొద లెయ్యెదియో విననైతిఁ దల్లితోఁ
బంతము వట్టికోరినను “బ్రాహ్మణకన్య” వటందుఁ బల్కె నే
వింతవిధమ్మున న్నను వివేకవిహీన మదంబ గాంచి ని
చ్చింతమెయిక ద్యజించెనో యిసీ! పదుపుంగొల మాశ్రయించితిక.

112

ఉ. కోపమువచ్చు మీ కనుచుఁ గొంకక పల్కెద మీకొలమ్మునం
దేపగుచున్న దీయధమవృత్తి యదేమనఁ! బెద్దవృద్ధు తా
నేపసిపాపనో ధనమునిచ్చి కొనుక గను నత మృత్యు, వా
పాపిని మమ్ముఁ బోటుల నపారముగాఁగని యిట్లొనర్చెడిక.

113

క. పోనీ స్త్రీలు పునర్వివాహమునకుక బోరామి వాదించు వి
జ్ఞానుల్ పండితు లేమిపాపము! ధనాశక్త గూఢు వృద్ధాత్ముడౌ
వానిక జేర్చునపాత్రుఁ గూడ దన రవ్వఁడిచ్చు నన్నోదకా
లానం దమ్ముమెయిక భుజింతు రిది యన్యాయమ్ము గావండునే.

114

క. కవ్యావిక్రయ మాగలేని యలవిజ్ఞానుల్ మఱేచుంచుఁ దా
మన్యాయమ్ముగ స్త్రీ పునఃపరిణయవ్యాపార మాపంగ వే
డ్క న్యోజింతురు రెండునుం దగనివే కాఁబట్టి యందొక్కటక
మాన్యత్వమ్ము మఱొ క్కటక దొనఁ గదేమాడ్కిక బొసంగింతురో.

115

మ. పతితోఁ గొండొకకాలముక ముఖములక బ్రాపించి పై వాఁడునో
పుతటిక మేటివిరక్తిమై సకలమకా భోగమ్ములక వీడి బో

డితలక వాల్చి యతిస్థితిక గనుట పాటింపక దగుక గాని చి
న్నతనమ్మందున నాలుగేనులపుడేవా! యిట్టివైరాగ్యముల్.

116

ఉ. అట్టివసుస్సుక విధవయై యది యిందుకెలుంగనప్పు డా
బొట్టెను గాంచి కొంద “టిది పూర్వమునం దిటు పెట్టిపుట్టె” నం
చెట్టులూ పల్కుచున్ మఱి యదే పయి నొక్కనిఁ గట్టుకొన్న నాఁ
డిట్టులు పల్కరాదే! యపు డెక్కడికేగఁ బురాకృతం బహూ!

117

తే. గీ. స్త్రీపునఃపరిణయములు సేయవలయు, నందుఁ దర్కింపఁగానియూ యబలైన
బాలవిధవలపట్లనా! పండితులకుఁ, గల్లుసాండిత్యమెల్లఁ జక్కఁగనడచుట.

118

కా సుజక మొక్కగు కాళ్ళునేనిఁ గడుగర్ శౌచం బటుండంగ లా
నం “జంకర్ మన మిట్టులుంటి మిది యంతర్వాణు లీక్షించిరే
నిం జాలక వెలియా” నటంచు నొక రేనిక వారి వారింప రి
క్కంజాక్షుల్ తమధర్మశాస్త్రులకుక గప్పటి రెప్పట్టుక.

119

ఉ. మాలల నంటుకోనిజనమాన్యలు, తునులు చేసి తెచ్చు భ
క్ష్యాలు భుజింపఁజ్జి గుణగణ్యులు, మీకులచుండు నేడు లే
రీలలి సంచరించు ఘటలెల్లకుఁ బంక్తికి నర్హులై పతుల్
గూలఁగఁ బెండ్లిచేసికొను కోమలు లెన్ని లనన్ లాయరో?

120

కా. ఆమాస్కాళ్ళు బండితుల్ గలరుగా! యందెందు విద్యాగు లే
మీ! యేర్పాటుగ నుండిరే? యచట లేరే? దుర్కలున్ మాలలుక
నీ! యియెల్లగ కందు వేదమయిన్ జెప్పంగఁ దామెప్పు వి
ద్యాశుత్తుల్ కులవంతులై విధవ పెండ్లాకక గులాబూడెనే!

121

ఉ. కావున నేను నీపిదప కాలమునందలివిప్రజాతిలోఁ
బావనురాలనై మెలఁగవచ్చును సంశయమేల? భార్యగా
నీవు పరిగ్రహించుటకు, నీతులు జాతులు నానకట్టుకుక
గావలెఁ బూర్వమం, దిపుడు నైకొనువా రెవ? రాప్రచారముల్

122

తే. గీ. ఎవరుపూర్వపుటాచారమెఱుఁగువారో, వారలకుశాస్త్రము తరవాదియిచ్చటఁ
దక్కువారల కీజోలికకుల దెవ్వ, రేని నడిగిన నోరెత్త రిట్టులనిన.

123

శ. నావుడు నవ్వి “మాకొలమునంగల వైఖర లిట్టులుండుటకా
నీ విటు లంటి తప్పినమే? నీచులు మాన్యత గాంచబట్టి యీ
యీవిధు లిట్టు లయ్యె నిదియే సన పూర్వపుఁగాలమైనచోఁ
బావనపుం గొలఁచు లిటుపాదమునన్ బుధు లూరకుందురే?

124

మ సరసంబౌగతిఁ బల్కితీపు జలవత్సవ్నాస మన్నట్లు ని
వ్వరమా జవ్వనచుండుఁ గాంతలకు నెట్టుల్ గూడు వైరాగ్య? మే
వ్వరికో జంకి యొసర్చు నేచుచులు నిల్వ నేర్చునే? జన్మమే
బరువై తోఁచెడు భర్తలేనిసతికిక, బ్రహ్మ లింకేటికిక.

125

మ. పతివోవక బలవక్తరిక సతిని దద్భర్తృంగమంచుంచి వే
చితి నంటించెడు ఘోరపుంగృతిని వాసికగట్టిపెట్టింది రే
మతిచుంతుల్, తగవార లియ్యబలలక “బాల్యమునండే వివా
హితలం జేయఁగరా దటం” చనిన నీహీన్ధితుల్ తగ్గడిక.

126

మ. “పదియేడుల్ చనుమీఁదఁ జేయఁదగు నావై రెండు దాఁటంగ రా
దిదివో! స్త్రీలకుఁ బెండ్లికిం దఱి” యటం చేర్పాటు గావించుచో
ముదితల్ వృద్ధులఁ బెండ్లియాడుటలు తప్పుక దానిచేఁ దగ్గుఁ దొం
బదిపా స్థిమరుపద్రవం, బదియు విద్యత్సయ్యుతిక గాఁదగుక.

- 27

తే గీ. ఈడువచ్చినకన్ని య నెవ్వఁడో, వృద్ధునకు నమ్మఁజూప నెన్నిధినిసాగు?
నక్కటా! యెన్ని వృత్తులొయవనినుండఁ బంద లీవృత్తికతన జీవనముగొందు.

తే గీ. అప్పదీక్షితు లొక్కప్పు డాత్మజాత, కిట్టి దురవస్థ గల్గఁ నానెఱుకకల్మి
స్త్రీపుంసపరిణయములు నేయఁబూని,యును వెనుకదీసెనట తల్లియొప్పకునికి.

శ. అప్పటికాలమందు నెటులైనను నిప్పటినిర్రోజాతికిక
దప్పని దోచ దిప్పని, వృథాఁగి వారలగోడు వోసికో
నొప్పుటకన్నఁ బండితుల కొండొకదోసములేను పెక్కులె
తప్పుల కొప్పి యాయొకటి తాము సహింప రదేమి సాపమా!

180

తే గీ. అరయఁగాలేక మిముట వెలయాడ్రుటబుదు గాని, యీ యగ్రమది నేఁటి కాలమందు
ద్రవ్యమిడి పెండ్లి యాడినధన్యతముల, భార్యలకు నెల్లఁ జెల్లఁగావచ్చుఁగాద.

ఉ. సాంకర్యము తటస్థమాననుచు విశ్వస్తానివాహము వి
 ద్యాంకుల్ పెద్దలు గాదటం చనిరి సత్యంబే, యిదొక్కండె యీ
 పంకంబుకా ఘటియిమచో నిటు లనక బాగాఁ దనంతకా జగం
 బింకం బా తెడిపట్ల నీనియమ మిందెవ్వఁడు పాటించెడికా. 182

ఉ. భూతి మొగమునంగలుగు పుణ్యుఁడు పొద్దుట స్నానసంధ్యలకా
 జేతముజొన్న వైదికపుఁ జెయ్యులమానిసి నూటి కొక్కండె
 నీతఱిఁ గానరాఁ డిపు డివేటికిఁ? బూర్వపుగాథ లే? వి
 ద్యాతిశయంబు మాని బుధు లందఱు దీనికి నొప్పరాదొహి. 183

కా. వ్యాసాదులో ఋషులై నిజము లయి తద్వాక్కుల్ భవిష్యద్ధతికా
 బూసకాగుచ్చినరీతిఁ జెప్పు టదియుకా బోవండి యాచార! నీ
 రే సారఙ్గాలు? వీరి కయ్యెడల లేనేలేదు విశ్వాస, మీ
 యీ సట్లే నెటు లందు? భ్రష్టులగువారే తన్మతోద్ధారకుల్. 184

గీ. అనుచు వాయాయిగోష్ఠిని సతఁడు నదియుఁ, గొంతతడవు వాదము దమంతసల్పి
 “మనకు నీగొడవేటికే? ఘనుల దీని, విందు” రని విరమించి పైవేడ్క దనర. 185

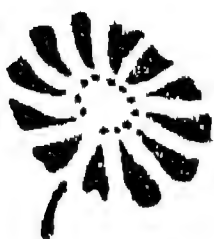
తే. గీ. తమకు ననుగుణమైన వర్తనలఁ గొంత, తడవుఁడపి యామిఁద నుదారుఁ డింటి
 కరిగి ప్రతిదివ మీరీతి నతిరహస్య, మ్రోగతి దానిపొందు దా నందుచుండె. 186

గ ద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

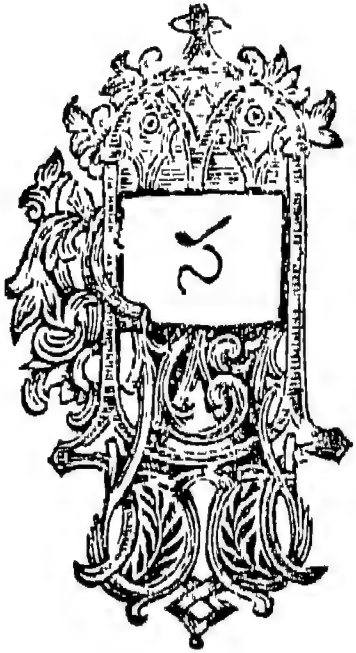
లైన పాణిగ్రహీతయందుఁ

జతుర్థాశ్వాసము.

పాణిగృహీత

పంచమాశ్వాసము.

రసాంతకరణాను

స్థిరగానాభరణ నిత్యచింతితభగవ

చ్చరణ కవితాదరణ మన

చిర వితరణ కీర్తికామ సీతారామా.

తే. గీ. అవధరింపు మనంతరం బట్లు కొంత, కాలము రహస్యవర్తన గలుగుమీద
వారినోటను మఱియు నన్వారినోట, దల్లి యెల్లసంగతి విని తల్లడిల్లి.

2

మ. అటా! పుట్టి రోగముకా, మొదటనే యంతయు గావించి పు
త్రుడు యోగ్యుని బొసరించి నా ననుచు జేతంబందు నూహించి యీ
సకలముకా వెసఁ జేతికిచ్చితి నీసీ! చండాలుడై వీడు దు
ష్టకృతికా మానఁడు నైచు పెట్టు లిక? నింటకా వంట లేవిప్పుడు.

3

తే. గీ. వేనకాస్త్రములందు వివేకమైన, రాజగుణుల మెప్పించి మర్యాద మిగుల
నాగ్జనముచేసి రీయగ్రహారములను, బూర్వు లివి వీనికతమున బూడిగలియు.

4

మ. అని చింతించి యొక్కవాఁటి భోజనసమయమున కొమరున ట్లరు.

కా. అన్నా! చిన్నతనము నుండియును సంధ్యాచందనాసక్తి నీ
కెన్నంగాఁ గడునెక్కు డిప్పు డది తా నేమయ్యె? బ్రాహ్మణ్యపుం
జెన్నే ని నిడుచున్న జేమిగతి? నీచెయ్యవో విఁకా గ్రాతలై
నన్నుకా గాల్చుచున్న విట్టిపనులుకా, న్యాయంబె? నీబోటికికా.

5

చ. ఎఱిగియు నేరకొ మొదట నేవపుఁ గార్యము నన్నీ తీవు నైఁ
దిరిగియు శుద్ధిబొందితి సతీనుడియా కులకాంత యుడ నె
బ్బెఱికము మాని యప్పశువువి తరి స తటి గు తగొందువా?
సిరిగల కొంపకుకా గలిగెఁ జేటిక మాటలు నేయు నేటికికా.

6

ఉ. ఎవ్వరిఁ బంపినా వచటి కిచ్చెనుముందకు నై, తనంతఁ దా
నెవ్వఁ వచ్చు? “నెయ్యెడల కందుల కేగదా?” యంచు నెంచికా
జన్మగదా? దినమున రాతిరి చెయ్యలె? నీదు వర్తనల్
నన్వరె? యెవ్వరేనియ, పనాయకుఁ జేసినఁ గోరి యయ్యెక?

7

క. ఏమేమి కలు నాణెము, లామాదిగముండ కిడితి? వారారా

సీ! మూర్ఖ! నిన్ను నీపయి, నేమియొనర్చినను బాప మించుక గలదే? 8

క. అని యేమేమో యొడలుడి, కిన్గతి కనుగుణముగాగఁ గెరలి పలికినక

దనుఁగాని యట్లునినియును, విననిగతికొ జెవి నొకింత పెట్టుక యతఁడుకొ. 9

ఆ. వె. భయముదీటి పట్టపగలును కేయును, దాని యింటనుంటఁ దక్క నన్య

మించుకయునులేక యిల్లాలి మాటయే, తలఁపకున్నఁ దల్లి తల్లడిల్లి. 10

గీ. 'అంతకంతకు మొరడయ్యె ననానా!వీడు, భార్యఁజూడఁడు వ్యవహారపతఁగాంచఁ

డేమిగతి?'యని యెంచితా నేమియక, తగినవారిచే జెప్పింపఁ దలఁచె నపుడు. 11

చ. అరమరలేక యింటివ్యవహారము లన్నియుఁ జక్కఁబెట్టుచుకొ

జిరయుననుండి స్వీయకృపాసేయకు నాశ్రితుఁ డైవయోగ్యు నొ

క్కరుఁ గని "పుత్రు" నీతిపరుఁగా నొనరింపు" మటన్న నాతిఁ డు

ద్భురమతి యొక్కనాఁ డతనితోఁ దగ మంతనమందు నిట్లుచుకొ. 12

మ. కులవిధ్యంసకమైన కార్యము వివేకుల్ సేయఁగాఁ జోరుగా?

కులమన్నకొ గులమా? ద్విజాతి, యది చేకూఱక వశంబే? తమ

జ్వలతకొ బ్రాగ్జ్ఞనిభాగధేయమున సంపాదించి పోయింపు దు

శ్చలముంబూనె యధోగతిం బడు టిడేచందంబు? నీబోటికికొ. 13

ఉ. జన్మములకొ బొనర్చటో! వికారయశమ్ము గణించుటో! సదా

మన్ననకెక్కు పండితుల మన్నటో! చుట్టల నాదరించుటో!

విన్నదనమ్ము రాదే? కునివేకము పోదే? పురాకృతంపుభా

గోగ్మతి మన్నగాదే? యిటు లుంపుడుకత్తెలఁ గూడఁ బాడియే. 14

సీ. ముక్తి కామినితోడ ముచ్చటించిరిగాని వె. వెలంగులఁ గాంచి కులుకరైరి

ఉపనిషత్కొంతల నుంచుకొనిరిగాని పడుపుతొత్తుల యాసఁ బొఱరైరి

సాహితీసతితోడ సరసమాడిరిగాని కులవిహీనలఁ జేరఁ దలఁప రైరి

కీర్తిభామినులకు మూర్తినిచ్చిరిగాని గుత్తలంజెలపొందు గోర రైరి;

తే. గీ. తరతరమ్మనఁడి యిందనక మి కొ, లమ్మవారలు నేటి కీలనకతనఁ

గలమునకు నీకు నివాసరమ్మలకు నొక్క, పెట్టుజెడఁదగినంత యిక్కట్టువచ్చె. 15

శే. గీ. ఇహమునం దట్టులుండ మీయింటిపూర్వ, లహహ! పరముననేని వారాంగనాజ
నమ్మునకు నేవపడియె జన్మములు కోర్కె, యిండుకయలేక చేయుట యీవు వినవె?

ఉ. వైదికజాతిలోఁ బాడమి వారనికల్మికి నెల్లవై యని
ర్యేదమనమ్ముతో నిటు వివేకము దక్కి కళత్రయావన
శ్రీ దిగులాండఁ బాడువెలచేడియ నుంచెడి నిన్నబోటికిఁ
మాదిరినేయ నీ భువనమండలి నొండొక డుండఁబోలు నే?

17

మ. తిరుగుంబోతులు లేరె? వారిఁ గనియుక ధీవాద్యమే లేనిచో
నరుఁడెవ్వఁ డెల వారకామితుల సౌందర్యము నానించు? నీ
మరియా దెట్టిది? నేటి నీనడత కేమాన్యండు లోఁగుండఁ? దొ
ప్పరికింపదగు నే? కనుంగొనచు మీప్రాపండు మాబోట్లకుకా.

18

కా. దారిద్ర్యము జనించు, మై సిరి వృథా దైత్యముపాలె. సదా
చారం బాఱడియా, యశమ్ము మొదలే సస్నాన్యసముం గాంచు, సం
సారం బగ్గిని వ్రగ్గు, నెల్లడల నిస్సారశ్వమే తోచు, నీ
వారశ్రీ సుగతప్రశంస దగు నే? వర్ధిల్లు సంసారికికా.

19

క. అని యేమేమో తా నే, ర్చివ విధమున బోధనీయఁ జెవిసడక యతం
డనయము ననయంపుకవ, ర్తన మానడ, విటులమనము తరమే? త్రిప్పకా.

20

వ. ఇట్లు పలువురు సెప్పందొడఁగుటయు.

మ. ఇదిగాదంచు మనమ్మునం దలఁచి యయ్యేడాక్షితోఁ “గార్యమి
ట్టిది” యంచుక దగఁదెల్పి “మంచి” దనుడన్ దెందమ్ము మంగార నొ
క్కదినం బాపురి వీడి యిర్వరును దుర్గావట్టణం బేగుడెం
చి దిగుల్ దక్కి యటక వసించిరి ఘనశ్రీ మించు సౌధమ్ముకా.

21

ఉ. ఆపురి వీరిపూర్వులకు నాకరమాటను దండి యన్నొటక
గాఁపుర మాచరింప దగఁ గట్టెను సౌధము, దానిలోనఁ దా
నీపురుషోత్తముండు వెలయుఁతి నొకర్తు క నుంచె జచ్చెఁగా
కాపురుషుండు నైపఁగలఁడా? యిది దాఁ గనలారఁ గాంచియుకా.

22

ఉ. జ్ఞాతులుఁ దక్కుబఁదుగులుఁ గాఁచి “యహా! యిది యేమివింత? దు
ర్నితి సహింపఁగా వశమే? నేరపుమై మరలింత” వంచుఁ బో

శారఁడు వారి వచ్చుటకె యాజ్ఞనొసంగఁడు లజ్జ పుట్టకు
న్నే? తగుబంధువర్గ “మిహిహీ!” యని యగ్రమునంద నవ్వివత్.

23

ఉ. నవ్వుదు కెల్లవా రని మనమ్మునఁ దా నెఱుంగఁడో? యెక్కుడౌ
అవ్వకు నాకరంబగుట పాజ్ఞతకుం దగదం చెఱుంగఁడో?
యవ్వమఁగాక భార్యకును నంతకుమున్నె పరుండు నై బుధుల్
పువ్వుగఁ బిట్ట దుశ్చరిత రోయని యాయన సేమనకదగుత్.

24

కా. అనీటుక వెడగుంబొజుండు భవనమ్ము దెల్లెడన్ గాయనీ
గానానూన రసమ్ములా! యభినయత్కాతా నినోదమ్ములా!
సూనాస్త్రాగమ చర్చలా! మిగుల మెచ్చుంగల్గఁగాఁజేయు లా
స్యాం నానుభవమ్ములా! యెలయు నీయావేళ నా కెప్పుడుక.

25

ఉ. తిట్టఁగనిమ్ము కల్లి, నుదతీమణి భోమన నేడ్వనిమ్ము, బల్
అట్టు జనింపనిమ్ము, ధనరాసులు గవ్వలుగాక చెల్లని,
మ్మట్టి యఖండ సౌఖ్యముల నందునుఁ గవ్వ మెఱుంగనట్టి యా
పుట్టుపుకన్న మిన్నయగు ముక్తి విరక్తి యొసంగ నేర్చునే?

26

కా. ఇచ్చుక మద్దెలపిద్దెవారలకుఁ, దా నిచ్చుక దగక బాడుచోఁ
బొచ్చెంచింతయు లేనిన్నే హితులకుక బూఁబోండ్లరో యిచ్చు రా
నిచ్చుక బంక్తికి నెంతమంది నయినక, వీక్షింపఁ దానంత యే
నిచ్చుక “ఖర్చిది యాయమింత” యని, వాఁ డేమింకఁ గానుండెనో?

27

ఉ. తల్లికిఁ జిహ్న ద్రోశ్య మది దక్క సమస్తము నాలుగేండ్లనా
దొల్లఁగఁజేసి యాపయిఁ గడున్ విలువై తగు నగ్రహారపుం
బల్లెలనీస్తు చాల కవి బంధకముంచి ఋణమ్ముఁజేసి తాఁ
జెల్లఁగఁజేయుఁ బల్వగలఁ జేతికి నెమ్మొక యింత యుండమిత్.

28

తే. గీ. తనమపంక్తిని నన్న సత్రిమ్ము జరుగఁ, గామసత్రిమ్ము గణికలకడఁ జెలంగ
నయ్యుచారునిఁగొల్చుచు నెయ్యురెంద, తెందతోసోమరులు వొల్తురెసక మెసఁగ. 29

ఉ. గాయన గాయనీమణు లా కానొక వేళను బాయకుండుటక
జేయని చేరికె యతని చేతికి నాటవెలందివోలెఁ దా
హాయిగ జంత్రపుం గల యెయార మెసంగఁ బొనంగి లొంగె నా
తీయఁదనంబు మెచ్చువెరువీయక గాయకుఁ డెట్టిఁడేనియుత్.

30

తే. గీ. గాదుకుండు వచ్చేనేని యక్కలికిఁదాను, శిష్యభావమ్ము గైకొని చెలిమికలిమి
దానఁగలుగునిశేషముల్ తగినకొలది, శార్జనముచేసి కాని యయ్యనఘువిడరు 31

క. దాతృత్వమ్మున మించియుక్ మిగుల విద్యాసక్తి రాజించియుక్
మాతృద్వేషము దారదూరగతియున్ మాన్యేతరుంగా నప
భ్యాతుంగాఁ దనుఁ జేయ నాథఁ డది లోఁగాంచంగ తేకెట్లు లీ
లాతాత్పర్య పరీతుఁడై కడపుఁ గాలంబెల్ల హేలాగతికా. 32

క. అకలికి వర్తనంబది, లోకుల కొకరీతినైన, లో నతనికిఁ ద
ద్వ్యాకులచిత్తుఁడగుట నా, హా కలిగించి “యది భార్యయగు” ననిపించెకా. 33

తే. గీ. “వీనితోనవ్వ మొన్న నవ్వానితోడ, నొక్కటేశయ్యఁ గూర్చుండె నూరకుంట
తగవె?”యని యెవ్వరేనియుఁ దనకుఁజెప్ప, వినఁడు వినె నేని నమ్మఁడవ్విధము నుంత.

తే. గీ. గాగరా గట్టమాని యఖండనీతి, కాకరంబగు కులకాంత యట్లు నవ్వ
లంది వేషభాషామల నంది పైకి, సంచరించుఁ గులాచార సరణు లుడిగి. 34

మ. ధనమందిచ్చును గాదుగాని యల కాంతారత్న మష్టపు నా
ధునిఁజూడక గవిగాయకులొ చనుడు నందుక నచ్చువానికా దనం
తన యేవేళనొ వక్రుఁ జేసికొని విత్తబిచ్చు భర్తక జయిం
పనొకొ నాగను జిత్తమిచ్చి కడు సంభావించు గూఢస్థితికా. 35

క. ఆచెలి కేమిపాపమొకొ హాయిగఁ బాడెడి వానికన్ననుకొ
వాచవిగాఁ గవిత్వ మొక నైఖరి నుంత రచించు వానిపైఁ
బూచు మనంబు, తాదృశుని పొందునకై మది నూరుచుండు నా
లోచనసేయుఁ దన్మయత లోలవిలోచన సారెసారెకుకా. 36

తే. గీ. రాజు సంతసమందిన గ్రామమిచ్చు, బద్దెమిడు గవి బచ్చు దావైచు ముష్టి
యెవనిమెచ్చునొ కాంత యయ్యెమ్మికాని, కతనుపట్టాభిషేకమ్ము నాచరించు. 37

క. ఈగతి నప్పుడప్పు ప్రియుఁ డెవ్వరి మన్ననసేయుచుండుఁ దా
నాగజయాన వారఁక యాత్మగతీత్యము వెల్లడించు నా
బా గదియెల్లఁగల్గిగఁ బై వినువారలు నవ్వుచుంద్రోహా!
బోగముదాని నుంచుకొనఁబోలునె? యెంతటి పందకేనియుకా. 38

ఉ. పోయిన బోవుగాక వెలబోటిపయికి మరులూని యెన్నఁదే
నీ యది యంతగాఁ దనకు నెగు ఘటింపదుగాని యొక్కతె
“హ్న” యని యుంచుకొన్న వెటినాయుకన్నను హీనుఁ డున్నె? యే
తాయి సహింపనేర్చు నది అంతు లొనర్చి యమర్చు నేవయిల్.

40

మ. వ్యభిచారంబన వారకామినుల కావంతేని అజ్ఞాకరం
బభిమానఘ్నము నంచుఁ దోచ “దది గోప్యంబేల? గావించు” ర
న్న! “భృతికొ దెచ్చియొసంగు నాథుఁ డదినిన్నకొ జీవనంబూడు” నం
చు భయానక, గులకాంతరీతు తెటువచ్చుక? వాండ్రొ నెట్లుంచినక.

41

చ. సరసతగల్లువాఁడు గడుసంపద వొల్పెడివాఁడు నూతన
స్మరుడన నొప్పువాఁడు మదమతుఁడు నా విటుఁ డబ్బియొక దరి
ద్రోరతికి నాస చేయునట తా వెలయా, లిడి స్త్రీలహతికే
పరిచితి గన్నదోస మొకబానిసలకొ వెలిఁజేయనేటికికొ.

42

మ. “ధనమేలా? సొసేల? చక్కనికవిత్వం బెన్నఁదే నేర్చు వా
నిని మెచ్చకదగు, మాటలాడఁ దగు వానికొ కిల్చి, యవ్వానికొ
జనవీయకొ దగు, వానితోడ విధిగా సఖ్యంబు గూర్చకదగుకొ
వనితాచిత్తవారుండు వాఁ” డనుచు నవ్వామాక్షి లో నెంచెడికొ.

43

ఉ. ఏగతినైన మేటి సుకవీందునిఁ గొల్చి కవిత్వ వల్లు నా
యాగతిఁ జక్కనేర్చికొను నాస దినమ్మును వృద్ధిబొంద నా
బోగనుచాన పూన్కిమెయిఁ బొత్తములెల్లను జూచుచుండు నా
లోఁ గననయ్యె వాగ్మరులలోలఁ లోచనలకొ గవిత్వముల్.

44

తే. గీ. రాధికాసాంత్యనమ్మును రచనఁజేసి, పేరుగనుముద్దుపళని తెల్వియును విజయ
నగరభూపాలుఁ డుంచిననాతిచాటు, పద్యములు గాంచి యాకీర్తి వడయనెంచి.

45

మ. ప్రియునికొ గాంచి కవిత్వపుం గరియముకొ వేళ్ళ నోళ్లాఘించి త
ద్దయు నావిద్దియయందు నెమ్మనను శ్రద్ధాబద్ధమై యుంటఁ జె
ప్పియు “వారిం బిలిపించి నాకు నది చెప్పింపనొరతె” న్నొక నా
దయితుం డాప్రియురాలి కిట్టులను విద్యావిత్వ మొప్పారఁకొ.

46

మ. కవనంబన్నను మాటలా? యదియుఁ జక్కకొ జెప్ప శాస్త్రాదికం
బవలోకింపరలెకొ బురాకృతపుఁ బుణ్యంబున్నవైగాని యా

చని శాస్త్రజ్ఞులకేనిఁ గల్గ దడియూసక బొందఁగాఁ బోకు మే
వివరింపకగలనా! యటకొ గలుగు వాభేదములెల్లక జేరీ.

47

శ్రీ. చదువఁగావలె శబ్దశాస్త్రానికమ్మును వీక్షింపఁగావలె విద్యలెల్లఁ
జూడఁగావలె రాజచూడామణులసభల్ పొందఁగావలె మహాభోగములను
దిరుగఁగావలె దేశదేశాలవె బడిఁ బడవలె బడరానిపాటులెల్ల
వినఁగావలెను బూర్వవిద్యచ్చరిత్రముల్ దర్శింపవలెను ఛందఃప్రశంస

తే. గీ. కవులుకవులన్న మాత్రన కవులుగాను, ఎంతభారమ్ముగలదో కవీశ్వరులకుఁ
దెలిసికొంటివే! యిదియు విద్వలకునెల్ల, ఫలము వీనికి యత్నించు టలఁతియును.

క. అన నదియుట్లును “నంతటి, ఘనమును కష్టమ్ము దానఁ గలదేనియు నె
క్కిని యిపుడు కవిత నెప్పెడి, జనులకు మీ చెప్పినట్టి శక్తులు కలవే?

49

తే. గీ. దేవభాషాకవిత్వవిధికి విశేష, శాస్త్రవిజ్ఞాన మది యవసరముగాని
దేశభాషాకవిత్వవిధికి నిదేవ? మెఱుంగ నని చెప్పటో? నాకు నిదియునెల్ల.

50

చ. మనుపటి నాటకమ్ములును మున్నటి మేలిప్రబంధముల్ తెను
గొనరుదు నేటి కైసరుల కున్నవే? శాస్త్రపరిశ్రమమ్ముల
య్యనఘుల సత్ప్రబంధముల నందఱు మెచ్చుటలేదే? ధారయుం
దినయెడఁ జెప్పకొప్పుకుఁ గడిందిగఁ గప్పును లెక్కరేనియుక.

51

ఉ. నావుఁడు నాతఁ డిట్టులను నాతికొ? నన్నయభట్టుఁ డాది వి
ద్యానిదులెల్ల నాంధ్రమున యందుఁ గవిశ్వము చెప్పి రొంగదా?
ఁగ విదితాత్ములొక్క తెలుఁగా? తమ రభ్యసనం బొనర్చు, టా
దేవవచఃకలాపములు తెల్లమునేయువే? వారి పొండితిక.

52

గీ. తెలుఁగుతెలుఁగని మద్దాన దిగుటెకాని, సంస్కృతమ్మునకన్నఁ గష్టమ్ముహొచ్చు
ఒక్కదానఁ బరిశ్రమమున్నఁ, జాలు దాని, కిద్దానికో! రెంటు దగులవలయు.

ఉ. ఇప్పటి కైతగాం ద్రహాహ! యిగిలిపీ సొకయింత నేర్చి వై
జెప్పెద రాంధ్రపుంగయిత, నీ! యవి పండితు లాదరింతురే?
తప్పులకుప్ప లక్కతులు తంపకువెట్టుటకేనిఁ బూర్వముం
దొప్పిరే? వీరిఁజూచి యొక్కొ? యూరక నీకుఁ జనించె జేదులుతో.

54

ఉ. తప్పని యెవ్వరేని విదితం బొనరించిన నొప్పుకొంటయే

తప్ప నదెందుకో యెఱుఁగు దాన్ధ్యము లేకొక ధార యూతగాఁ
జెప్పఁగ నొప్పునే? కవిత, చెప్పినచో నది మూసికెట్టులే
యొప్పునుగాని పై విడుచు టొప్పునె? అజ్ఞ గెట్టివారికిక.

55

చ. మునుపు మహాకవీంద్రులు సముజ్జ్వలభక్తి నొసర్చు కబ్బముల్
వినుతికి నెక్కెఁగాని యవివేకుల కూతలు తాటియాకులం
డునె నళియించె నోటఁబడు తుంపురులేనియు నిప్పు డచ్చున
చ్చినకతనకొ జగాన విలసిల్లే మేటికృతుల్ నళించెడికొ.

56

ఉ. ధార వృధారసమ్మనకు ధారయడక మననెట్టుగొప్పు నో
వీరికి, నెక్కడేనియు వివేకులు గల్గిన వారిఁ గొల్చి త
త్సారము గురైఱింగి తగు శాస్త్రమునేనియు నభ్యసించి యా
పై రచియింపరాదొకొ! ప్రబంధము, లేటి! వెట్టి యల్లికల్?

57

తే. గీ. కాలమహిమమ్ముగాని యేకాలమందు, వచనమురచించువారు కవనమునందుఁ
బేరుగాంచిరి, యెంతటి పేదతనము, వచ్చెఁ గవితాలతాంగి కివ్వారికతన.

58

క. అపశబ్దమ్ములతో వచనపుఁగవితలు మొదలువెట్టి నారాయణ! మూ
గ్ధపుమనుజు లక్కటా! కవితపదమ్ములు విలుగఁగొట్టెనరు నిగ్ధములై

గీ. సంస్కృతాంధ్రమ్ములందు వచనకవనము, మున్నురచియించువారలు నున్నవార
నర్థమగుపాండితియును బడ్యకవనమ్ము, గలిగి విద్యావిదులమెప్పుగాంచువారు. 60

తే. గీ. పాఠనుభవించువారు యవాగువొక్క, యిపుడుద్రావిడ.క్షులంచనరు వారి
సరికదా? వారి కదియు యశము ఘటించు, లేమి నది ద్రావువారి కాలీలమెట్లు?

చ. ఇపు డింకనొక్కకర్మ నుది యేమన? నేర్చినయంతలోనఁ గ
బ్బపుఁబను లాచరింప నది నందితులౌ గవులొప్పుఁజూచి “యూ
కవితము పెప్పునేల!” యని గాఢముగాఁ దల వాయుఁ డెట్టి దా
నిపయి విమర్శనం బొకఁడు నింపును రంతకు ముమ్మడుంగుగక.

52

తే. గీ. కుడిచికూర్పుండి యొక్కచో నడఁగియుండ, లేక నీకేల యీకెట్టి లేమి? యంత
వలసెనేనియు గానమందలివారికి, మమ్ము హెచ్చించి యటఁబేరుఁగొమ్మ! కొమ్మ.

చ. అన నది యిట్లుపల్కు “నిజమాడితి రైనను గానవిద్యలొఁ
బని యది యెంతచేసినను బాడెడిక కియె తక్క నగ్ధముకొ

గనడితెఱుం గొకింతయును గల్గును దాని విధములేనిచో

జననము వ్యర్థ మయ్యది పొసంగెడి విద్యయె విద్య యెమ్మెయిన్.

64

తే. గీ. అన్నివిద్యలఁ గలుగు సారాంశములును, గవితలో నలరారెడిఁ గానవచ్చుఁ

గాక రాకుండుఁగాక యక్కలకు యత్న, మునుబొనర్చెదఁ బ్రాప్తమెట్లునుపుపడునొ

క. పదకవిత మొదల నేర్పితి, నది నామది కతకన్య మనిపింపద యే

రొదవింపలేరు వచనము, గదియింపఁగ నెంతుఁ బద్యకవన మ్మింకన్.

66

క. “మదివిటులు విధవలంజలు, పదకవిత” లటంచుఁ దిట్టె బహుశాంధ్ర కవో

భ్యురయుఁడు శ్రీనాథుం డని, చదివితి నాపైఁగి గోర్కె చదికిలఁబడియెన్.

తే. గీ. కడుపు చెక్కలుగా నవుగలుగు నకట!, వేణుగోపాలశతకమ్ము విరికిరకద ?

“ద్విపద కావ్యమ్ము ముదిలంజె దిడ్డిగంత” యనుచుఁబడఁదిట్టె నతని నేయమ్మగ నెనొ.

ఉ. కావున మీర లొక్క కవికంజభవున్ బిలిపించి యాయనన్

జీవనసేవ వాచుల వశీకృతుఁగా నొనరించి నన్న వి

ద్యావతిగా నొనర్చు టది తప్పదు మాకులనుందు ముందు వి

ద్యావతు లాంధ్రపుం గవిత ల్లు యశస్విను లుంఁటెఱుంగరే.

69

చే. అన మనమందు దానిదగు నాస్థకు సంతసమంది “మంచిజే”

యని కడు బుజ్జగించి తగుఁటై కవీంద్రుని రాంక గోరుచున్

దినములు పుచ్చుచుండ నుదతీమణి యొక్కెడఁ గోరె నాతనిన్

దనపురిఁ దత్సమేతముగఁ దాఁ జనఁగా నతఁడొప్పె నందుకున్.

70

వ. పదపడి యశ్పాణిగృహీతతో సపరివారమ్ముగ భాగధేయపురమ్ముచని యయ్యెడ నొ

క్క చక్కని బాడుగుమాడుగున వసియించి నిరంతర నుఖమ్ముల నోలలాడుచు నుం

గీతాది వినోదమ్ములఁ దేలు నవసరమ్మున.

71

చ. కన్నడసీమనుండి యొక గర్భవరిద్రుఁడు సుంతకై త దాఁ

బన్నఁగ నేర్చువాఁడు నొకపాటిగ గాన మెఱుంగువాఁడు రూ

పోన్నతి లేనివాఁడు వయసొప్పెడి వాఁ డొక బ్రాహ్మణుండు న

చ్చెన్ని జశక్తిఁ జూపి నీరిఁజెంద నుదారునిఁ జూచు వేడుకన్.

76

మ. పదపద్యమ్ములు కొన్ని చెప్పి తనదొప్పొనిత్యముం జూప “నే

మిది! నీవున్ గవనమ్ము చెప్పగలవా? యెందెందుఁ బొందిత్యము

న్నది?" యంచుకొ శ్రుతపాండితీగరిమ నాయాయావిశేషమ్ములకొ
గదలింపక వెఱగండి యవ్కుకవి రిక్తత్వమ్ము సూచించుచుకొ.

73

ఉ. స్కూలున నింగిలీషు నొక కొంత పఠించితిఁ దెల్లు దానితో
లీలగ నభ్యసించితిని లేమిమెయికో బయిరెండు సాగమికొ
జాల విచారమంది వెస ఛంద మొకించుక మాచి గానపుం
జా లది పూర్వమే కలిగి సాయ మొనర్పఁ గతల్ రవించితికొ.

74

చ. హరికథ లల్లుచుకొ గృహము నందలి రిక్తత వాపికొంచు నేఁ
దిరిగెద దేశముల్, తగు సుధీమణి శిక్ష యొకింత లేమి సు
స్థిరగతిగాఁ గవిత్వ మది చెప్పఁగజాలఁగటాక్షయఁచి మ
త్పరిచితమైన యట్టికతఁ బాడఁగ నాజ్ఞ యొసంగ వేడెదకొ.

75

చ. అన జలశాక్షిఁ గాంచి "దెలియా! కనఁగొంటివె యీతనికొ? గుటుం
బనియత్తికై ధనాధ్యులను వంచనసేయఁ గవిత్వమంచుకై
కొని వెఱిమెట్టి పద్దెములుకొన్ని రచింపఁగఁ జొచ్చె నేను జె
ప్పినయదియెల్ల సత్య మనిపించుట కీతని రాక యుగ్మలీ!

76

తే. గీ. ఎందులోఁ జేరకుండెడి హీనులెల్లఁ, గవులలోపల నియ్యెడఁ గలియుచుందు
ఎల్ల వర్ణమ్ములును గూడి యుంచుకంత, యంతరములేక తురకలయందుఁ గలియు.

అ. వె. ఇంగిలీషు చదివి యీకవిత్వమునెప్పు, నేల? దానఁ జెప్పనేల? రాదు
ఉభయభ్రష్టు లిట్టులానరింతు రీవాటఁ, గవుల కింకనేటి గౌరవము?

77

చ. అన సదయాంతరంగయయి యచ్చెలి పల్కు విశేష పాండితికొ
గను కవిచందురై లిక్కరణిగాఁ జనుదెంతురె? యెల్లచోట్లు కి
యైనఘని వాక్యమాధురి సహస్రము సేయఁగఁ జాలు మీకు న
చ్చిన కవి కాకపోయినను జెప్పఁగనేర్చుఁ గవిత్వ మొప్పుకొ.

78

చ. చదివెడిశైలి గానపుబసం దలరారుటఁజేసి చక్కఁగా
మదికి మదం బొసంగఁదగు మంజులమైన పదమ్ము లుంటుచేఁ
బొడలు రసంబు, నేరుపును బొల్పెడిఁ తప్పలకేమి? రక్తిసం
పద నడఁగింపనేర్చునె? చమత్కృతిమత్కృతియందు దోసముల్.

79

తే. గీ. దోషముల్ గల్గుఁగాక నిర్దోషమయగు, గాక రసహీనకృతికన్న ఘనరసాస్ప
దంబగుకవిత్వమెంచు ముదంబొసంగు, నంకయతుడయ్యా జాబిల్లి హాయినిచ్చు.

శా. ఆమాటలోని యయ్యదారుడును దా నంగీకృతిం బూని న
 రామాత్యాదులలోనఁ జేర్చికొని యాయవేళఁ బాడించు చే
 మేమో యల్లిక లల్లఁజేయుచును నాయేణాక్షియుం దాను ని
 త్యామోదమ్మునఁ గాలముం గడపుచున్నంతకొ దుదికొ వానికికొ.

72

చ. ఎరు సొకయింత లేక చరియించుటచే నలకాంతపై మనం
 బరిగి యదైత దిప్పినను నట్టిటా తాఁ జలియింపదయ్య న
 తరుణికి నంతకుకొ మునుపెఁ దస్మయచయ్యో వనోవికార, మా
 యువుర లోపమేమి? యట నీతనిదే యపరాధ మెమ్మెయికొ.

88

శా. దానికొ భార్యగ నుంచుకొన్న యతఁ డంతస్థాపితకొ జేయ క
 వ్యానికొ వీనిని గోప్యమం చెఱుఁగ కవ్యామాక్షి కళీగృహం
 బేనికొ జేచ్చునె? యిట్టులైన నదిగా దే? సత్సతీరత్నముకొ
 మానం బూడ్వదె? నిత్యసఁగ మది యున్మానంబు గల్పింపదే?

85

ఉ. “స్త్రీలకు గోప్యతాగరిమ చెప్పెడివారలు వెఱ్ఱు” లంచు మా
 రాల్లి వచింతు రిప్పు డిటు లంగనలకొ సభ కెక్క నిచ్చి యా
 మూలమునకొ జెడకొ మొసము మానుక మిన్నక లోనఁ గుందు జ్ఞా
 నాలను లెందఱో యిల స్వయం రచితాగను లుండి రక్కటా.

86

క. మును పూర్వు లెతయనభవ, మనఁ జేసిరో? కట్టుబాటు మూర్ఖులు దానికొ
 గననేరక యిహీహీ! యనఁ, జనునే? తమకంతకన్న శక్తులు కలవే?

86

మ. కలుద్రావకొ జన దంచుఁ జెప్పటకునై కల్లిచ్చు నాచెట్టునా
 కులుగూడకొ గలువమ్ము లంచుఁ దమవాక్కుల్ శాస్త్రముల్ గా జగం
 బులకుకొ బోధ యొనర్చినట్టిసుమహాత్ముల్ కడ్పు కైలాసమా
 ఖలులకొ బోలఁగఁ బాలరో? ఐశమొకో ఖండిప నక్కట్టులకొ.

87

తే. గీ. తమరు విధిలేక చేసెడి తప్పులన్ని, కడుపున కటం చెఱుంగ లే ఘనులు, వాని
 నోప్పులని చెప్పనొప్పుట యొక్కతప్పు, పూర్వులను దూఱుటదియుఁ దప్పుపయితప్పు.

తే. గీ. స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యముండుట చెల్లదంచుఁ, జెప్పుమను వంతపెట్టియే? చెడికొలమ్ము
 నెల్ల గఁగను గల్పదే? యెఱుఁగ నేర, కూరకయ శాస్త్రకర్తల మీఱనగునె?

89

ఉ. బోగముదాని కింత తలపోయఁగ నేటికి? గుక్క గోవునుం
 గాఁగ నొనర్ప శక్యమే? యగాధము లేగి నుంచెనేనియకొ

శ్రీగతు, లందులోఁ గఱకు చేయనివాఁడు ధవుండు గల్గు దా
యోగిని వంటిదైనఁ గను నొక్క తుణమున భోగినీగతిక.

90

ఉ. ఆగతి నిర్వరుక మరుని కగ్గలమై మనమంద మగ్గుచుక
సాగమిఁ బొక్కు “చించుకయు సందగు నే?” యని దేవు వేడుచుక
రాగమె రోగమై తగఁ గరము నలందురుచుండి రంతలో
నాగజమాన సావాసము నఁది కృతార్థునిఁ జేసె నాతనిక

91

క. సామాన్యయుయ్యఁ బరకీ, సామాన్యతఁగాంచి వాని సహమో నిశయో
యేమూలనొ చరితార్థు, గా మన్ననసేయు నతని కనుబ్రామి యొగిక.

92

ఉ. నామకు ప్రక్కలో నిమిడి నాతి యెటుల్ కనిపెట్టునో యతం
దాయతమైన నిద్రగను నయ్యెడ మెల్లనలేచి “రాదుగా?
ప్రేయసి” యంచు లో నొగులుప్రేయసికాని యుగము చేరు నా
మాయలమారి, యయ్యతివ మానస మేమిట ధాత చేసెనో?

93

ఉ. రూపవిహీనుఁ డ్వొట్టుఁడు రూపసి, చీకటి వెల్లు, స్థండిలం
జే పఱ, పూరకు డుటయె యింపగు పక్కలు, ధూళి గంద, మే
చాపయునేని దుప్పటిగఁ జాన కృతార్థతఁ జెందు నేవకుల్
దోష వొకించుకేనియును నొయ్యలికిక బ్రయుఁ డబ్బపట్టు క.

94

మ. తనకై భాగ్యఁ బరిత్యజించెనట మాతక పి.డి యవ్వాసమై
నను గాదంచును రోసెనంట యొక్కడై జ్ఞాత్యాదిబంధువ్రజం
బునకుక దూరగుడై వెలింబడిన చొప్పుక గాంచె నం టట్టివా
నిని దా నిట్టులానర్ప వ్యాయమగు నే? నీచాత్మ కాకుండనక.

95

ఉ. ఆతనియందుఁ బ్రేరు మొదలంట నశించియో? కాదు; లేక ద్ర
వ్యాతిగమైన చిత్తమున నాశ జరించియో? కాదు; రూపసం
ప్రీతియో? కాదు; కొండొక కవిత్వ వదింతకుఁ దార్చుకొక్కో? దు
ర్జాతికిఁ గల్గు చంద మనరాదే? వికల్పము లిన్నియేటికిక.

96

మ. మగనిక రూపమునక ధనమునను సమ్మానాతిరేకమునక
దగు విద్యతను దక్కుభంగులను మందప్రజ్ఞాగాఁ జేయు మేల్
సుగుణుల్ లేకయె యొక్కరితి మెయి నించుక మించు గాకుండ మే
టిగుటిక గొల్చునె? సాధ్య, మానవతు లీశీవుల్ ప్రశంసింతురే?

97

ఉ. “ఓడగు వీడు గాతునికి వేటొకఁడౌ” నను నట్టి బుద్ధిఁ దూఁ
గాడెడి యందకత్తెఁ గొని యంతటఁ బోవక పంజుంబునకా
గ్గిడకుఁ గా! నుంచుగతి గేహమునం దిడ గేహినీగతుల్
పాడుకొలముకొమ్మలకుఁ బట్టునె? నైసయి నవ్వి యున్న వే?

98

మ. తనకుఁ బ్రొద్దుట లేచుటాదిగ నిశీధంబైన యందాఁక న
మ్మకు బిన్నమ్మల బెద్దయమ్మలను బై మాతృవ్యస్పస్తోమముక
దఁతోఁబుట్టువులకా మరుల్ గొలిపి విత్తమ్మిచ్చి భోగించు దు
గ్గనలకా బట్టినదాది చూచు చెలికికా సాధ్వీత్వ మెట్లుబ్బునో?

99

ఉ. ఉంచికొనంగ నేల? వెల యూడిగవుం జెలులకా జనుల్ నయో
దంచితమైన వర్తనకుఁ దార్పఁగ నేల? పయికా దదస్యధా
భ్యంచనలైన వాగలకు నల్లఁగ నేల? కటా! భుజంగులకా
వంచనఁజేసె ధాత, యొకపాటివివేకము గల్గఁజేయమికా.

100

ఉ. అచెలి వ నిఁ గూడి యిటు లాఱడిపోకలు వోవుచుకా బ్రియా
గోచరమైన ఫక్కి నటు కొన్ని దినమ్ములు వుచ్చె నుత నా
యీ చతురత్వమెల్లఁ దరి నెయ్యెడలకా వసియించునెయ్యురే
చూచి క్రమమ్ముగా “నిజము ను” మ్మిది యంచుఁ దలంచి యుండొరుల్.

101

చ. కలసి యొకానొకప్పు “డిది గా దది యా” నని చర్చఁ జేసి “యీ
తులువ కిదేమి మూఁడెకొకా? తోచదు కుద్ధవరిమ్రొ డిక్కళల్
తెలిసినఁ గోపదారి వెనుదీయునె? చంపుట కాతఁ డక్కటా!
కలిగెనొకా? దురాత్మునకుఁ గాలము డగ్గటి యిట్టి దుగ్మతుల్.

102

ఉ. విప్రులలో జనించియును వీరుఁ డితండు దుపాకులుకా గటా
ర్లప్రతిమానముల్ గృహమునం దెపుడుకా గనుమానునీరుఁ డా
ర్తిప్రదమంచు నెంచక పొరికాబారి వేటకు నేగి కాన జం
తుప్రకరిమ్ముఁ బంపుమన దుండగుఁ డిప్పుడువుకా సహించునే?

103

చ. అనవుకు వేటొకం డు “నవ! యతఁ డేమి యొనర్చు నట్టి చ
క్కనివిటుఁ డబ్బి సర్వవిధకామములుకా దన కున్నయప్పు డే
మని యిది గోరఁగావలయు నా యథముకా? వరియించినపు కా
దని వెనుదొోయువారు గలరా? యిది యాతని దోసమెట్లుగుకా?

104

తే. గీ. అక్కలికి భాగ్య కేళి దానట్టివగుట, వెలికిరావండఁ గాని యీ వెలితనపుఁ
బోడ యిటువంటి యతిధులఁ గూడ దింతఁ కెందఁజూడటి నిదిమనకేటికొత్త ?

చ. ఇది బయలెక్కుటే నిజమయేనియు నాతనిఁ జంపనేల? య
మ్మదిత కధింపు టొప్పగును, మూర్ఖుఁడు గానియెడఁక వివేకసం
పదఃలిమిఁక జెలికొ గృహము పాముఁగఁజేయుటే మేటిలెల్వి, కు
క్క దినకమానునే? తనదు గ్రాసము లేకుఖ మిచ్చి పెంచినకా. 106

చ. అనుకొన రాదుగాని మన మీతని ద్రవ్యముఁ దిచ్చునుండి, యే
మని వరియించె నంతకె సహస్రము చూచినయివ్వెలంది? నే
మని సతి వీడి యీతులవ కబ్బురపుం జనవిచ్చె? వీని ని
వ్వరిత యదెట్లు చేసినను వహ్వారె! మెచ్చఁగవచ్చు నెమ్మెయికా. 107

సీ. తను దత్తుఁగాఁ గయికొనినతల్లి “మలోపాలా” యటంచును దుఃఖ మొందుచుండ
తనకుఁ గన్నియ నిచ్చు ననఘలౌ న తమామలు లోన మలమల మఱుఁగుచుండ
తనుఁ గట్టికొన్న యీ తమురాలు భార్య సంకతధావృష్టి నేత్రములఁ గురియ
తనయపశ్యపు టాసఁ దలక్రిందుగావేలు పితరులెల్ల నిరాశఁ బెట్టు దిట్టు

తే. గీ. నెందుకీ ముడితొత్తులో నిటకు నటకు, గాలిఁ దిరుగాడునాకయఁ గాక సారె
బయనములొనర్చుచును దనవైశవంత్తు గుణులెఱుంగనివీనిఁ బేర్కొనఁగవలయు ?

ఉ. మాకవులెన్ని? పూవులనుమాత్ర ముం దగు తోటలెన్ని? పై
నీడువచింపరాఁ దగని వెన్నిసిరుల్? తన కేమివచ్చె న
వీడు విడక? విడక సరియె వెక్కుటి గూత్మపురమ్ము జేరుటకా
బూడిద! యేటికిప్పురినిఁ బోవలె వర్తన వ దై కొంపలకా. 109

కా. ఆప్పుల్ నేయుటతప్ప వే తెఱుఁగఁ డీమా ర్యేతయం దెల్లరుక
బప్పు గూడగ మ్రింగుచుండి రిపు డిహ్వాపాత్ముగా లెప్పులేక
దప్పుం గాక యదృష్ట మే యిదియు నీతం ది తలొనైనఁ దా
విప్పు న్నేత్రము, లుచ్చమట్టుకయికా వీక్షించి రక్షించెడికా. 110

చ. అన పడియొక్క డిట్టులను “నాతని కెవ్వ తెఱుఁగఁ జెప్పు వా
ర్కినఁ దెవరెన్ని చెప్పినను వీటిఁడి, యంతటఁ బోక చెప్పు వా
నినె వెలిఁజేయు నయ్యతివ నేరుప దెట్టిదొ? యింత పెంకవా
నినిఁ దన దానుఁ జేసికొని నిక్కడి నీలెడి విఱ్ఱవీఁగడికా. 111

ఉ. ఎవ్వని నేని లెక్కయివ దెంతటి వానికి నేని మొక్క దీ
 శ్రావ్యవలంపకవలెక మనసుగోరిక దీఱఁ నంచ నెరు నేఁ
 డివ్వఁ జేవఁటెక దగినదే యిదియైన మఱేమి లాభమా?
 నశ్చివఁగుం బొజుం గిది యథార్థ మటంచుఁ దలంపఁ డింతయుకా. 112

చ. అన మఱియొక్కఁ డిట్టులను “నా చెలికోలికిఁ బోవనేల? యా
 యనకును దానికికా గలసె నాకిరి, దప్పు లొనర్చుఁగాక యా
 తని కవి యొప్పులేయగు వృథా మనకేటికిఁ గంతకోష! యే
 మని “తగువారి” మంచు నిది గూతనితో కవియింప నేగుటో! 113

క. అదివేశ్య, యితఁడు విటు డి, య్యది తప్పెట్టులకు? భార్య లైనవనితలే
 వధలంగనేర రీ దు, ర్మదపుం జైవముల, నొరులమా పేమిటికికా. 114

క. మన మేల నిమి త్తవు, గనవలయుకా దీఁ బాపగతి దాఁ గరు వై
 జనుఁ దనయంతన యది య, య్యువునునఁ దోడ్పడఁగరాదె? యఁగవలసికా.

క. “ఏకజ్ఞుని ప్పూడిన, నాకజ్ఞులు కాలు” నశ్య మనవసరం బీ
 పోకలు తగు యోగ్యులకుకా, నాకువ్వఁగ రాని, వింత వంటేమిటికికా.

క. అని మిన్న వుండి రంతట, జనియెకా మఱి కొన్ని నాళ్ళు, చయ్యన నక్కా
 మినికి వివాశనకాల, మ్మును మూఁడెకా తెలివో గుబుద్ధి వొడచుదే?

క. ఇట్లు దినదివమ్మును గోరిక లీకలెత్త నత్తలోదరి చిత్తమ్మన నుత్తలపాటు దక్కి
 యుక్కుకవి యుక్కున కుక్కుడు మక్కువఁ దక్కుచు సాఁక్కుచు నున్నంత నొక్క
 నాఁటి రేయి యథాపూర్వమ్మగ గానాది నోదమ్ములఁ గాలవారణం బొనరించి
 నిశీథ మ్మగుటయు. 118

చ. తన దయితుఁడుఁ దాను మఱి దక్కిన నెయ్యరుఁ గొత్తభర్తయుకా.
 బెరుగది సందునం దిమిడి వేఱకు శయ్యలఁ బవ్వలించి యాం
 డినయపు డెమ్మెకానిపము డెదము వాఱుకు సాచానించి “యీ
 జను లెవరేఁ గందు” యని చాన మదిన్ దలపోయి కొప్పుగన్. 119

క. అందెల్ చప్పుకునేను వుండుగరి నొయ్యారమ్ము గా లేచి దీ
 ప్తి, డెల్వొందెడినీపహర్షి గుటిచేఁ జేమాస్పనుం జూచి “న
 చ్చుం దన్వంగి” యటంచు మేల్కనిన యా వోరప్రియున్ జేరి యా
 నందింపకా దొడఁగెన్ దవీయ మగుడెదం బెంత పాపాపాపా 120

ఉ. ఆలలియెల్లఁ దాఁ గని యువారుని స్వామకుఁ డెంతయేనియుకొ
బాలకుఁ డయ్యు లొనఁ “దన బావకు నప్పకు దూర మాటకుకొ
మూల మిదే” యటంచు దలపోసి “యి దేఁతినైఁ బోయినన్
మేలగు నప్ప” కంచు మితి మీతిన తోవనుఁ దోవముకొ దగన్.

121

ఉ. అల్లన లేచి దీపము గృహమున వెల్లఁగఁ జేయునంత కా
వొల్లకపాణి మున్నె తనదొ శయనీ యునుఁ జేరి “యింక నే
కల్ల వచించినన్ వఱుఁగు గాదిది వీనికి స్పష్టమాయె వీఁ
డల్లరిసేయు” నంచు మది నల్లలవాడి దిటయు గాంచియుకొ.

122

న ఉపాయమునఁస్పిల్లవానిఁ బిలిచి మంతన వృకునెడవం నీసికొనిపోయి వెలవెలం
బోవుచు దీనమ్మగు చందమున మెల్లన నిట్లను.

123

ఉ. తమ్ముఁడ! నన్ను నప్పగ నెదం దలపోయుచు వేను నట్టి చం
దమ్మున గిన్నుఁ జాతు నొక తప్పొరిచితి నెట్లు గడ్పొలొ
బమ్మినపేర్మిఁ బెట్టికొని బావ యశ మ్మిక రక్షచేసెదో
కమ్మవలెకొ స్వబుద్ధికృత కార్యము గా దిది మోస మయ్యెఁజూ!.

124

ఉ. ఈవిధి దాఁప నేమిఁల? దే నొక నిర్దుగ వోయి లేచి మీ
బావయటంచుఁ డగ్గఱితిఁ బాపి యతం డెటు లూహ చేసెనో
భావజు మర్మకర్మముల పాలొనరింపఁగఁ జొచ్చె నింతకుకొ
జీవము నీడవాస్తవమున జొక్కఁ గృతాగమరాల నెమ్మొయికొ.

125

ఉ. పాపపు నిద్రనుత్తు పారఁబా తొనరించెను గాక లేనిచో
“రూపసి” యంచు వానిపయి కోకు జనించి స్వ మంవరమ్ము గా
నాపగిదికొ బయికొ బడితి నా? యిపు డేచున నేమి లాభ మా?
దీపము కొంప దీసె. దన తేజము నంతకె పాయనేటికికొ.

126

మ. అది గాకెన్నివిధాలఁ జెప్పినను నీ యామూఁక దానెందు కీ
గదిలోఁ జేర్పవలెకొ? వినండు కద! యీకర్మమ్ము నేడబ్బె నాఁ
దుది యంచుకొ మగవాఁ డటంచు నొకకట్టు బాటు లేకున్న నీ
గ్గది దక్కంగలదే? యిఁ కేమనుచు నేఁ బ్రాణముతో నుంచుదుకొ.

127

చ. అరమరలేమి సిగ్గుఁడి యంతయుఁ దెల్పెద నంతలోననే
నరసితిఁ గొన్ని సంఘటల “నాయన కా” రని, యప్పుడేని దు

శ్చరితుఁడు పోవనిమ్మనిన సమ్మతి చెందఁగ వచ్చునా? “యిడే
దొరకెను సం” దటన్న గతి దుండగుఁ డయ్యె నికేమి నేయుదుకా?

128

చ. ఎవరిని బట్టినకా విడువ రేను వచించితివేనిఁ కోపముం
దవులు నొకప్పు చూచితివె? “ధర్మమే! భార్యను వీడు” టంచు నే
మివిలి వచించుచున్ గనిన మిక్కుటపుకా మారియద, వేఱ చె
ప్పవలయునే? యెఱుంగనివి బావగుణమ్ములు నీకు నీన్నవే?

129

ఉ. ఎన్ని విధాలఁజెప్పినను నించుకయకా విన రేమిసేతు? నా
మె న్ననుజూచుకన్నఁ గడుమేటిగఁ జాడకయున్న దుర్యో
భ్యన్నతి మిమ్ముఁ బొందు టటులుండఁగ నెల్లరు నంతకన్నను
న్న న్ననువార లన్న “నిను నాలుక గోనెద”నంచుఁ బైఁ బడకా.

130

ఉ. దగ్గఱకుఁడు నీ పలుఁగుచ్రాగుడఁబోతు లదేమి చెప్పిరో?
యగ్గిఁ దోసమబ్బినను నబ్బెనేఁగాక వచింపఁ జెల్లునే?
మగ్గి గృహమ్ములొ నిముడుమానవతీతిలకంబుపట్ల నే
యెగురు, నెంతకుం దగరె? హీనులఁ గొంపలు గూల్చు కూశలకా.

131

చ. నిజమగు దోసముకా గనియు నిండ గృహస్థులు వృద్ధికాము లా
ర్యజనులు చూడకున్న యటు లక్కడనే యఱతున్ దురాత్ములొ?
ప్రజలకు గీడు నేయుటయు వర్తమాట నసత్యమేని దా
ని జగతి కెక్కఁజేయుదురు నీచులఁ జేర్చికొనంగఁ జెల్లునే?

132

ఉ. పుట్టెఁడుపేర్మితోఁ బతి! భోగున నాయమ యేడ్వ దారముకా
గట్టిన యాపెకన్న ననుఁ గాదనరాదె? యెటుల్ వచించినకా
బట్టినపట్టు వీడ రని బావ నెఱుంగుదు కాదె? యింతకుకా
గట్టిడిదైన మామె నటు జాతీయవెట్టెడి నేమి నేయుదుకా.

133

ఉ. ఆయమ మేటియై గృహమానందు సమస్తము చక్కఁబెట్ట నే
హోయగ నాపెచాటున విహారపు భార్యగ నుండి యిర్వురకా
బాయక కొల్వఁగాఁ దలఁతు బానిసతొత్తులు భార్య లొదురే?
“వేయికి నుండునే” యనుము వీరపతివ్రత దాన నే మగుకా.

134

చ. పతిరత యుండె నేనియును వారిగఘూమణి, దాని కెట్టులొ
ప్రతిస చెడకాగుటుందినికి రా వటు దుస్థితు “లేమి” యంటివా?

నతి గల యింటి కిక్కగణి సంఘముచేరదు చేరెనేని యు

న్నతగుణు లుందు రం దవగుణముల కుప్పలు ము ప్పొనర్పరే?

135

చ. తనుఁ బతియన్న భ్రాంతిమెయి దగ్గఱఁ జేరిన దుగ్ధనుండు గా
కునికిఁ బయిక్ బడక్ గఱఁడె? యోగ్యుఁడు కొండొకనాతి యెట్టి దై
నను దనతల్లిగాఁ గనఁడె? న్యాయము దుర్మతి కేలతోఁచు? వె
వ్వని నననేల? నాదు తలవ్రాతకు దుఃఖము నందిఁగావలెక.

136

చ. అని తనదైన తెల్వి యది యంతయు నట్టిపడక్ బతివ్రతాం
గనయును బోలె నీతులను గొప్పనసేయుచు నప్పగార్పై
ననుమతి చూపు టాదిగల యానిధ మంతయుఁ జూచి వాని నె
మ్మనము గరంగి నీగయి సమంజసమై కృప దాని కిట్లుచుక.

137

ఆ. బె. ఇంత చెప్పనేల? యే నేటికాయన, తోడఁ జెప్పవాడ? మడుగు చెంద
వలదు, తెల్లవాఱ వచ్చె నిదిగింత ము, పోద మదిగొ చుక్క వొడిచె ననుడు.

138

తే. గీ. శ్రేణిలోఁ జేయి వేయించి చెలియఁగొంత, యంతరంగము విశ్వాసమందఁబోయి
యల్లఁ గనుమూసి నిదిగించునదియపోలె, నభినయించుచునుండె నయ్యవసరమున.

139

ఉ. వాఁడును “దీన వేచుగునొ? వామవిలోచన” కంచు లోన న
ఱ్ఱాడుచు “దాటుకోఁ గలిగి నంతటిదే చెలి” యంచు మెచ్చుచుక
“గూడిక కంతరాయ మొనఁగూడునొకో” యని చింత నొందుచుక
వేడుకదక్కి “యెప్పు డింకజేగునొకో?” యని యెంచుచుండఁగ.

140

క. కాకమ్మ లుచె మన్నే, “కోకో” యని కోళ్ళు గూసెఁగోకమ్ములు ను
శ్రీకలిమి విజ్ఞులైగె ది, వాకరుఁ డదయించె దెల్వి కలితె జగమ్మల్.

141

గ ద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

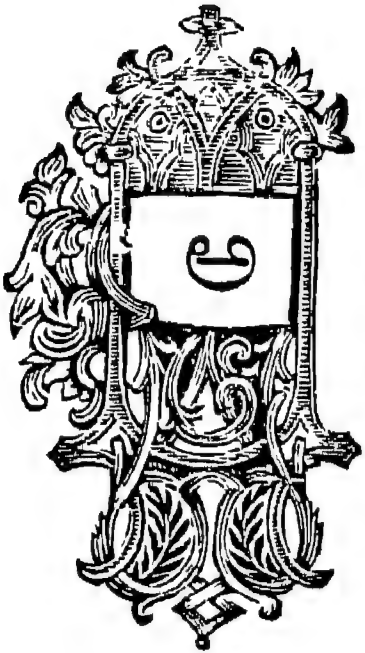
తైన పాణిగృహీతయందుఁ

బంచమాశ్వాసము.

పాణిగృహీత.

షష్ఠా శ్వాసము.

కపటహృదయాంతర్ని
త్యకలితనాదస్వరూప దాతృత్వశ్రీ
ప్రకటితయశస్కు బాభా,
సికలాజాలాభిరామ సీతారామా.

- తే. గీ. అవధరింపు మనంతరం బయ్యదారుఁ, డించుకేని యెఱుంగమి నెప్పటట్లు
నత్తలొదరితో మూటలాడుఁ గాని, యబల యొక్కింత మది సందియమునఁ బలుకు. 2
- మ. తనమగ్నం బది గుత్తెఱుంగు ననుచుక దన్వంగి యబ్బొలునిక
గన మాటాడఁ, దదగ్రమందు మసలంగా సందియం బందు నూ
తనఁడొ పేయిడికానిమోము గని తంద్రక జెందు వేయేల? జీ
వనమే బర్హుగ నెంచు మించినత్రపాభారమ్ము లెట్లొగదా. 3
- వ. అట్టియెడ నుదారుం డచ్చెలిమిన్న చిన్నవోయినవిధమ్మున నున్న తెఱుగునకుఁ దన
కన్నలు బన్నమ్ము గన్నులు చింతించుచు సంతాప మ్మగ్నలమ్ముగ డగ్గఱఁ జేరి
బుజ్జగించి యిట్లును. 4
- క. తెలవాటిన మొద లెప్పుడు, కలికిరొ? గానమ్ము లేక కవితయొ కృషిల్లా
మెలపుదుఁ గలకలలాడెడి, తలఁ పేమిటి కీదినమునఁ దావగ చెడియెక? 5
- మ. కవి యేమయ్యెను? నైత యెం దడఁగె? జోకలోమాతొ నేమిఁతలొఁ
జవి నానాఁటికి హెచ్చెనో? యుడిగెనో? చంద్రాస్య? పద్యమ్ము లె
య్యెనియేనిక రచియించితే! చదువు మేదీ? చూత మఁదెందు నె
ట్టినిశేషమ్ములు గల్గునో? వెడఁగునోటి! యింత వంలేటికికా. 6
- ఉ. వచ్చిననాఁటఁగోలె నిటు వామవిలోచన? యొక్కనాఁడునుక
ముచ్చట దక్కి యుండ వరమో మయి యీఁగనియంతవంతలొఁ
జొచ్చినదానిఁ బోలె నెటు చూచిన నొక్కవిధాన నుంట్రి వే
బొచ్చెయితేనిదాని కిటు పోలునె? నీకు నీనీలకుంజలా. 7
- క. చెప్పు మది యెట్టిదైనక, దప్పక తీర్తు ననఁ దిరుణి తడవికొనుచుఁ దాఁ
జెప్పఁదగిన దొం డుండమి, నప్పటికికా బాసఁగుహేతు వది కల్పించెకా. 8

- క. కల్పించి మిగులనేరుపు, జల్పనశక్తియును గల్గునఖి గానఁ దగ్గఁ
బొల్పి యది యక్కతమున ది, గుల్పానినయదియుఁబోలెఁ గోమలి నలువ్గఁ. 9
- ఉ. మాటల కేమి లోపమగు? మానసవైఖరి మాటలఁ గానిచో
నేటికి దాచి పెట్టితిరి? యే గనకుండఁగ నిన్న జా, బిడే
నాటను జూడ లే దొకట నాకును మీకు రహస్య మున్నదే?
చాటొసరింపఁగాఁ దగిఁ సంగతి నా కడుగంగ నేటికే? 10
- క. మిము నమ్మి కాదే? నాచు, ట్టములకు దవ్వెతి నె తటక్కరులూ? కటూ!
కృమముగ నను వేటొక టగు, కృమమునఁజూచెదరు తప్పుగలిగెనె? చెప్పుడి. 11
- క. మీఁగుజ్జ మీటితిని? మీ, కాయాసకరమ్మ లైనయాయాకోర్కులో
పాయక కోడినో? న, న్నియెరసుఁ జూడ నేల? యే లాతినికో? 12
- ఆ. వె. మొదలనుండి నన్ను నెద నిట్లు భావించు, రేని యింత చింత పూనకుండుఁ
బూవు లమ్మచోటఁ బుడక లేగతి నమ్ము, దాన? మీరెఱుఁగని ధర్మమున్నె? 13
- క. ఇంక మిమ్ముఁ గొల్చున్నే హితు, లకటూ! నను గారవింతురా? వినరే? నా
యకుఁ దొకటి గొట్టినను మా, ధుకరపువారి దొకటి గొట్ట దొరఁకొనకున్నే? 14
- ఉ. పేరిమి దప్పచో నిచటఁ బెండెలు వట్టుక వేల నేల? యిల్
చేరుదువా? యటన్న వది చెల్లగు పంజరమండఁ గొన్ని నా
శ్రీరము దా వసించి యి లేచి చనంగ స్వజాతి దానిపైఁ
గారము నూఱుఁగాని తగుగారవముక బచరించి యేలునే? 15
- క. కొలమునకుక వెలి యయితిక, బలవృత్తపుబ్రాహ్మణార్థవై ఖరి మీకుక
జూలుక నగుదాన నైతిక. దలవ్రాతకుఁ జింతసేయఁ దగదే? నాకుక. 16
- క. అని బుడిబుడినుఁఖమ్మునఁ, గనుఁగవ నశ్రువులు దొఱఁగఁగా గద్గదని
స్వన మొలయ మాట లాడఁగ, ననుపుపడనివిధము దోఁప నది విరమింపక. 17
- చ. “ఇది యొక హేతు వానె చెలి? యంతటివంతను, దాన నేమి యు
న్నది? యడుగంగ నేల? కనినంతన యేమనువాడ? జూడు మ
య్యది యటఁ బెట్టియున్న” దని యాతఁడు తెచ్చి యొసంగునంత న
మ్మదిత పరింప దించుకయు మో మటు త్రిప్పదు వ్యాజమూర్తియై. 18
- క. దాని కతఁ డెంతయేనియు, లో నొగిలి తదంగ నాతిలోలుం డగుటక
“మానిని? విను వినిచెద నీ, నానేరము పైఁపు” మనుచు నారంభించెక. 19
- క. శ్రీరస్తు చిరంజీవి య, దారునకుక డల్లి శోభనావాప్తిగ నా
శిరాదిపూర్వకమ్ముగ, మీటినప్రేమమున వ్రాయుమే లే మనినక? 20

- మ. కనువా రెవ్వరొ? నీ వెఱుంగవు నినక గన్నట్టులే పెంచి పె
ద్దను గాఁ జేసి గృహస్థు గా సలిపి సంతానాధ్యుఁగాఁ జూడకే
చనె మీతండ్రి, యభాగ్యురాల నగుటక జాయాప్రజాదురు నిక
గన జీవించితి నేటి కీబోతుకు? పొక్కర్మము నిందానా మే? 21
- క. కడచినదానిని సారెకుఁ, దడవిన లాభము గలదె? దారకు నీకుక
బడదయ్యెఁ బురాకృత మి, యొడ దా నిట్లుండె దాని కెవ్వరు కర్తల్. 22
- క. “ధనమును వెచ్చించితి” వని, మనమున దిగులొందఁ గలరె? మనుమలు దీనిక
దినఁగ, మనమూఁడుపొట్టు, చనకుండునె? చాఁగ జరుగఁ జదరయుఁగాడే? 23
- క. చెప్పితిఁ జెప్పించితి నీ, యొప్పుమియును దెలిసికొంటి నూటట గన లే
కిప్పు డింక నొకటి వ్రాసెద, నస్సా? యిద్దానికైన ననుమతి గొనుమా?. 24
- ఆ. వె వరుసు కొద్ది యైవారావపు గాన నీ, కిష్ట మైనకన్నె నేటి తెచ్చి
కొనుము పెండ్లి చేసి ధనమెల్ల మీ కిచ్చి, సంతసితు మేను సతియుఁ గాంచి. 25
- గీ. ఇంక నొకమాట భార్యయం దిష్టమిను, కయున లేదేని యీ పెండ్లి గాని గుఖను
ఖాల మేమిట్టు లొప్పుట గారునుమ్ము, గేస్తు వగు తెక్కరణినైనఁ గీర్తిరము. 26
- క. నీయిష్ట మెట్టులేని స, తీయుతుండవు గమ్ము నీకుఁ దీపి గలుగునా
రోయువిద యెఱివా? యది, పాసునిదే మేము చెప్పుచారమె యచటక. 27
- క. అని వినిపించిన వినియ, వ్యవజాక్షియు నతనిఁ జూచి “వరుసుకొ గొమరుక
గొనములు గలనతి యుండఁగఁ, జనునే? నీ కిట్లు మమ్ముఁ జక్కక బెట్టక. 28
- తే. గీ నీవు బాగుగనే యుండు నింద నాది, యెందు కీఱగ్వి? నీకు నే నెప్పుడేని
“భార్య వదలు” వటంచుఁ జెప్పునుగదా? వి, నేకవంతు లెఱుంగని విధులుకలవె 29
- క. అని తనమనమునఁ గలవిను, వ్రసనో యిచ్చకమొ కాని పాలెతి తగుగతిక
దనకుక బోధించిన నా, తనిమనమును గొంతకొంత దారక మరగక. 30
- తే. గీ ఉత్తరమ్మును చినిచిన యవతి దానఁ, గొంతకొంతించిట్టుల కుటిలుఁడతఁడు
తలఁచె నాజలజాక్షి యట్టులనె యభిన, యించె మదినున్న తెఱఁగది యెటకుఁబోవు. 31
- క. అగతిఁ గొన్ని దినమ్ములు, నేగుటయును నప్పుడేని యింతిమనము దా
బాగుపడదయ్యె దానివి, రాగపుగతి గాంచి దాఁ గరము శంకితుఁడై. 32
- ఆ. వె. ఒద్ద నుండువారి నొక్కొక్కరిని నల్లనల్ల నడుగుటయును నందఱెఱిగి
యున్నవారలైన నూరకయుండి రె, వ్యసికి వలయు నిట్టిపాడుగొడవ. 33

క. స్యాలకుని నట్ల యడుగుడు, బాలకుఁ దగుకతఁఁ దగినవమశ్రువ బొంకక
జాలక యున్నది యున్నటు, లాలలనకుచేష్టయెల్ల నతనికిఁజెప్పెక. 84

క. దానివయి దానిదగుకవి,తానూ నాన క్తియును సహాయము గా “నీ
బానిస తొత్తిటు చేయటయే నిజ” మని కనలు గదుర నిటు లేద, నెంచెక. 85

క. ఎవఁడేనిఁ జెప్పినను నమ్మ వశము గా దించుకయును మాయ యెఱుఁగఁ ద
య్యవిదనె యక్కఁగ గను వీనివిషయమున దోసమెట్లు నేనూహింతుక. 86

క. అని వచ్చెడికోపక్మను,దనమది మును పాఠుకొన్న తాత్పర్యము గి
క్కున మ్రింగఁ గొన్ని నిమిషము,లనయును నితికృతివిమూఢుడై మోసపడియెక

ఆ. బె. ఎనిమిదేండ్లమండి యేకశరీరమై, యున్న వన్నెలాఁడి యొక్క యింత
లోన శత్రు వయ్యె,లో మాటవెనుకటి,చిన్నె లెన్నఁబడునె? చేటుదక్క. 88

వ. అట్లు మోసపడి యతం దొక్కింతతడవునకుఁ దెలిసి

తే. గీ. ఎఱుఁగ కుంటిని గాని యీహీనబుద్ధి,యెల్లపుడు నిట్టిదే దీనియెడల నిట్టి
చపలభావము గలదని సారె నొక్కి,చెప్పఁడే? మొట్టమొద లొక్కన్నే హితుడు

మ. అకటా! పిన్నటి నాఁట నుండియును నన్యాస క్తతక సూత గా
నక ప్పేక భయభక్తులక గొలుచుధన్యక మాత్ర నిల్లాలి నూ
రక యీతొత్తువలక దగుల్కొని విచారమ్మోదు మన్దంగఁజే
యుచుచేష్టుక దగినట్లొసర్చి నిదియే యుక్తంబు దా నెమ్మొయిక. 40

చ. ధనమును వమ్మొసర్చితిని దల్లికిదవ్వఁబు త్రాగుఁబోతులం
దును నొకపద్దు కైకొని యధోగతికిక దగువాఁడ నైతి నీ
యనుచితకృత్య మంతకును నక్కట! యియ్యని కాదె? హేతు వే
వనుకొన నేమి లాభ ము? నన్నియు నింతకుఁ నీఁటఁ బూర్తిక. 41

ఆ. వె. ఏ నెఱుంగనైతిఁ గాని యీదుష్టురా, లింత కౌతమఁది నిచటఁ జూచి
“ఇంతకన్న బుద్ధిహినుఁడు లే”డను, యశము నాకు జగతి కంపెనొక్క. 42

క. అని పశ్చాత్తాపమ్ముక, గని హితులకుఁ జెప్ప రుండగ్గ మగుటఁ గా
దని యటునిటునుక దోపక, తనలోఁ దా నిమిది యయ్యవారుం దుండక 43

చ. క్రిమముగ శుకఁ దక్కి యలకంజపిలోదన “నాథుస్యాలకుం
ధమలినచిత్తుడే” యనుచు నాత్మమదం బొకయింగ గాంచుచుక

“శ్రమమును తన్నుఁ జూచుటకుఁ ఈ కేటు తక్కినా?” యంచుఁ గేటస
జ్జము విడి వచ్చె నచ్చెలి యువారుఁడు చింతిలుచున్నచోటికిఁ.

43

ఉ. వచ్చెనుగాని రాత్రి యొకపైఱి స్వప్నము గాంచి యుంటుంటే
నచ్చపలాక్షి యంచుఁ గలయాత్మచృతిక దలసోసి “నీక్కమా
తెచ్చటఁ గాని యేమొ విధి యెట్లొ రించునొ” యంచు సంతోషం
తిచ్చుఁ జరింప నగ్రిముననే యొక భంగిని నిల్చె రిత్తగఁ.

44

చ నిలిచినయంత నచ్చెలికి వేత్రము గాఁ జల్లియించె దానికిఁ
దలరక దక్షిణంపుకయనంబగుటక మఱికొంత. సందియం
బొలయఁగ “నూరకే యిటుల నుండుటయుక గల” దంచు దాని భో
దులుపుచు లేనితోస మలతోయ్యలి దాల్చుచు నట్ల యుండఁగఁ.

45

ఉ. ఎవ్వఁడు దేనిగాలి యొకయిచ్చుక సోఁనఁ దుర్ని చుచు నిం
కెవ్వఁడు దేనిరాక కెదు రేగి యెడన్ దమిఁ గొఁగిలించు ని
కెవ్వఁడు భార మం చెఱుఁగ కెప్పటి కంకనునంద నిల్పు వాఁ
డవ్వఁగలాడి వచ్చుట ను యాత్మ దుంఁగఁ గువారుఁ డ స్వేదన్.

46

క. అటు నిలువం బడి చింతా, జటిల మృగునతనిచి త్తసరణిన్ గల జే
మిటి యొకొ? యిటు లింతటిలో, మటుమటు యీతనికిఁ గల్గు మర్మ మదేమా? 47

క. స్వామికుఁడు తంపి వెట్టెనొ?, బాలకుఁ డతఁ డేటి కట్టి పని యొనరించున్
గూళ లెవరేని వానికి, నీల యిడి వచింపఁ జేసి రేమా? మరలన్.

48

ఉ. ఏ నొనరించుచేష్ట యది యీచినవాఁ డొకరుండె కాక యీ
వానగనేన కెట్లెఱుఁగ వచ్చు? నెఱుంగక యేమి కిల్లి దా
గాననికన్నులన్ భయముఁ గలపము నొంచుచుఁ బాలు ద్రాగ నే
గ్గానరే? కొంపఁ దీ యుటకుఁగాఁ బ్రయతించిరొ యేమొ? యీసున్.

49

చ ఎటు దొంకున్? సనాంగనకు నిట్టికొలమ్ము వయస్సు రూప మ
కట్టికము పేర్మి గూర్మి గలకాముకుఁ, డేటికిఁ బోతి? వానితోఁ
గుటిలుఁడు వానికైత యది గొంతుక గోనె, దరిదురి డేటి కి
చ్చటి కరుదె. చెఁ గూళవిధిచెయ్యు లెవ్వరి నెట్లు నేనుజే?

50

ఉ. హాయిగఁ బద్మయూధీ చదివినంతట వానికిఁ జిక్కఁ గాని యీ
కోయనికోత దిగఁ డెలిసికో గవుకించెనె? పామబుద్ధి. -నీ!

చీ! యని యీతఁ డింక నెడఁ జేసినఁ “జాలును” నంచు జీవమున్
కోయక యెట్టులుందు? సరిరోయునదర్ ననుఁ జూచి నవ్వఁగన్.

51

ఉ. ఎంతటిభాగ్యమే? యనుచు నెంతయదృష్టమే? యంచు నెంతబల్
నింతలె? యంచు నెంతపార లేతలపులె యంచు ముక్కువై
నింతులు కేలు వెట్టికొని యెల్లపుడు న్నుతియించు నాకు నీ
వంతయె నిక్కమైనను రవతయఁ గూడవు జీవనస్థితుల్.

52

గీ. మరుగు కాలువజాతిలోఁబాడఁనుపలుగు, లేడఁ సంసారిజులతోవలేక? కుక్క
కిందునే? నేయి”యని మోమునెనుట నెల్ల, వారు నిందింప బ్రతికినభాగ్యమేమి. 53

చ. పొడమితి నేకొలమ్ముననొ పొందితి మిక్కుటమైనభోగముల్
కడపితిఁ గాల మెల్ల వృథ గాక సుఖమ్ముల కెల్లయై చనన్
దొడిగితిఁ గట్టితిన్ గులముతోయ్యలుల్లె నెబ్బ సనంగ ని
త్యైద నిక నేమియైన నగు నెంతకు కాశ్వత మీశరీరముల్.

54

ఉ. ఐనను నాత్మచాత్య యది యంత శుభప్రద మంచు నెంచమిన్
నానెఱజాణచెయ్యమల నాయకుఁ గా దని నమ్మఁ జేసి నా
వై నెవ రిట్లు చెప్పిరో? కృపారహితుల్ కపటాత్ము, లిప్పు డ
క్కాని దురాత్ములన్ వెడలఁగా నొనరించెదఁ గాక యం చొగిన్.

55

ఉ. చిత్తము గట్టి చేసికొని చిన్నె లెఱింగిఁజాణ గాన లో
ను తలపాటు లేనిచెలియుం బలె డగ్గఱఁ జేరి వెన్నయై
యత్తలిగాకుఁబోడి కను లెల్లఁ జేతుల మూసె నంతలోఁ
దత్తరమఁది “యెవ్వ” రని తత్కరకంజసమాగమమ్మునన్.

56

క. మెత్త వడెడిచిత్తమ్మును నొత్తిగిలన్ జేసి, చేతు లొక్కింతన దా
నెత్తి వెలిఁ జిమ్మి “సీ!సీ!, తొత్తా? నను మట్టఁ బోకు తొలఁగు” యన్నన్.

57

ఆ. వె. డిల్లనోయి తనదు డెదమ్ము పఱియలై, కట్టు దప్పఁ “గలలు కల్ల గావు
శకునమును గావసత్యముల్ నిజ”మని, మనసు మరల ధైర్యమునకుఁ జొనిపి.

58

క. “పరకీయచందమునకున్, జొరబడితింగాని నుంతసొమ్మునకై క

క్కురితి బడనుగదా? యే, తరుణులకున్ లేని విట్టి దళ” లని వగచున్.

59

న. అని త్రొడువాటి యవ్వారిజాక్షి చురచురఁజూచుచు.

60

ఉ. ఎప్పుడు లేనిరీతి యిది యెట్టిది? యింతటితిట్టు తిట్టు, నే
త ప్పొరించితిక? వెనుక దారి యదెల్లను దప్పె నింతలో
నెప్పులుగుల్ మతేని వచియించిరి? నవ్వుల కిట్టు లాడుటో?
చప్పుడు గాక యుండ నను సాగఁగఁ దోలు నుపాయమా? కదా. 21

తే. గీ. భార్యఁ బాలింపుమని నిన్న వచ్చియున్న, యుక్తరమ్ముఁ జిగురున నున్న యట్టి
తల్లిమాటను బాటింపఁ దలఁచుటొక్కో? యే నెచటికేగుదాన? నిన్నిపుడు విడిచి.

తే. గీ. వయసు దార దోసి వచ్చినయప్పటి, మండి నిన్నుఁ గొల్చి యొకటనైన
భేద మి త లేనిప్పేమిలంగిన, దాన నెటకు నిపుడు తలఁగుదా? 63

తే. గీ. వంటబ్రాహ్మణతోఁ గాని బట్టబుతుకు, వానితోఁగాని బట్టాతువానితోడఁ
గాని లోకమ్ముతోపాటుగా నొకింత, కులికితినొ యెందుకింత మీకులికిపాటు? 64

ఉ. ఇంతకుఁ దప్పు లేనను నిక్కరణిక జనునే? తిరస్కృత
స్వాంత నొనర్ప, నొక్కయెడ నచ్చుటయుక గలుగుక దొసంగు; ర
వ్యంత విచారణల్ వలయునా? “యదె దున్నకు దూడ పుట్టె” వ
న్నంతన “పప్పుదె” మృగఁగ నొనె? భవాదృకుఁ డైమేటికిక. 65

చ. అని నిజపోష రామి నయనాంచలసంచలదళుమాలికల్
పెనఁగొని గద్దదస్వరము పేరి వచస్సురీతి దప్పఁ జేయ నా
తనిపదముల్ శిరమ్మునకుఁ దాకఁగ నొయ్యన వ్రాలి యేడ్చె న
క్కనకనిభాంగి యాతనికిఁ గంటఁ దడిక జనియింపఁ జేయుచుక. 66

క. విరిసెడికోపము పొరిఁబొరి, బురికొనఁగాఁ జేసికొని నత్రుంసకుగతి ద
త్తకపాటు దక్కి యించుక, తరలి మరలఁ బల్కు నయ్యనారుఁడు దయతోక. 67

1. ఎక్కడి నీ వెక్కడినే, నెక్కడినమ్మికలు? వలపు లెక్కడ? కొన్నా
ల్లక్కలు పడి తిరిగితి మా, మక్కువ లన్నియును నాఁటిమాటలు చెలియా! 68

క అప్పటినిపుడు వేతే, యప్పటియానేను వేతే యప్పటికాలం
లిప్పుడు ర మ్మన వచ్చునె? యిప్పటికిక దగినరీతు లిప్పుడు వచ్చుక. 69

ఉ. రొక్కము లేక కాదు నిను రోసియుఁ గాదు మటొక్కలేమకుక
దక్కియఁ గాదు చెప్పెన యథార్థపుసంగతి చిత్తకార్తిలోఁ
గుక్కలరీతి నొక్కవెఁకోమలికై పలుమంది చేరినక
జిక్కు లనేకముల్ గలుగుచీ! యసిపించి విరక్తి చెందితిక. 71

క. అని యట నిలువక జాలక, చని వేటొక్కెడకుఁ గొంత శాంతించియు న
వ్వనితక గుకవిక సహితము, గనె యలువెడలింప నెంచి కఱవవొడమఁగక 72

ఆ. వె. తగినమిత్తు నొకని దగ్గఱఁగాఁ బిల్చి, కార్య మిట్టిని యనఁగా నతండు
సంశయించి పిదపఁ జాన యున్నెడ కేగి, యిట్టులనియెఁ జిన్నయెలుఁగు దోష.

చ. వెఁదిరో? యుగ్మఁడై యజఁకు వెల్లుమ నుండెఁ దటాల్చు నిద్రోడం
దొలఁగుము లేనిచోఁ గలుగుఁ దొందర తెట్టినియేని యింకఁ బైఁ
బిలువఁగ వచ్చు నీ వపుడు పేమిమై నీట రాను వచ్చు, నిక
దలఁచిన నీరు గాఁడె? యటు తా వృథగా వెడలింప నేటికిక. 73

క. అని యెన్ని చెప్పినను న, వ్వనిత విడదు దానియెడల భయభక్తులతోఁ
జను నాఁడె? నేమి నేయు? నె? వనినశ మగు? దాని నచొటు వాడుక జేయక. 74

క. పదపడి లోఁకుక యగుటక, గదలించెక గుకవి నిల్లు గదలి చనెడియా
తృదయితుచందయునకుక, మదిఁ దనదశకన్న వెలఁది మలమల మఱుఁగుక. 75

క. అటు లొక్కరెండుదినములు, కటకట! యని యెల్లరసఁగఁ గలి? యనశన
స్ఫుటకతి నోపోషణముల, నటఁ గదలక యతనికరుణకై కాచునెడక. 76

తే. గీ. కరుణ యొదవియు నాతఁడక్కలి? యెఱుఁగ, కుంకవిభకున డాచి “యి
ట్లొట్టినింట, విడుచుపిమ్మటకలసిన” డిదికిటకు, రమ్మనినబుద్ధిగానుండురమణి” యనుచు

క. లోనెంచి దాని నానా, నూనవిభూషణకదంబ మొకటియుఁ గొన క
మ్మానినియిలు చేర్పించియు, దానిజఁని కిల్లువార్త దా నఁపించెక. 78

క. నీకొమిరె దుర్మదంపు, బోకిళ్లకు నాకు రోత పుట్టె “జను” మఁక
వే కదలదు రెణ్ణాల్లె, శోకించుచు లఘునముల నుక్కుచు నుండెక. 79

తే. గీ. దానియాస్తి యవత్తు నీదగ్గఱ కిపు, దంపితిని నీవు వచ్చి నీయాత్మజాతఁ
దీసికొనిపొమ్ము లేనిచో దీనిని బల, వంతయుగ నిల్లు వెడలింప వలసి వచ్చు. 80

క. అనుమాట వినినయంతన, చని తా నవ్వేశ్యమాత జామాతను నే
ర్చినరీతి వేడికొని యాతనిచ-పు గాన కంతఁ దనముక గనియక. 81

క. మెలమెల్లన బోధించియు, జలమున రానొల్ల ననెడిచానక బలిమిక
వెలికిక గొని చనె నదియ, వ్వఁ దనయిలు నేరి లోన వగచుచునుండెక. 82

క. ఇదియంతయు విని “దైవము, బ్రదికించె న్నన్న నాదుపట్టయి” యని య
మ్ముదిత యలుసొచ్చెఁ గవ్యప, శదు “డదియేమనునొ” యనెడిశంక వెనుబడక. 83

చ. కళవళమందుచుకొ వెతలఁ గందుచుఁ గుందుచు నున్నబోటి య
 క్వల వలపుకొ మగండటకు వచ్చినయంతన తేటిమాచి వె
 ల్వల దిగఁద్రావి యాతనిచవికొబడి కుల్కుఁగ సాగె నద్దిరే!
 వెలచెలి కబ్బునవ్విరహవేదన లీద నళక్య మెట్లుగుకొ.

83

ఉ. “ఏమిటికై వరించితివొ యివ్వెడఁగుంగవిఁ దీరెఁగాదె! యా
 యాముదమెల్ల, నింకయిన నవ్వలి కంపక కొంప కేమటం
 చీమెయి దూర్చెదే?” యనుచు వృద్ధ వెసకొదలనోరు మొత్తుకొఁ
 గోమలిలెక్క సేయకయ కూటములకొ గరఁగించునక్కవికొ.

84

ఉ. అగతి నిర్భయంపునుఖి మందుచు నాగజయాన లోన నా
 నాగతి “నాప్రియుం డిటకు నాకయి నాఁ దనయంత వచ్చు బ
 ల్లోఁగినవాఁ డెటుల్ దలఁపులో ననుఁ బాయఁ గలండు దుర్మతుల్
 వాఁగెడికూతలకొ విడుచువాఁడె! యతం” డని యెంచు సారెకుకొ.

85

చ. అచట నుదారుడుకొ దరుణికై వగఁ జెందుచు నెప్పుడేనిఁ దా
 న చని వెలందిఁ జూచుటకునై మది నెంచియు నట్టులెఁచో
 “సచివులు భృత్యులుకొ మిగులఁ జొకఁగ నెంతు” రటంచుఁ గొంకు “న
 వ్విచికిలగంధిసాటి పదివేలను లే” రని లోనఁ జింతిలుకొ.

86

చ. డోలాయమాన మగుమది, తో లీలలు దక్కి యతఁడు తొయ్యలిఫోటో
 లాలాకించుచుఁ గుందుచుఁ, గాలమ్మును గడుపుచుండెఁ గళవళపడుచుకొ.

87

చ. అరీతియెల్లఁ గని “య, వ్వారాంగన యిటకు మరల వచ్చుట తగదం
 చారూఢి నతనిమిత్రులు, వారిం చెడివలను జూచువా రయి కడఁకకొ.

88

తే. గీ. దానియప్పటివ ర్తనఁ దధ్యముగ నెఱింగి “యిప్పటికేని యారంగులాఁడి
 వాని వదలదు నీకు నీవంత యేల? కావలసెనేనిఁబట్టియూఁగలము మీము”

89

చ. అనుడు “నటులాచరించునె? వనితకుఁ బొరపాటు మొదల వచ్చెనుగా క
 ప్పని బుద్ధికృతము గా” దని, తనమదిలో నున్న తెఱఁ గతండు వచింపకొ.

90

చ. వారును నొకసమయము గని, యారామామణికిఁ గవికి నకుచేరిక క
 న్నారంగకొ జూపంగ ను, చారునిరాగాంకురము మొదటికి నశించెకొ.

91

చ. తనతప్పిదమును బ్రియఁడే, కనలారఁగఁ జూచుటయును గాంత యెకవిధం
 బున నవుడు బొంకి నమ్మమి, నన రానిదొరకు లెల్ల ననిపించికొనెకొ.

92

చ. పదపడి యింక నాతనికృపక గడియించుట దుర్లభం బటం
చెదఁ దలపోసి యాన మొదలే నశియింపఁగ ధైర్యమంతయుక
వదలి “యఁకేటిబెట్టుసరి! వైఖరి బొత్తిగఁ దప్పెనంచు న
మ్ముదిత “యఁపాము మిట్టి” దని మూటికి నెంచి కృతప్రియత్నయై

94

మ. తనకుక దానయి యొక్కరేయి యతనిక దర్శించి దీనాస్య యై
యనుమాన మొకయింత లేక చరణమ్మొనుక శిరం బుంచి, పే
ర్చి ననుక వేగరుణింపఁ దప్పదనుచుక మే లెంచు మంచుక, వదిం
పనిదయ్యక స్ఫురియింపఁ జేసి కరుణక బాటించున్నంతటక.

95

ఉ. కుందుచు నింటి కేగి దశకుం గలతెల్వి యదెల్ల దై న్యపుం
జందమునంద చేర్చి యొకజాబిటు వ్రాయఁగఁ బూనె నద్దిరా!
చందనగంధులెట్టిఘనసాహస మైన నొనర్చి బొంకి నా
గుం దమచెయ్యలక వెనుకఁ ద్రొక్కఁగఁ జేయుదు రెట్టి కృద్ధునిక

96

క. య మ్మ రాఁర్వె గారికి, నమ్మినమీదాసి చరణనతముఖియై దం
డమ్ములు సారెకు మ్రొక్కుచు, నిమ్మియివ్రాసికొనుమనవు, లియ్యవి యయ్యెక

చ. ఎనిమిదియేండ్లనుండి మిము నేక్షణముక బెడఁబాయనైతిఁ గా
దని తమ రూరికిక జనినయప్పుడు కాలము లెక్కపెట్టుచుక
దినములు పుచ్చు దాన నిదె దేవునిచెయ్యిని నాటునాళ్లనుం
డి నెనరు మాలి మీరు కరుణింపమి నీగతి నుంటి నొంటి గక

క. ఇంక నుండఁజాల నాచే, యుకుటిలచేష్ట లవి యెన్నియో మనమున లె
క్కకుఁ దా మెటింగి యోజిం, చి కరుణ నిల్పఁ దగు నాదుజీవము తటితోక

క. పే రేల చెప్పవలె నక, బ్రేరపించి రిటుమీకుఁ బ్రియము గలుగునా
రారయ కాదురొద్దకు, ధీరత్వము గోలుపోయితిక జెడితి నిటుల్

క. నాకర్మమునఁ గలపని, యేకారణమైన నేమి! యిటు లొకపతిఁ దా
జేకూరె నిక్క మిది వై, శోకించితి మొదలఁ దెలివి చొప్పడదయ్యెక.

100

చ. తదుపరి యెంత యేడ్చినను దాఁ “జెయి గాలినమీఁద నాకులక
పెదకుట, వంటి దయ్యె ననుపీఠిఁడి గా గణించి యిట్టిబె
ట్టిద మగువంతకుక జొనుపుపే యొకయాటగ నెంచి వారు న
న్నది పొనరింపఁ జేసి, రెవరైనను గర్మము దాటువారమే?

101

క. ఈగతి సాతల వ్రాసె వృ, థాగతి విధి, తలఁపు మిమ్ముఁ డకులమి నొరువై
రాగిల్లి మనఃపూర్వక, భోగము గావింప లేను పొరఁ బడి చెడితికా. 102

ఉ. వీకొలమందుఁ బుట్టినను నిన్ని దినమ్ములనుండి మీగృహం
బేకనివాస మాట నిక నిప్పుడుపుంగొలపుంగృహమ్మున
స్నాతుఁ బదమ్ము లాగవు ధనమ్మును వద్దు నునమ్ము వద్దు సా
రాఁకితు మాత్ర మొప్పుము కరమ్ములు మోడ్చితి నేడ్చితికా సఖా.

చ. కడుపున కింత యన్నమును గట్టుకొనంగను బ్రాతఁచీగలే
నిడుఁ డిది చాలు నాయసువు లెంతకు నీచెడుమేన నుండు న
క్కిడదనుకకా భవచ్ఛరణకంజములకా గనిపెట్టుకుందు నిల్
దుడిచెదఁ బ్రక్కలకా బఱతుఁ దొల్తకర్మము నెంచుచుకా బిర్రా.

ఉ. ఇచ్చక మంచు నెంచకుఁ డిఁకెన్నఁడు నన్నును గూడ వద్దు వై
రచ్చను వ్రాసి యిచ్చెదను రాగి దుకాణియుఁ గోరకుండ లా
నచ్చదు నాకుఁ దల్లికిని సాధి యెటుల్ వసియింతు నింట, నా
ముచ్చ తిదొక్కటే, చిగురుము ద్దిటు చెల్లఁగఁ జేయు మెమ్మొయికా. 106

ఉ. మీ రెటు సేయు మన్న నటు మీఱక చేసెదఁ గన్నులార మి
మ్మారయు టొక్కటే వలయు నన్యము గోరను మీదుదాసి కీ
చేరిక నిచ్చి పాదములఁ జేర్చుఁ డదే పదివేలు దీని నిం
కేరికెఁ జూపకే పనుపుఁ డించుకవార్త, తుమింపుఁ డన్నియుకా. 107

క. ఇచ్చయొ యనిచ్చయో మీ, రిచ్చపలస్వాంత కిపుడ యేర్పఱుపవలెకా
బొచ్చెమ్ము వలన దది మీ, యచ్చరములతోడ వ్రాయు టభ్యర్థింతుకా. 108

క. అనివ్రాసియంపుటయు దా,నిని గని యాతండు మనము నీ రగుటయు మా
నినిఁ దలఁచి తలఁచి తనలో, ననుకొను నిక్కరణిఁ బ్రేచు మగ్గల మగుడుకా

మ. అకటా! యంతటివాని కిక్కరణి దై న్యం బింత వాటిల్లునే?
వికలత్వం బవ్రరా! నృపాంగసగతికా, వేయంది నేనించుదా
నికి దాస్యంబుచితంబె! యెంతవగపుకా జితమ్మునకా లేనిచో
సకి యీనీ సత కొప్పునే!, చెలిరొ! పశ్చాత్తాప మిట్లున్నదే? 110

క. కానిమ్ము నిన్ను మరలకా, బూనికమైఁ గొన్న మొగముపొంతనె లోకుల్
“చీ! నింపుఁ” డమమ నుమిరురె!, నానేరొ బేరు? యివట నానీచుడిరొ. 111

పాణిగృహీత.

ఉ॥ నీటును గోటునుకొ దగిన నేరుపు నోరుపు వన్నె చిన్నెలుకొ
దేటయుఁ దెల్వియుకొ గలుగు నెయ్యపుఁ నొయ్యలు లెదతేని నీ
పాటివెలందు లొదురె? నెబాను! బళా! వనానా! వనావ్వా! నీ
మాటలసొరుతీరు గలమానిని నేను జగానఁ గానఁగా.

చ॥ గఱగఱ లాడుగాగరలు కంగులు రంగు లెసంగురైకలుకొ
వారువును ముర్దునుం దగురయంటలు పోడరు ల తరుల్ విరుల్
గర మలరారుభూషలును గాక వెలందు లటంచుఁ గల్గిరే?
సరసిరుహాక్షి? మీకొలముచానలలో నినుఁ దక్క నొక్కెడకొ.

112

చ॥ అగుదువు సోయగమ్ముగలయట్టివిలాసిని వైన నేమి? నీ
సొగసును జూపుకోపులును నుందరి? వ్యర్థము లంచుఁ జెప్పఁగా
దగు నది యేమనకొ వినుము తన్విరో? యోగ్యత లేనియప్పు డ
మ్మగువను బొందువాఁ డనగ మాలఁడొ? మాదిగవాఁడొ? గాఁదగుకొ.

114

తే. గీ. ఎంతసౌందర్యముండిన నేమిఫలము? యోగ్యత యొకింతగలుగని యువతిమణికి
నెన్ని నగలెట్టిహృదయేశు. డెట్టితిశుకు, లుండిననుబొట్టులేకున్న ముండయనరె?

తే. గీ. నిన్ను నిందించుకన్ను ను నన్ను నేననింద యొనరించుటదినుంచిచంద మతివ !
గాన నావంటివిశ్వాసహీనుఁ డెందుఁ, గానరాఁడు జగ్గమునఁ గలికిమిన్న.

ఉ. ఎందఱేనైనఁ జూచితి నికెందఱేనైనను జూడనుంటి నో
నుందరి! నీచుచంధమును సొంపును నింపు దలంపు నింపు నే
మందు! నవారవిందవదనా? పద నామెద నాటఁ బోకు నీ
కుం దగునందకానిఁ గయికొందువు నా కయి కుందనేటికికొ.

క. అని యచ్చెలి తనయెదుటకొ, గనుపట్టిభాతి దోఁపఁగాఁ బల్కెడియా
తనిచందము గని దూతిక, యను, “నయ్యా! నన్నుఁ బంపరా! యిక్కనైనకొ”. 117

క. దానఁ దెలివొంది “తనయ, జ్ఞానభరం బది మొటింగెఁ గా!” యని లజ్జన్
లో నొందుచుఁ “జను ముత్తర, మే నీ లే” దని వచింపు మేటికిఁ దడయకొ,

చ. అన నదియేగె, సంతవఱ కాజలజాక్షియుఁ “బోయి దూతి రా
దనుకొను లేఖ తెచ్చునొకొ? యంచుఁ దపించు “నొసంగకుండునే?”
యని భృతి గాంచు “వట్టి కుడియాసలే” యంచు నిరాశ నించు దే
నిని దిని పొగ్గెముల్ విడుతు నే” ననుకొంచుఁ గశించు ముందులకొ.

119

ఉ. నేర్చియొ నేరకో యిటుల నే నొనరించితిఁ దప్పు, దాన బల్
పేర్చినయాగ్రహమ్ముమెయిఁ బ్రేమ యొకింతయు లేక యింత న
న్నేర్చునె! భార్యనే? పడపుటింతిని గానె? యిదెంత దోస మీ
చర్చ యదేల? యాతనికిఁ జచ్చి యశ మ్మునఁగూర్చు టొప్పడే. 121

క. అని కృతనిశ్చయయై వివ,మును సిద్ధము చేసికొని యమోఘవ్యవసా
యనిబద్ధచిత్తయై యుండునెడకా దటి కేగి యయ్యనుంగుకా జెలియుకా. 122

క. “ప్రత్యుత్తర మీ లే” దన, సత్యంతామగ్నఘర్షి తాంతరయై “ప్రా
ణత్యాగమే వర మీఁక సం, స్తుత్యననుగుణంపుబ్రతుకు చొప్పడనేలా?

క. మును వేశ్య లొక్కకొందఱు, తసువుకా విటుతోడ వీడి తద్దయిఁ గీర్తికా.
గొని రేను విటునియవమతి, కని ప్రాణం బూడ్చి సుచిరయశముకా గొందుకా

క. అని మరల మనము వెనుదీ, నినఁ ద తరపాటు దక్కి చెలి సంతేష
మ్మునఁ దనయొద్యమమును నా, తని కీగతి వ్రాసెఁ దెగువ దైవారంగకా.

ఉ. ఇంతకు మున్ను మీకు లిఖియించిన కమ్మప్రకార మేను మీ
చెంత భవత్పదాబ్జములసేవకు నై బ్రదుకకా దలంతు నో
కాంత! బహూహు లేల? యది కష్ట ము? యిష్ట ము? నేఁటిరాత్రికే
పంతము మాని తెల్పు టది బా గని యెంచి నమస్కరించితికా. 125

క. అని వ్రాసి మరల సంపినఁ, గనుఁగొని లోలోన నతఁడుకరుణవొడమియుకా
జెనువెంటఁ గోపఁ ముబ్బుఁగఁ, దనలో దా ని ట్లొకింత తల్లడ మందుకా. 126

ఉ. చచ్చుట నిక్కమే యగు విశాలవిలోచన, చాక యుండుఁ గా
కిచ్చుట కెట్లు కాఁ దగు? నిహీ! యని యెల్లరు నవ్వరే? సరే
యచ్చటులాక్షి యీపయిఁ గులాచరణం బొనరించి కాలముం
బుచ్చుటక్కఱ జచ్చుటయు పో!కడు మే లగు నెన్నిభంగులకా. 127

ప॥ అని యద్దానిం దలంచుకొని.

అ. వె. ఇపుడు చాన నేల? యితకు మున్న చచ్చితిని నీవకాదు చెలి ముమ్మ
వీఁడు నట్టివాఁడె, భేదమ్ము ల్లునే? మనకు నెన్నఁదేని వనజనయన. 128

ఉ. పుట్టరే? గిట్టరే? జనులు పుట్టిన నే మగు? గిట్ట నేమగుకా?
గట్టగుర్రనమ్ము చెడి కాపధనర్తను లైనవారి కె

పట్టున సౌఖ్య ముండ దధవా యొకపట్టునఁ గల్లుఁగాక దా
నిట్టిద యా నిసీ! చెడితి పెమ్మయి నక జెడఁగొట్టి తంగనా.

మ. గృహిణీన రసమందు నీకుఁ గలరక్తిక గాంచి నీహేతువై
“బహుదుశ్శీలము మీశీలము గుణముం బాటించు” నం చెంచితిక
మహిళారత్నమ? యన్నియుక మృచలె నీమాటల్ సెబా? సింతకుక
బహి పెట్టక బడి ప్రాణ మూడ్చు మనుచుక వ్రాసెక విధాత్మం దహా.

ఉ. ఏనును జీవ మూడ్చుకొఱకే ప్రయత్నింతునో? దాన నేమగుక?
మానిని? యాఁడుదాని కది మన్ననఁ దెచ్చెనునట్లు పూరుషు
జేని నొసంగఁ దెక్కరణి నిక విడియుండుదు నేమొగమ్ముతో
నే నినుఁ బూర్వముకబలె గణింతు? ఘటించవు రెండుగుక జెలి. 182

క. అని యత్తుదిజాబునకును, దనప్రత్యుత్తరము నిడక తరుణీమణి దూ,
తిని నంపుదు దా నచ్చెలి,విని యావై నొడలు వీడ విసముక మెసవెక. 183

క. అక్కతన నత్తలోదరి, మిక్కుటమగు నార్తిగూరి మృతి గనుటయు నీ
పెక్కసపువార్త విని మది,నెక్కుడు చింతించె నాతఁ డిదియొప్పదోహో. 184

చ. అయ్యదియెట్టిదైన, హృదయంబు సదా తదధీనమాగతిక
నెయ్యముమై మెలంగునలనీటు పెడంగుబొజుంగు నేఁటి క
త్తొయ్యలి యాత్మ హేతువున దుడ్కుమెయిక మృతిఁజెంద నెఁతగా
దయ్యమునేఁడికై వగచి తాళఁగలే కెదఁగుండఁగావలెక. 185

క. పగవారల మృతికైనను,దగు వారలహృదయమునకుఁ దాపము దవులుక
మిగులఁ బ్రియమైన యాసో,యగవుంగని కతఁడు శోకమందుట తగదే! 186

చ. అరసితిరే? యుదారు గతి, యక్కట! యెంతకు వచ్చె! ద్రవ్యమా?
మరిగ యశంబు గంగఁబడెఁ జొక్కపు మేని పసం దడంగె దు
ర్భరమగు పాతకం బొకటి వైఁబడె దుఃఖముతోడిపా టహా
దురితపుసంత వారసతితోఁ దగునే? తగులాట మేరికిక. 187

మ. పదపడి యయ్యదారుండును.

ఉ. దానిప్రసక్తిమెల్ల దిగ్గ్రవావి స్వకీయపురమ్ముఁ జేరి యా
మైని స్వభార్య దాసు నొకపాటి కృహఘృణపోల్కె నుండి ర

జ్ఞాన మదెల్లఁ బోయె భవసాగర మెందు నసార మంచు లో

లో నెఱిగెఱ మఱియ్యెడల లోలుఁడు గామియు దానఁ జేతుఁడు.

138

క. ఆపయి వేళ్య లనినఁ ద,ద్వ్యపృతి గలవార లనిన నత్యధికానూ

యాపవరకుఁడై చూచు స్వ,లోపములన్నియును దలఁచి లో లజ్జించుకొ.

139

చ. తనభయ మింత లేమిని యదాయద తానలయగ్రహారముల్

గనుఁగొని వానిపై ఋణము కల్గుటకుకొ మది రోసి వానినె

ల్లను వెసఁ దీర్చి తల్లి తనలక్షణముల్ గని సంతసింప నీ

తిని గనె నెల్లభంగుల నుదీర్ణయశం బనిశంబు గ్రమ్ముకొ.

140

౫ ద్య .

ఇది శ్రీకింకవీంద్రాపుటాపంచాన న విద్వత్కవిబాలకళానిధి

బాలసరస్వతీ శతావధానితిరుపతివేంకటేశ్వరులచే

రచియింపఁబడిన పాణిగృహీతయందు

సర్వమును

ష ష్ఠా శ్వా స ము .

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

సంపూర్ణము.

